

CULTUURHISTORISCHE WAARDENKAART BUITENGEBIED RIDDERKERK

CONCEPT DD 26-4-2021

Vereniging tot bevordering, ondersteuning en instandhouding van landschappelijk en stedelijk schoon

COLOFON

Cultuurhistorische Waardenkaart buitengebied Ridderkerk

In opdracht van:
Gemeente Ridderkerk

Uitgevoerd door:
Stichting Dorp, Stad en Land
Adviseurs ruimtelijke kwaliteit
Groothandelsgebouw
Stationsplein 45
3001 GC Rotterdam
010 280 9445
www.dorpstadenland.nl
info@dorpstadenland.nl

Projectteam:
Suzanne Loen
Lisanne van den Bulk
Colette Cramer
Irina van der Vlag
Bert van der Kruk

Datum: Concept april 2021

Teksten, foto's en kaarten zijn gemaakt door Dorp, Stad en Land, tenzij anders vermeld.

© Dorp, Stad en Land 2021

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
Werkwijze	5
Samenwerking	5
Bronnen	8
ACHTERGROND	11
Ontstaansgeschiedenis	11
Typering onderzoeksgebied	21
INVENTARISATIE EN WAARDERING DEELGEBIEDEN	25
Bolnes	27
Structuren	30
Panden	63
Rijsoord, Oostendam en Donkersloot	75
Structuren	75
Panden	117
CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	160
BIJLAGEN	168
Waarderingstabel Historische Geografie en Historische Bouwkunst	
Begrippenlijst	
Cultuurhistorische Waardenkaart plangebied Ridderkerk (pdf)	
Cultuurhistorische Waardenkaart plangebied Ridderkerk (GIS-shapefiles)	

Afbakening onderzoeksgebieden met de kernen en de bijbehorende buurtschappen

1. INLEIDING

In opdracht van de gemeente Ridderkerk heeft Dorp, Stad en Land de cultuurhistorische waarde van bouwkundige objecten en landschappelijke en stedenbouwkundige structuren van het buitengebied in kaart gebracht. Het onderzoeksgebied omvat de historische kernen en linten van Bolnes, Rijsoord, Zwet, Zwaantje, Oostendam, Oude Molen en de polderstructuren van de polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard, Donkersloot en het Zand. Door de strategische ligging op een knooppunt van rivieren en waterwegen kon Ridderkerk uitgroeien tot een belangrijke speler in de scheeps- en machinebouw en touw- en vlasindustrie. De ligging tussen grote steden als Rotterdam en Dordrecht maakte ook dat Ridderkerk met haar tuinderijen een belangrijke rol had in de regionale voedselvoorziening. Water-, weg-, trein- en tramverbindingen die het gebied doorkruisten stimuleerden de ontwikkelingen verder. Al deze ontwikkelingen hebben hun fysieke sporen achtergelaten in het landschap, de kernen en buurtschapjes. Deze sporen getuigen van een bijzondere wordingsgeschiedenis die het waard is te behouden. In dit rapport zijn de waardevolle sporen in de bouwkunst, stedenbouw en het landschap geïnventariseerd en beschreven.

Het onderzoeksgebied bevindt zich op het eiland van IJsselmonde. Gelegen in de Maasdelta is IJsselmonde oorspronkelijk een gebied van zandwallen en rivierduinen, getijdenstromen, wadkreeken en waarden. De rivierduinen of doncken en zandwallen waren de eerste droge vestigingsplaatsen. Waarden (ook wel weerd(e) of weert) zijn van oorsprong vlakke min of meer droogvallende gebieden in de natte delta, bekaad en bedijkt door gemeenschappen die er zich vestigden. Zo werden de waarden niet langer gevormd door de dynamiek van laag, hoog water en getij, maar vormde de mens deze omgeving tot min of meer vastliggende eilanden en rivieren. Het eiland IJsselmonde zoals we

het nu kennen wordt omgeven door grote rivieren. De Reijerwaard (de waarden van Ridderkerk) wordt in het noorden omgeven door de Nieuwe Maas, de Waal in het zuiden en de Noord in het oosten. De lijnen van het water van de rivieren en de lijnen in de waarden van oude wadkreeken, polderdijken, kaden en polderwegen en de ontwikkelingen daarlangs vormen de structuur- en identiteitsdragers van het gebied. Dit zijn de lange historische lijnen in het landschap van waaruit en waarlangs het gebied zich met landbouw, scheepsbouw en industrie ontwikkelde. Met beleefbare herinneringen aan haar geschiedenis beschikt Ridderkerk over een cultuurhistorisch waardevol buitengebied

waarin de historische ontwikkeling van het gebied goed afleesbaar moet blijven.

Om goed om te gaan met de cultuurhistorie in het buitengebied heeft Dorp, Stad en Land een Cultuurhistorische Waardenkaart voor het buitengebied van Ridderkerk opgesteld. Deze waardenkaart is een vervolg op de historische waardenkaarten die Dorp, Stad en Land in 2016 en 2018 vervaardigde voor de historische kern van het centrum van Ridderkerk en de woongebieden daar omheen. Als uitwerking van het Erfgoedbeleid Ridderkerk 2013 vormt de waardenkaart de basis voor de vertaling van dit beleid naar het bestemmings- en/of omgevingsplan en kan worden opgenomen in of gekoppeld worden aan het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO).

Hieronder wordt de gehanteerde werkwijze toegelicht, de in dit rapport gehanteerde begrippen gedefinieerd en is een overzicht van de gebruikte bronnen opgenomen.

WERKWIJZE

Om tot een goede inventarisatie en waardering te komen hebben wij de volgende werkwijze gehanteerd.

Veldwerk

De betreffende panden en structuren zijn eind 2019 en begin 2020 vanaf de openbare weg gefotografeerd. Daarnaast is voor nadere beoordeling gebruik gemaakt van openbare bronnen zoals Google Streetview, Bing Maps, Topotijdreis.

Bureau-onderzoek

Middels openbare en online beschikbare documenten

van de gemeente Ridderkerk en openbare archieven van onder meer de beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Stadsarchief Rotterdam, Regionaal Archief Dordrecht en Stichting Oud Ridderkerk is nader onderzoek gedaan naar de te waarderen en beschrijven objecten en elementen.

Waarderingsmethodiek

Om de verschillende objecten en structuren ten opzichte van elkaar te wegen en te waarderen, maakt Dorp, Stad en Land gebruik van een waarderingsmethodiek. De waardering van deze cultuurhistorische elementen is gebaseerd op de criteria die genoemd zijn in het document “Rekening houden met cultuurhistorische waarden” (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juni 2012). Deze criteria zijn:

1. Ontstaansgeschiedenis: herkomst, relatie met historische gebeurtenissen, betekenis voor de kennis over het verleden.
2. Samenhang en context: ensemblewaarde, relatie met omgeving, zowel fysiek als functioneel.
3. Zichtbaarheid: beleefbaarheid en invloed op de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving.
4. Zeldzaamheid: hoe uniek is het: lokaal, regionaal, nationaal.
5. Representativiteit: is het een voorbeeldig exemplaar van een type?
6. Conservering: technische kwaliteit, staat van onderhoud.
7. Gaafheid: oorspronkelijkheid, mate van verminking.

De totaalwaardering van elk element resulteert in de waarde ‘redelijk hoog’, ‘hoog’ of ‘zeer hoog’. In de bijlage is een tabel opgenomen waarin is aangegeven welke criteria op de verschillende cultuurhistorische elementen van toepassing zijn. Bij 5, 6 of 7 toepasselijke criteria heeft het element zeer hoge cultuurhistorische waarde, bij 3 of 4 criteria hoge cultuurhistorische waarde en bij 1 of 2 criteria redelijk hoge cultuurhistorische waarde.

Tot slot zijn de cultuurhistorisch waardevolle panden en structuren van een beschrijving voorzien. De beschrijving bestaat uit enkele feitelijke gegevens (o.a. locatieaanduiding, ouderdom, functie, etc.), een beschrijving van de kenmerken van het pand of de structuur, een waardering, de relevante waarderingscriteria en een toelichting op de waardering. Bij het bepalen van de ouderdom en het adres is gebruik gemaakt van gegevens uit de BAG van het Kadaster.

De cultuurhistorische waardering van bouwkunst heeft betrekking op het hoofdgebouw. Op het terrein, bijgebouwen en recente aanbouwen is, tenzij nadrukkelijk vermeld, de waardering niet van toepassing.

Het criterium conservering is op een andere wijze van toepassing op historische groenstructuren. De cultuurhistorische waarde kan daarom ook van toepassing zijn op recente (vervangende) beplantingselementen.

SAMENWERKING

Bij het onderzoek is in beperkte of grotere mate de samenwerking opgezocht met andere partijen. De gemeente vormde uiteraard de belangrijkste gesprekspartner met betrekking tot het verloop van het proces en het aanbrengen van focus op bepaalde thema's. Zo is op verzoek van de gemeente extra aandacht besteed aan het thema Kunstenaarskolonies in Rijsoord. Onderzocht is welke objecten dit verhaal blijvend kunnen vertellen. In oktober 2019 heeft overleg plaatsgevonden met mw. Van Dongen en dhr. Plaisier van de werkgroep *Schilderdorp Rijsoord. Buitenlandse kunstenaars 1888-1914*. In een presentatie van door hen uitgevoerd onderzoek hebben zij toegelicht hoe Rijsoord een kunstenaarskolonie werd, welke personen daarbij een rol hebben gespeeld en welke plekken van belang zijn voor dit verhaal. Deze informatie is verwerkt in het onderzoek.

De historische vereniging Oud Ridderkerk is geconsulteerd, maar niet intensief betrokken bij het onderzoek, mede als gevolg van de corona pandemie.

BRONNEN

Bij het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart is van de volgende bronnen gebruik gemaakt.

- Erfgoedbeleid Ridderkerk, cultuurlandschap en historische stedenbouw (Rho, 2013)
- Cultuurhistorische objecten: IJsselmonde en Eiland van Dordrecht (Landschapsbeheer Zuid-Holland, 2011)
- Groene Kaart (Gemeente Ridderkerk, 2013)
- Concept Integrale Visie per wijk op groen in de openbare ruimte (Groenvisie) Ambitiedocument (Gemeente Ridderkerk, 2019)
- Jongere bouwkunst en stedenbouw 1800-1945: Ridderkerk (Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland, 1995)
- Rekening houden met cultuurhistorische waarden (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2012)
- Naoorlogse stadswijken: Tussen Park en Stad (Andr de Hoop en Maarten Ettema, 2009)
- Atlas van de Wederopbouw Nederland 1940-1965: Ontwerpen aan Stad en Land (Anita Blom, 2013)
- Maakbaar Landschap: Nederlandse Landschapsarchitectuur 1945-1970 (Fransje Hooimeijer en Marinke Steenhuis)
- Een stijgende stand met een zinkend land: waterbeheersingsystemen in polder Nieuw-Reijerwaard, 1441-1880 (Bertus Wouda, 2009)
- Een schatkistje uit Reijerwaard : paleografische atlas van de archieven van polder Oud- en Nieuw-Reijerwaard (Bertus Wouda, 2002)
- Experimentele woningbouw in Nederland 1968-1980: 64 gerealiseerde woonbeloften (Marcel Barzilay, Ruben Ferwerda en Anita Blom, 2019)

- Monumenten in Nederland- Zuid-Holland (Sabine Broekhoven, Saskia van Ginkel-Meester, Chris Kolman, Ronald Rommes, Elisabeth Stades-Vischer en Ronald Stenvert, 2004)
- Programma van Eisen voor een verkennend en karterend inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen in het plangebied ‘Kolenbranderstraat 28’ in de gemeente Ridderkerk (Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam (BOOR), 2017)

Websites:

- bagviewer.kadaster.nl
- www.eilandijsselmonde.nl
- www.geschiedenisvanzuidholland.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.oudridderkerk.nl
- www.rezoord.nl
- www.regionaalarchiefdordrecht.nl
- www.mijngelderland.nl
- Cultureel Erfgoed Ridderkerk:
<https://maps.bar-organisatie.nl/maptour/>
- Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Beeldbank Het Geheugen van Nederland
- Beeldbank Het Nationale Archief
- Beeldbank Gemeente Ridderkerk

Afbeeldingen:

De foto's en kaarten zijn gemaakt door de makers van dit rapport en/of afkomstig van Google Streetview, Historische vereniging Ridderkerk en openbare archieven en beeldbanken.

Een met vlas beladen tjalk in de (eerste) oude of Ridderkerkse Haven rond 1900.

“Ridderkerk en omgeving ontwikkelen zich langs de historische lange lijnen als de rivieren, dijken, kaden, polderwegen en weteringen. Op strategische kruispunten in het landschap ontstaan kiemen van nederzettingen”

Ridderkerk en omgeving met de historische lange lijnen en historische kernen. De Blaakwetering heeft hier nog een in- of uitwateringslus ten westen van de Ridderkerkse Haven. Het buitendijkse gebied (het huidige Donkersloot) krijgt vorm door verlanding van de op- en aanwassen. Detail van 'Oude kaart van den Zuid-Hollandse Waard', ongedateerd (Nationaal Archief).

2. ACHTERGROND

De geïnventariseerde cultuurhistorisch waardevolle panden, elementen en structuren staan niet op zichzelf. Het zijn sporen van de ontwikkelingsgeschiedenis van Ridderkerk die teruggaat tot rond 5000 vC wanneer de rivierduinen of donken in het gebied worden gevormd waarop Bolnes en Huis ten Donck zich bevinden. Een cultuurhistorische waardering is daarom alleen mogelijk als kennis wordt genomen van en rekening wordt gehouden met deze geschiedenis.

Aan de hand van historisch kaartmateriaal en verschillende documenten is een korte beschrijving van de ontstaansgeschiedenis en een typering van het onderzoeksgebied opgesteld.

ONTSTAANSGESCHIEDENIS

Stuifduinen in een riviervlakte (8000-3000 vC)

In de riviervlakte van Rijn en Maas ligt, in een dynamisch gebied van zandbanken en rivierduinen, het toekomstige Ridderkerk. Als het stelsel tot stilstand komt en de zeespiegel daalt, komen de zandbanken boven water. Wind brengt het zand opnieuw in beweging en zo vormen zich de duinen. Achter deze duinen vormt zich een zoetwaterlagune waarin ook de donken van *Bolnes*, *Huys ten Donck* en de *Rijkswegdonck* zich bevinden. Deze donken worden in de steentijd (9000-2000 vC) bewoond door jagers, vissers en voedselverzamelaars. Op de Rijkswegdonck zijn bewijzen gevonden van bewoning door de Vlaardingencultuur (3500-2500 vC) die leefde van overwegend landbouw en veeteelt.

Veen tussen zee en rivieren (3000-500 vC)

De bewoners van de Vlaardingencultuur wonen in de zoetwaterlagune achter de duinen. Daar vormt zich een

veenmoeras door afgestorven plantenresten. Door het veenmoeras stromen traag de vlechtende rivieren van de Rijn en de Maas naar zee. Onder invloed van het getij tussen de Noordzee en rivieren vormt zich een dynamisch waddenlandschap tussen duin en veen. De zee slaat het veen weg en legt zand en klei neer. Het onderzoeksgebied bevindt zich op de rand van dit waddenlandschap op een bodem van kleiig zand. Als de duinenrij zich sluit groeit het veengebied weer aan tot het de hele lagune bedekt. De bewoners beginnen vanaf de bewoonde donken en oeverwallen het moeras te ontginnen door slootjes te graven. Door de ontwatering klinkt het veen in. Op de *oeverwal van Rijsoord* zijn bij opgravingen resten gevonden van bewoning en terpen uit de Bronstijd (2000-800vC).

Vorming van IJsselmonde (500 vC-800 nC)

Door ontginning daalt het veen en dringt het water vanuit de kust, waar de duinen weer zijn opengebroken, en de rivieren naar binnen. Het veen wordt weggeslagen en afgevoerd door de rivieren. Er vormt zich weer een

“In 1332 liet Graaf Willem III de Waal echter afdammen bij Oostendam en later ook bij Heerjansdam. Sindsdien is de Waal een binnenwater”

De omgeving van Ridderkerk met historische kernen van links naar rechts Bolnes, Slikkerveer, Ridderkerk, Oude Molen en Oostendam. Duidelijk is nu de Ridderkerkse haven aangegeven als nevengeul van de Merwede (huidige Noord). Bij Oostendam is duidelijk de afdamming van de Waal te zien, een zijarm van de Noord.

Detail van kaart: 'Kaart van de platen en visscherijen in de Merwede en Maas van Papendrecht tot Bolnessersluis'.

Datum: 1615 / Vervaardiger: Janszoon Been (Nationaal Archief)

getijdenwaddenlandschap waar zee en rivier hun klei op afzetten. De rivier Hollandsche IJssel vormt zich rond 250 vC. Vanuit de veenrivier de Alblas uit het veengebied van Alblas, vormt zich de rivier de Waal. Rond 800 nC hebben ook de Lek en Merwede hun weg door dit veengebied gevonden. Tussen het waddenlandschap in het westen en het veen van Alblas bevindt zich de getijdenkreek de Noord. Tussen de Maas, de Oude Maas en de Noord bevindt zich nu het eiland IJsselmonde. De rivier de Waal scheidt het eiland IJsselmonde van het eiland van Zwijndrecht. De oeverwallen ontwikkelen zich en klei wordt op de veenrestanten afgezet. Als de oeverwallen zich volledig hebben ontwikkeld worden deze in de Romeinse tijd (0-270 nC) intensief bewoond. Restanten van boerderijen, beschoeiingen en wegen uit de Romeinse tijd zijn gevonden in de Waal en nabij Slikkerveer.

Eerste bewoning Riederwaard (8ste-14de eeuw)

IJsselmonde was een gebied van zandwallen en rivierduinen, getijdenstromen, wadkreeken en waarden. Waarden (ook wel weerd(e) of weert) zijn van oorsprong vlakke min of meer droogvallende gebieden in de natte delta. Rond de tiende eeuw werden de droogste en bewoonde delen van IJsselmonde, waaronder het veengebied van de Riederwaard, bekaad en bedijkt door gemeenschappen die er zich vestigden. Zo werden de waarden niet langer gevormd door de dynamiek van laag, hoog water en getij. Vanaf die tijd werd begonnen met de ontginning van het gebied en darinck delven (zoutwinning uit veen) waardoor het veen drastisch inklonk en wateroverlast steeds meer toenam. Om het gebied tegen het buitenwater te beschermen legde men

in de elfde en twaalfde eeuw aansluitende tracés van dijken en kaden aan. Zo ontstonden het eiland Rhoon, de Zwijndrechtse Waard en de Riederwaard (samen: IJsselmonde). Het water vormde echter niet alleen een bedreiging voor de bewoners van IJsselmonde, het was met de visserij, riet en wilgenbouw in de gorzen ook een belangrijke inkomstenbron. In de Riederwaard werd Riede, voorloper van het huidige Ridderkerk, gesticht. De naam van dit plaatsje wordt voor het eerst in historische bronnen uit 1105 genoemd.

Inpoldering Nieuw- en Oud-Reijerwaard (14de-18de eeuw)

Nadat de Riederwaard in 1373 overspoelde werd de loop van de Donkersloot naar het oosten verlegd. Het uiteindelijke resultaat was dat de Merwede zijn hoofdstroombed verlegde van de meander om Donkersloot heen, met het dorpje Ridderkerk op de oever in de buitenbocht, naar een nieuwe geul dwars door de polder. Hierdoor verloor de Alblasserwaard een flink deel van zijn meest westelijke areaal. Het afgesneden stuk werd (weer) ingepolderd en kreeg de naam polder Donkersloot. De nieuwe geul maakt deel uit van de huidige Noord tussen IJsselmonde en de Alblasserwaard; de oude meander verlandde geleidelijk aan. Na een eeuwenlange strijd om de eigendoms- en gebruiksrechten van Donkersloot besloot koning Willem I in 1814 om de polder ten koste van Alblasserdam aan Ridderkerk toe te voegen.

Deze Donkersloot was slechts een onaanzienlijk stroompje tussen Alblasserdam en de Riederwaard. In 1331 werd de Waal, een zijstroom van de Noord, afgedamd met de herbedijking van de Zwijndrechtse

“Polder Oud-Reijerwaard grensde in het noorden aan de rivier de Noord (voorheen Merwede of Donkersloot genaamd) waar zich een steeds groter gebied van aanwassen vormde door afzettingen van de rivier. **Deze buitendijkse ‘(n)oorden’** of gorzen werden gebruikt als buitendijkse hooi- en weilanden en voor de verbouw van bies, riet, rijshout en vlas”

De omgeving van Ridderkerk met de oude of eerste Ridderkerkse Haven en buitendijkse gronden omstreek 1741.

Detail van kaart 'Beschrijving Kaart van de Merwede, Oude en Nieuwe Maas tot uitmonding in zee'. Oorspronkelijke titel: "Kaart van de Beneden Rivier de Maas en de Merwede, van de Noordzee tot Hardinksveld' Datum 1741.

Makers: Melchior Bolstra, Cruquius, Nicolaus (Nationaal Archief)

Waard, die door de Waal werd gescheiden van de Riederwaard. Bij de oostelijke afdamming ontstond Oostendam. Nadat de Riederwaard in de veertiende eeuw meerdere keren overstroomde was bewoning niet meer mogelijk. De inwoners trokken zich terug op de hoger gelegen Pruimendijk en Waaldijk. Begin vijftiende eeuw was het oostelijke deel van de waard weer deels ingepolderd. In 1404 kwam Oud-Reijerwaard gereed, in 1441 Nieuw-Reijerwaard. De polders liepen in 1421 met de Sint Elisabethsvloed nog eenmaal onder water. In 1424 werden zij definitief bedijkt. De hoge zeedijken Ringdijk, West- en Middenmoldendijk volgden grotendeels het tracé uit de elfde en twaalfde eeuw. Oud- en Nieuw-Reijerwaard waren aanvankelijk twee afzonderlijke polders gescheiden door de polderdijk Lagendijk. De restanten van de wadkreeken Blaak en Blaakwetering werden als hoofdwatgangen opgenomen in het watersysteem van de polder Nieuw-Reijerwaard. Oud- en Nieuw-Reijerwaard werden gescheiden bemalen, eerst met behulp van windmolens, later met behulp van stoomgemalen en elektrische gemalen. Beide polders werden in lange stroken, verdeeld door de polderwegen in verschillende ontginningsvlakken, haaks op de dijken verkaveld. De boerderijen werden aan de uiteinden van de stroken, langs de dijken gebouwd.

De percelen werden ingezet voor akkerbouw dan wel veeteelt. In 1616 verrijst een kasteeltje op de donk (rivierduin) tussen Slikkerveer en Bolnes. Op de fundamenten van dit kasteeltje ontwikkelt zich de buitenplaats met landgoed Huys ten Donck van de familie Groeninx van Zoelen. Ook de molenplaats bij het buurtschap Oude Molen maakte onderdeel uit van hun

bezit. Zeker vanaf 1600 speelde de brug over de Waal bij Rijsoord en het daarbij gelegen huis een belangrijke rol in het gebied. Het huis was in ieder geval in 1676 eigendom van de Vrouwe van Rijsoord en was in de loop der jaren in gebruik als herberg, tolhuis, rechthuis en gemeentehuis.

Vanaf de zeventiende eeuw was vlasteel langs de Waal een steeds belangrijker bron van inkomsten. Door de nabijheid van grote steden als Rotterdam en Dordrecht nam het belang van de tuinbouw en zoetwatervisserij steeds meer toe. Vanaf de negentiende eeuw kreeg de glastuinbouw een groter aandeel in de Reijerwaard. In het algemeen bloeiden in het strategisch gelegen gebied rond de zeventiende en achttiende eeuw, ten tijde van de Republiek, landbouw, visserij, industrie en nijverheid op.

In polder Oud-Reijerwaard vormde de kade Oudelandseweg de scheiding tussen twee ontginningen. Polder Oud-Reijerwaard grensde in het noorden aan de rivier de Noord waar zich een steeds groter gebied van aanwassen vormde door afzettingen van de rivier. Deze buitendijkse '(n)oorden' of gorzen werden gebruikt als buitendijkse hooi- en weilanden en voor de verbouw van bies, riet en rijshout. In het noorden vormde zich tussen de Ringdijk en de Noord het buitendijkse gebied Donkersloot. In het zuiden grensde de polder Oud-Reijerwaard aan de Waal, de afgedamde riviertak die de Noord eerder verbond met de Oude Maas. Rond Rijsoord en Oostendam ontstond een bloeiende rijshout- en vlascultuur langs de Waal. Een deel van Rijsoord, Strevelshoek, is gelegen in de Zwijndrechtse waard.

Na de bedijking van de polder Nieuw-Reijerwaard

werd de polder in blokken opgedeeld met elk een eigen ontginningspatroon. De polderwegen en kaden Kievitsweg, Kruisweg, Kerkweg, Hogeweg en Voorweg vormden de grenzen van deze ontginningsblokken en zijn nog steeds herkenbaar als lange lijnen in het landschap. In het noordwesten vormde zich de nederzetting Bolnes die zich samen met Slikkerveer ontwikkelde tot een belangrijke speler in de scheeps- en machinebouw.

De westelijke grens van de polder werd gevormd door het Bolnesserdijkje. Deze zijwende, een kade die parallel is gelegen aan de ontginningspatronen, vormde de scheiding tussen IJsselmonde en Bolnes. Verder zuidwaarts takte het Bolnesserdijkje aan op het Zevenbergschedijkje, de Krommeweg en de Koninklijke Straatweg (later Rijksstraatweg).

“Nadat de Riederwaard in 1373 overspoelde kwam in 1404 Oud-Reijerwaard gereed, in 1441 Nieuw-Reijerwaard. De polders liepen in 1421 met de Sint Elisabethsvloed nog eenmaal onder water. In 1424 werden ze **definitief bedijkt**”

Kaart van Ridderkerk met de beide polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard. De Lagendijk vormt de begrenzing tussen de twee polders. De nieuwe of tweede haven van Ridderkerk is al aangegeven maar werd pas vanaf 1910 aangelegd.

Kadastrale kaart 1811-1832: verzamelplan Ridderkerk, Zuid Holland (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / MIN08170VK1)

Vooroorlogse ontwikkelingen 19de en 20ste eeuw)

In de negentiende en twintigste eeuw groeit aan de Ringdijk tussen Bolnes en Slikkerveer de scheeps- en machinebouw uit tot een belangrijke werkgever. In het buitendijkse gebied aan de rivier verschijnen scheepswerven, loodsen, fabriekshallen en kantoren. Arbeiders uit Brabant en Zeeland trekken naar het gebied. Door de groei van inwoners zijn meer woningen nodig. Woningcoöperaties en stichtingen, opgericht door arbeiders zelf en/of kerkelijke of politieke bewegingen, leggen zich toe op het ontwikkelen van woningen voor de arbeiders. Ook werkgevers in de scheeps- en machinebouw, zoals Verolme en Boele, spelen een rol in de ontwikkeling van arbeidershuisvesting.

Allereerst concentreert de bouw van arbeiderswoningen zich vooral aan de dijklinten en polderwegen. Aan de Rijksstraatweg en Pruimendijk verrijzen rijtjes arbeiderswoningen. Aan de Donckselaan verrees in 1920 een buurtje met arbeiderswoningen. Aan de Mauritsweg, de verlenging van de Kerkweg van de dorpskern van Ridderkerk tot aan de Rijksstraatweg, bouwde Patrimoniums Woningstichting Rijsoord rond 1920 tenminste vijftig arbeiderswoningen. In Bolnes breidt de woningbouw zich ook uit op de poldervloer van polder Nieuw-Reijerwaard. Hierbij is duidelijk te zien dat de eerste vroege uitleg van het woongebied het langgestrekte slotenpatroon volgt. Ook in de jaren 30 en 40 ontwikkelde Bolnes zich weer verder. Onder andere scheepsbouwbedrijf Verolme financierde in Bolnes de bouw van woningen voor zowel arbeiders als leidinggevenden.

De ligging aan de Noord, de Maas en de Waal maakt dat Ridderkerk altijd goed bereikbaar is geweest

over water met aanlegplaatsen en havens voor vrachtverkeer, veerponten en beurtschippers. De beurtvaart was de eerste vorm van openbaar vervoer in het westen van Nederland. De Waal was een levendige waterweg die tot 1934 via een schutsluis in verbinding stond met de Noord en zo een belangrijke rol vervulde in het vervoer van goederen, vee en personen. Na 1934 was de Waal niet meer bereikbaar vanaf de Noord en nam het belang van vervoer over land toe. De havenkom van Ridderkerk was van oudsher via een zijarm om de polder Donkersloot aan twee zijden verbonden met de Noord. Deze watergang werd de Ridderkerkse Haven genoemd. Met de aanleg van een havenkanaal in 1910 kreeg de havenkom een nieuwe directe verbinding met de Noord.

De ontwikkeling van moderne infrastructuur over land had grote invloed op de ontwikkeling van het gebied. De Koninklijke Straatweg die langs Zwet en Rijsoord liep werd in 1821 omgevormd tot Rijksstraatweg als onderdeel van het rijkswegennetwerk. De Rijksstraatweg kruiste de Waal bij de brug van Rijsoord. Deze Rijksstraatweg verbond Rotterdam met Dordrecht en maakte onderdeel uit van een internationaal tracé tussen Parijs en Amsterdam. In 1872 werd de Staatsspoorlijn tussen Rotterdam en Dordrecht in gebruik genomen. Inwoners van het gebied profiteerden van het treinstation in Barendrecht.

Vanaf 1900 werd Rijsoord nog beter bereikbaar toen een tramweg werd aangelegd met haltes bij Wevershoek, De Zwaan, de Lagendijk en de Mauritsweg, de brug over de Waal bij Rijsoord en bij 'De Tol'. Deze stoom- en later elektrische tram was zowel van belang voor lokaal als regionaal personen- en goederen-

“Aan de Nieuwe Maas ontwikkelt zich de scheeps- en machinebouw. Langs de Waal is de vlascultuur van belang”

Ridderkerk en omgeving.

Detail van de Topografische Militaire Kaart, 1850-1864, datum 1850 (Nationaal Archief)

vervoer. De vlasindustrie en akker- en tuinbouw maakten veel gebruik van de trams. Het landelijke karakter van Rijsoord en haar strategische ligging en bereikbaarheid droegen bij aan een bijzondere ontwikkeling vanaf omstreeks 1885. In het kielzog van een Amerikaanse kunstenaar en schilderdocent met wortels in Rijsoord ontwikkelde zich een schilderkolonie in het dorpje. Amerikaanse kunstenaars die langere tijd in Parijs woonden en werkten of door Europa reisden brachten zomers door in Rijsoord. De kunstenaars legden het, naar hun idee, pure en onbedorven Hollandse landleven van het vlasdorpje en haar bewoners vast.

Door internationale concurrentie en gebrek aan vlasverwerking tot linnen nam het belang van de vlas-teelt en -industrie steeds meer af. De tuinderij nam in het gebied aan belang toe. De neergang van de Rijsoordse vlasindustrie zette door na WO2.

Wederopbouwperiode (1945-1965) en Post 65

In tegenstelling tot de neergang van de Rijsoordse vlasindustrie nam het belang van de scheeps- en machinebouw in Ridderkerk en de regio na WO2 toe. Bolnes werd gestaag uitgebreid. Ten oosten van de Boezemkade, die werd getransformeerd tot parksingel, werden woonbuurten ontwikkeld in de geest en stijl van de moderne tuinstadgedachte. De opbouw van de naoorlogse woongebieden bestond uit velden met open stempelensembles met middelhoge en lage bebouwing in een groene setting. Tussen deze ensembles bevonden zich de typerende groene kernen waarin als losse objecten scholen, kerken en sportgebouwen staan in een plantsoen. De nieuwe stedenbouwkundige ontwerpen negeerden veelal de onderliggende patronen in het land-

schap. Randparken of zogenaamde groene 'parkways' en parksingels markeren met hoog- of juist laagbouw als bungalowparkjes de overgangen naar het buitengebied. Deze groen-blauwe hoofdstructuren voegen zich over het algemeen meer naar patronen in het landschap.

Ook in deze periode zijn er voorbeelden van door de industrie gefinancierde en/of ontwikkelde woningbouw. Vanaf eind jaren 60 raakten woonerven en kleinschaligere structuralistische woongebouwen meer in zwang. Hiervan zijn enkele noemenswaardige voorbeelden in het gebied te vinden. De stedenbouwkundige opbouw van het naoorlogse woongebied van Bolnes is gefragmenteerd geraakt door herontwikkelingen en transformaties. De glastuinbouw breidde wel verder uit maar vereiste geen grootschalige woningbouw. In tegenstelling tot de groei van Bolnes bleef de naoorlogse groei van Rijsoord beperkt. Ruimtelijk raakten Rijsoord en Oostendam geïsoleerd door de aanleg van de rijksweg A15/A16 die het Ridderkerkse grondgebied in delen splitste. Landschappelijk gezien zijn de door Staatsbosbeheer ontworpen populierenplantages en lanen langs de snelwegen en knooppunten karakteristiek.

In het gebied Donkersloot en het Zand ontwikkelt zich een bedrijvengebied voor industrie en handel. Vanaf de jaren 80 kreeg de scheeps- en machinebouw steeds meer te maken met internationale concurrentie en vielen enkele grote spelers om. Het havenkanaal dat in 1910 is aangelegd wordt afgedamd en het historische havenbekken wordt gedempt. Een nieuwe haven met jachthaven komt omstreeks 1970 gereed. De gorzen worden ontwikkeld tot natuur- en recreatiegebied en herbergen tevens de rioolzuiveringsinstallatie.

“Door de groeiende industrie begint het dorp Bolnes rond 1900 uit te breiden. De groei houdt tot de jaren 70 aan”

Topografische kaart 1950 (www.topotijdreis.nl)

RUIMTELIJKE TYPERING ONDERZOEKSGEBIED

Het onderzoeksgebied bestaat uit de polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard waarvan nog fragmenten van polderverkavelingen aanwezig zijn. De ontginningsrichtingen en begrenzingen onthullen de wordingsgeschiedenis van de polders. In en om deze polders komen een aantal historische landschappelijke en stedenbouwkundige lijnen bij elkaar. Een groot deel van de cultuurhistorisch waardevolle elementen bestaat uit of bevindt zich langs en van deze lijnen.

De rivierdijken en rivieren

Langs de hoge zeedijken zoals de Ringdijk en de Oostmolendijk, die min of meer het oude tracé van oeverwallen en tiende- en elfde-eeuwse dijken en kaden volgen, vestigden zich de eerste bewoners. Eerst vestigden mensen zich op de hoge oeverwallen, rivierduinen (donken) en zelf opgeworpen terpen. In een volgende fase werden delen zoals rondom nederzettingen, weiden en akkers, bekaad en bedijkt. Later volgden grotere aaneengesloten stelsels van bekadingen en bedijkingen zoals ringdijken. Langs de dijken ontwikkelden zich de lintdorpen met verspreide en aaneengesloten lintbebouwing zoals we die nu kennen. De bebouwing bevond zich op of aan de dijk. Binnendijks bevonden zich boerderijen op de poldervloer. Het buitendijkse gebied was van oorsprong een dynamisch gebied, waar de rivier land afzette maar ook land afsloeg.

In dit buitendijkse gebied aan de rivieren ontwikkelden zich gorzen, havens en werven. De hoge zeedijken staan continu onder druk van het buitenwater. In de loop der jaren werden de dijken verhoogd, verzwaard

en verlegd. Na WO2 heeft hiervoor bij Bolnes veel van de oorspronkelijke lintbebouwing moeten wijken. Ook de Noldijk, Pruimendijk en Waaldijk waren oude oeverwallen en bedijkingen die de Riederwaard tegen het buitenwater moesten beschermen. Door de afdamming van de Waal werden deze dijken echter al in de veertiende eeuw secundaire polderdijken. Deze dijken hebben daardoor grotendeels hun historische profiel en bebouwing kunnen behouden.

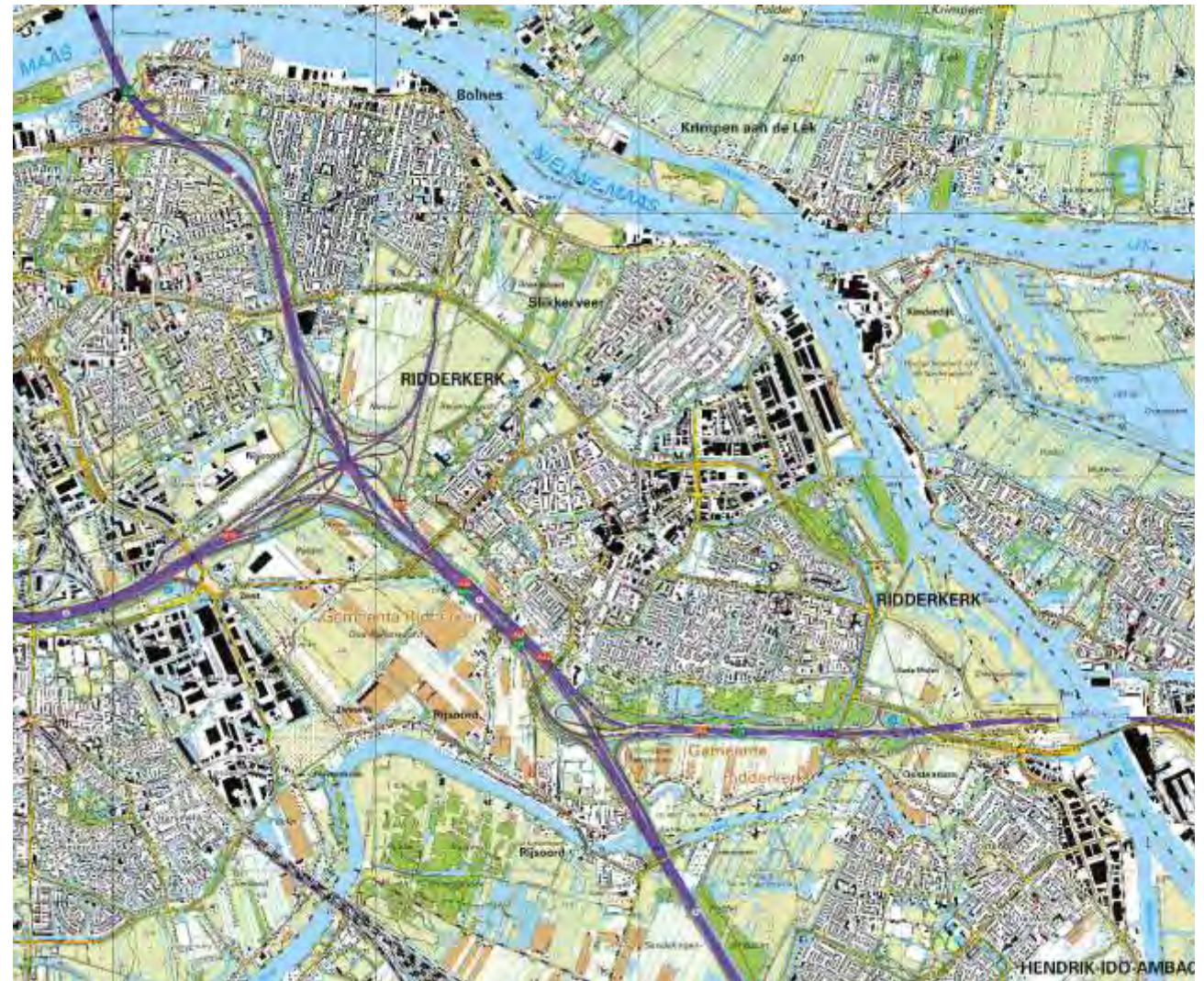
De polderdijken

De polderdijken vormen de buitengrenzen van een polder. Ze liggen tussen twee poldersystemen in of grenzen aan binnenwateren. Ook bij polderdijken concentreert de bebouwing zich aan het dijklint. De polderdijk Lagendijk verdeelt de Riederwaard in de twee gescheiden polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard met beide een eigen kavelrichting. Bebouwing bevindt zich aan de zijde van de polder Oud-Reijerwaard vooral op de poldervloer. Aan de zijde van de polder Nieuw-Reijerwaard voornamelijk op en aan de dijk.

De Lagendijk liep oorspronkelijk vanaf de Waal door tot aan de Sint Jorisstraat maar is ter plaatse van het stadscentrum door transformatie grotendeels verdwenen. Langs het dijklint met historische bebouwing bevinden zich nog fragmenten van het polderlandschap en een begraafplaats. De Rijksweg vormt de grens tussen de polders van Ridderkerk en Barendrecht.

De Pruimendijk, Waaldijk en Noldijk waren voor de indamming van de Waal primaire waterkeringen. Vanaf de afdamming van de Waal in de veertiende eeuw werden het secundaire keringen. Deze dijken hebben daardoor grotendeels hun historische profiel en bebouwing

“De vlasindustrie rond de Waal verdwijnt na WO2, hier ontwikkelt zich de (glas)tuinbouw.
De aanleg van de A15/A16 versterkt de tweedeling van het Ridderkerkse grondgebied”

Topografische kaart 2019 (www.topotijdreis.nl)

kunnen behouden. Buitendijks langs de oevers van de Waal bevonden zich waterpercelen waar bies, riet en rijshout werd verbouwd en zich de vlasbedrijven vestigden. Toevoer, bewerken (rotten in het water) en de afvoer van bewerkt vlas geschieden allemaal aan de Waal. De Waalweg en het Schalksedijkje maken onderdeel uit van het dijkenstelsel van de Zwijndrechtsewaard. Bijzonder is De Nes, een landtong of eilandje, ontstaan door de meandering van de Waal.

De polderwegen, kaden en zijwenden

Ontginningen van een polder geschieden vanaf een hoog en droog punt. Vanaf de oeverwallen, rivierduinen en later vanaf de dijken werden sloten gegraven door de ontginners. Dit gebeurde in vrije opstrekken, waar de achtergrens nog niet was bepaald, of in vooraf vastgestelde blokken. De achtergrenzen van de ontginningen worden kaden genoemd. De zijgrenzen worden zijwenden genoemd. Deze kaden en wegen fungeren als wegensysteem in de polders en benadrukken, gelegen midden in de polders, het weidse karakter van het landschap. Bebouwing, in de vorm van lintbebouwing, komt hier over het algemeen later op gang en is in eerste instantie weinig verdicht. De Oudelandseweg is de kade die is opgeworpen in de polder Oud-Reijerwaard tussen de ontginning vanaf de West-, Middel-, en Oostmolendijk en de ontginning vanaf de Waaldijk/Pruimendijk. Deze kade heeft een wat meer grillig karakter.

De Kerkweg is grens tussen de ontginning vanaf de Westmolendijk en de ontginning vanaf de Lagendijk. Deze weg is later verlengd tot aan de Waaldijk. De Bolnesserkade (tegenwoordig Dijkje genaamd) is een zijgrens of zijwende en vormt de grens tussen de ont-

ginningen van de polder Nieuw-Reijerwaard en IJsselmonde. De tussenboezem de Kleine Vliet, die vroeger onderdeel uitmaakte van een molengang, bevindt zich parallel aan deze zijwende. De polder Nieuw-Reijerwaard beslaat een wat groter gebied dan polder Oud-Reijerwaard en is opgedeeld in zes delen of blokken.

Voor de ontginning vanaf de Ringdijk is de Kievitsweg de achtergrens en de verbindingsweg tussen de Ringdijk en de Bolnesserkade. De polderweg Donckselaan verbindt de Ringdijk met de Kievitsweg. Zowel de Kievitsweg als de Donckselaan speelden een belangrijke rol in de ontwikkeling van Ridderkerk. Parallel aan de Kievitsweg bevindt zich de kade Hogeweg die de Bolnesserkade verbindt met de Lagendijk. De Kievitsweg en de Hogeweg zijn via de Kruisweg verbonden. Ten zuidwesten van de Hogeweg is na WO2 veel veranderd. Door de aanleg van de Rijksweg A15/A16 en het dubbele knooppunt is de structuur van de polder aangetast. De Voorweg die de Hogeweg met de Rijkstraatweg verbindt en de Krommeweg, gelegen tussen de Voorweg en de Zevenbergscheweg zijn niet meer duidelijk afleesbaar en herkenbaar in het landschap. In de Zwijndrechtsewaard vormt de Langeweg de achtergrens van de ontginning van de polder Strevelshoek.

Kreekrestanten, wettingen en polder-boezem-systemen

De Blaak en de Blaakwetering zijn waterlopen die hun oorsprong vinden in de kreek van het wadengebied dat aan de inpoldering voorafging. Zij zijn als wettingen, hoofdwaterringen waarop de poldersloten afwateren, in het waterstelsel opgenomen. In de woongebieden zijn ze getransformeerd tot parksingels en stedelij-

ke waterringen. In het landgoed van Huys ten Donck is de Blaakwetering opgenomen in de inscenering van het parkontwerp. De hoofdweterringen leidden naar poldermolens, gemalen en polder-boezemsystemen die het polderwater via uitwateringssluizen loosden op het buitenwater. Het polderwater moest vanaf het diepste punt van de polder opgevoerd worden boven het niveau van het buitenwater. Dit geschiedde via hoge of getrapte boezems zoals de viermolengang van Bolnes.

Historische kernen en deelgebieden

Het buitengebied van Ridderkerk bestaat uit zogenaamde kiemen van oude nederzettingen als buurtschapjes en dorpen van waaruit ontwikkelingen plaatsvonden. Deze kiemen zijn ontstaan en bevinden zich langs de historische lange lijnen. De kiemen en hun historische ontwikkeling wordt in de volgende hoofdstukken beschreven.

Het betreft de nederzettingen:

Bolnes

Rijsoord & Strevelshoek

- Wevershoek
- 't Zwaantje
- Zwet

Oostendam

- Oude Molen (en Crez e polder)
- Donkersloot
- Woude
- 't Zand
- De Gorzen

WAARDENKAART: HISTORISCHE GEOGRAFIE

WAARDENKAART: HISTORISCHE BOUWKUNST

3. INVENTARISATIE EN WAARDERING

Tijdens het veldwerk bleek dat er meer waardevolle structuren en objecten waren dan wij hadden verwacht. Om de lees- en bruikbaarheid van de kaart te vergroten zijn samenghangende objecten en structuren gebundeld tot ensembles. Wel is ervoor gekozen de lange lijnen in het landschap als aparte structuren aan te geven. Na bundeling zijn er 43 historisch-geografische en stedenbouwkunstige structuren en 77 panden van een waardering voorzien (zie hoofdstuk 1 voor de waarderingssystematiek en de bijlage voor de bijbehorende tabel). Hierna zijn de panden en structuren beschreven. De beschrijvingen en een overzicht van de inventarisatie zijn in dit hoofdstuk opgenomen.

Het bovenstaande heeft geresulteerd in een cultuurhistorische waardenkaart die als bijlage bij dit rapport is gevoegd. Hiernaast is de cultuurhistorische waardenkaart uitgesplitst in twee waardenkaarten, één met historische geografie en één met historische bouwkunst. Bij historische geografie gaat het om landschappelijke, groene en stedenbouwkundige structuren. Bomen, beplanting, trappen, civieltechnische kunstwerken en andere objecten die van belang zijn voor de historisch-geografische structuren zijn in de beschrijving van de structuur benoemd en niet apart op de waardenkaart weergegeven. Bij historische bouwkunst gaat het om panden en andere bouwwerken zoals schuren. De paarse vlakken betreffen rijksmonumenten, de blau-

we vlakken gemeentelijke monumenten. De rode vlakken betreffen zeer hoog gewaardeerde panden en structuren, de oranje vlakken betreffen hoog gewaardeerde panden en structuren en de gele vlakken redelijk hoog gewaardeerde panden en structuren. De landschappelijke en stedenbouwkundige structuren zijn met een letter op de kaart weergegeven. Deze letter correspondeert met de letter bovenaan de beschrijvingen van de structuren.

De rijks- en gemeentelijke monumenten worden in dit onderzoek niet opnieuw beschreven. Voor een beschrijving en waardering wordt verwezen naar de monumentenlijst.

HISTORISCHE GEOGRAFIE

BOLNES

Deelgebied beschrijving:

Bolnes ontleent zijn naam aan het woord ‘nes’ of ‘nisse’ dat landtong betekent. Deze term komt zowel terug in de benaming van Carnisse als Bolnes. Het ‘bol’ in Bolnes verwijst waarschijnlijk naar de rivierduinen (ook wel donken en hoogten) die boven het veen uitstaken of de hoger gelegen oeverwallen. Op de oeverwallen van het riviereiland Riederwaard vestigden zich de eerste bewoners. De eerste elfde-eeuwse bedijkingen van deze waard volgden min of meer het tracé van deze oeverwallen en zo vormde zich de polder Riederwaard. Na overstromingen in de veertiende eeuw, hoogstwaarschijnlijk bij Bolnes en Barendrecht, komt in de vijftiende eeuw de polder Nieuw-Reijerwaard weer boven water. Een aansluitende Ringdijk, van oorsprong een hoge zeedijk, moet het land voor toekomstige overstromingen beschermen en volgt min of meer een middeleeuws tracé uit de elfde eeuw van de oude polder de Riederwaard.

De lange historische lijnen in dit gebied zijn de Ringdijk in het noorden, de Bolnesserkade in het westen, de Kievitsweg in het zuiden en de Blaakwetering, een restant van een getijderek, in het oosten. Op de grens van Slikkerveer en Bolnes bevindt zich het landgoed Huys ten Donck. In de negentiende eeuw is de Blaakwetering opgenomen in de parkaanleg in de landschapstijl.

De oorspronkelijke percelering van Bolnes kenmerkt zich door een strookvormige opzet die niet veel zal hebben afgeweken van die van de eerste ontginningen van de oude Riederwaard. Vanaf de rivieroever, waar zich de bewoning concentreerde, strekken de kavels

van alle zijden op naar het midden van de waard. De Hogeweg, een oude kade, vormde de scheiding tussen de verkavelingsstructuren van Bolnes en De Zwet. Door ontginningen die leiden tot bodemdaling moet het water van steeds dieper worden opgemaal. Tot de introductie van een stoomgemaal rond 1900 wordt via een polder-boezemsysteem met een molengang van vier poldermolens het water uitgeslagen op de Maas. De Boezem/Kleine Vliet bij Bolnes is het restant van deze molenviergang van poldermolens die het polderwater via een getrappt systeem van boezems leiden naar een kolk onder de ringdijk waar het water via een spuisluis bij laag water losde op de Maas.

Bebouwing ontwikkelde zich vanaf de tweede helft van de vijftiende eeuw als een lintdorp langs de Ringdijk, buitendijks bevonden zich de gorzen en later scheeps- en machinewerven en een veerstoep. De scheeps- en machinefabriek van Boele die vanuit Slikkerveer naar Bolnes verhuisde was een van de grootste werkgevers van het dorp vanaf 1854 tot het faillissement in de jaren 80 van de twintigste eeuw. De werf, hellingen en loodsen bevonden zich buitendijks aan de Ringdijk. De aanwezigheid van de fabriek was een stuwende kracht achter de stedenbouwkundige ontwikkeling van het dorp. Met de influx van Brabanders en Molukkers deden andere gezindten hun intrede in het dorp.

De oorspronkelijke lintbebouwing is verdwenen door dijkverzwaring en -verbreding in de jaren 70 van de twintigste eeuw. In het buitendijkse gebied bevinden zich, na het verdwijnen van de scheeps- en machinebouw nog steeds voornamelijk bedrijventerreinen.

De Ringdijk en de Benedenrijweg voor de dijkverbreding met buitendijks de ‘werkrievier’ en binnendijks het agrarische karakter.

Oud Bolnes met de binnendijkse vooroorlogse uitbreidingen.

Een deel is in de jaren 90 ontwikkeld tot woongebied. De ontwikkeling van de woongebieden van Bolnes is op te delen in drie fasen.

- **Oud Bolnes (- 1940)**

Het oudste deel van Bolnes, Oud-Bolnes, bevindt zich langs en tussen het Dijkje, de Benedenrijweg, Boezemstraat/Majubastraat en De La Reijstraat. Langs het Dijkje/Bolnesserkade bevinden zich nog enkele fragmenten van individuele historische lintbebouwing. Langs het Dijkje loopt tevens de gemeentegrens met Beverwaard (Rotterdam). Ten behoeve van de groeiende scheeps- en machinebouw ontstond sociale woningbouw; de Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Haard' speelde daarin een belangrijke rol. In de aanleg van de eerste uitbreidingen in de jaren 20 en 30 van de negentiende eeuw is het oorspronkelijke verkavelingspatroon goed herkenbaar. Tussen de Boezemstraat en Majubastraat en de Generaal Smutsstraat loopt een groene parksingel. Deze historische watergang is opgenomen in het stedenbouwkundige ontwerp van de woongebieden en vormt als groenblauwestructuur een natuurlijke overgang tussen Oud-Bolnes en de naoorlogse woongebieden ten oosten van deze parksingel.

- **Wederopbouwgebied (1945-1965)**

Na WO2 groeide de scheeps- en machinebouw in de regio en werd Bolnes verder uitgebreid naar het oosten van de parksingel en de Generaal Smutsstraat. Het Wederopbouwgebied bevindt zich tussen de Generaal Smutsstraat, de Benedenrijweg en de Noordstraat. Het woongebied werd volgens het tuinstad-

principe opgebouwd met bebouwingsvelden bestaande uit zowel laagbouw (grondgebonden eengezinswoningen als duplexwoningen) en middelhoogbouw (portiek en galerij) in open en halfopen strokenbouw, haken en stempels in een groene setting. Wijkvoorzieningen als scholen, kerken en verenigingsgebouwen werden, de wijkgedachte volgend, gesitueerd op groene stroken midden in de wijk of aan de randen. Archiefonderzoek toont aan dat architect R. Romke de Vries (1908-1997) tussen 1948-1953 heeft gewerkt aan het Uitbreidingsplan Ridderkerk en Bolnes en daarin woningen, bedrijfsruimten en winkels ontworpen. Het architectenburo Spruit (Spruyt) en Den Butter hebben woningcomplexen in het Muwi systeem gebouwd.

- **Post 65 periode (1965-1980)**

In de jaren 60 en 70 vond weer verdere uitbreiding plaats. In oostelijke richting tot de flatwijk aan de Rijnsingel/Spuistraat/Markstraat en in de zuidelijke richting tot de Leklaan/Kievitsweg. Een bijzonder ensemble daarbinnen vormt het structuralistische wooncomplex Slingehof b.j. 1976, dat geschaard kan worden onder de zogenaamde 'Experimentele Woningbouw '68-'80'. In de stedenbouwkundige opzet van het Post 65 gebied is de zogenaamde interne groen-blaauwe wig karakteristiek. De parksingelstructuur takt bij de Maaslaan aan op de parksingel bij de Boezemstraat en meandert richting het oosten tussen de De la Reijstraat en de Noordstraat waar de structuur overgaat in de Rijnsingel. Aan de groen-blaauwe wig zijn verschillende gebouwen voor wijkvoorzieningen gesitueerd. De Rijnsingel is vormgegeven als een zogenaamde 'parkway'. Richting het zuiden takt de Rijnsingel aan op de kadesloot van de

Kievitslaan. Hier slingert de groen-blaauwe wig zich in het oosten om de randstructuur van de Rijnsingel en Spuistraat/Markstraat. Dit ensemble van flats in een groene setting creëert de overgang van de stad naar het landschap van de Doncksevelen. In het westen, parallel aan de Kievitsweg, gaat de parksingel over in een groene rand van laagbouw en bungalows aan de Leklaan. Zowel de oostelijke stadsrand (Spuistraat/Markstraat) als de zuidelijke rand (Leklaan) zijn kenmerkend voor overgangen naar het landschap in deze periode.

Historische lange lijnen

De lange historische lijnen in dit gebied zijn de Ringdijk in het noorden, de Bolnesserkade/Dijkje met boezemsysteem van de Kleine Vliet in het westen, de Kievitsweg in het zuiden en de Blaakwetering, een restant van een getijderek, in het oosten. Op de grens van Slikkerveer en Bolnes bevindt zich het landgoed Huys ten Donck aan de Donckseweg. In de negentiende eeuw is de Blaakwetering opgenomen in de parkaanleg in de landschapsstijl.

Wederopbouw stedenbouw.

Wederopbouw stedenbouw. Post 65 stedenbouw.

DIJKLINT RINGDIJK / BENEDENRIJWEG (BOLNES)
 BN_A1 HOGE WAARDE (Donckselaan-Randweg)
 BN_A2 REDELIJK HOGE WAARDE (Dijkje-Donckselaan)

De Ringdijk in Bolnes met links de gebouwen van Scheepsbouwer Boele, rechts de hoge boezem en de schoorsteen van het stoomge-
 maal

Ringdijk met hoge boezem aan de voet van de dijk.

Historische/karakteristieke objecten

- Ringdijk nr. 534 & 536 vermoedelijk dienstwoningen (1955)
- Ringdijk nr. 538 vermoedelijk dienstwoning (1946)
- Laantje nr. 2 boerderij/kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente (1900 - sloopvergunning verleend)
- Benedenrijweg 166
- Benedenrijweg x Randweg Stuw Gusto (WSHD 19455ST)
- Op binnendijktaalud t.h.v. Randweg Hevel Gusto (WSHD 04801HE)
- Op binnendijktaalud t.h.v. Bothastraat 9 Hevel (WSHD 16539HE)

Oorspronkelijke functie: Hoge zeedijk

Huidige functie: Dijklint en waterkering

Elementen: Dijk, dijktrappen, restanten dok aanlegplaatsen en civiele kunstwerken

Beplanting: Laanbomen als lijsterbes, es, vleugelnootboom, griendbos/wilgenhakhout, gemengd bosplantsoen, gemengd assortiment parkaanleg Huys ten Donck

Periode: Bedijking Nieuw-Reijerwaard ca 15de eeuw, grotendeels 11de -eeuwse trac
 volgend, dijkverzwaring in de jaren 70 van de 20ste eeuw

Beschrijving: De Ringdijk is van oorsprong een hoge zeedijk en volgt grotendeels het Middeleeuws trac uit de elfde eeuw. Na overstromingen in de veertiende eeuw komt in de vijftiende eeuw de polder Nieuw-Reijerwaard weer boven water door bedijkingen. Op en aan de Ringdijk en aan de Benedenrijweg ontwikkelde zich een dijklintdorp. Buitendijks bevond zich eerst voornamelijk gorzenland en later scheeps- en machine-werven. Met de komst van scheepswerf en machinefabriek Boele vanuit Slikkerveer naar Bolnes in 1896 groeide het dorp gestaag. Buitendijks bevond zich ook een voetveer naar het eiland de Groote Zaag waar zich ook industrie had gevestigd. Aan de voet van de Ringdijk bevindt zich een teensloot. Deze valt ter hoogte van de Markstraat samen met de Blaakwetering. Binnendijks is het landgoed Huys ten Donck beeldbepalend.

Dijkje - Donckselaan

Binnendijks langs de Ringdijk en Benedenrijweg nam de bebouwing met de groei van de scheepsbouw toe. In de jaren 70 van de twintigste eeuw wordt de dijk verzwaaard. De historische en vroeg naoorlogse lintbebouwing wordt afgebroken. De voet van de dijk wordt verplaatst en zo komt de Benedenrijweg langs de loop van de Blaakwetering te liggen. Nog slechts enkele historische gebouwen aan de Ringdijk en de Benedenrijweg zijn hiervan over. Dit betreft de buitendijkse dienstwoningen op het terrein van Boele (Ringdijk nr. 534, 536, 538) en een boerderij/voormalig kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente (Laantje nr. 2) waarvoor sloopvergunning is verleend. Ter hoogte van het ge-
 maal Oud- en Nieuw-Reijerwaard aan de Bothastraat 9 bevindt zich een hevel uit 1970 (WSHD 16539HE) die

het water uitlaat via een geduikerde waterloop in de Nieuwe Maas. Hier bevond zich tot de aanleg van het moderne pompgemaal een uitwateringssluis die met laag water natuurlijk loosde op het buitenwater. Ter hoogte van het Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard en de Wilheminastraat bevinden zich stenen dijktrappen. Een restant van een aanlegplaats bevindt zich aan de voet van het appartementengebouw aan de Ankerplaats 1. Langs de Benedenrijweg zijn in de bermrijen essen, lijsterbes en een vleugelnootboom aangeplant. De singelbeplanting van het woongebied tussen de Majubastraat en de Rijnsingel draagt bij aan het groene karakter van de Benedenrijweg.

Donckselaan - Randweg

Tussen de Donckselaan en de Randweg ter hoogte van het landgoed Huys ten Donck heeft de Ringdijk het meest haar historische profiel behouden. De dijk heeft hier een smalle weg op de kruin en steile groene gras- en kruidentaluds aan de binnen- en buitendijkse zijde. Tegenover het landgoed Huys ten Donck bevinden zich buitendijkse graslanden, het buitenbos, met opgaand bosplantsoen en een griendbos met wilgenhakhout. Binnendijks aan de voet van de dijk op polderniveau bevindt zich de Benedenrijweg. Op de hoek van de Randweg en de Benedenrijweg bevindt zich een stuwteje en een hevel, vermoedelijk uit 1970, die het water uitlaat via een buitendijkse uitmonding. Hier bevond zich vroeger een in- en uitwateringssluisje. Op de hoek van de Donckselaan en de Benedenrijweg bevond zich ook een in- en uitwateringssluisje in de omgrachting van het landgoed die direct uitwaterde op de Nieuwe Maas. Deze is vervangen door een die

via een geduikerde watergang nu uitwatert via de stuw (WSHD 19455ST) en hevel GUSTO (WSHD 04801HE).

De parkaanleg van Huys ten Donck geeft hier de Ringdijk en Benedenrijweg haar statige groene karakter. Het buitendijks gelegen buitenbos, griendbos en weilanden met hakhout als wilg en populier dragen samen met het groene dijktaalud bij aan het landelijke karakter.

BN_A1 Hoge waarde (Donckselaan - Randweg)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van zeer hoge waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk; door de cultuurhistorische samenhang tussen de dijkstructuur, de groenstructuren en de landgoedbiotoop van Huys ten Donck, de bijdrage aan de ruimtelijke beleving door het historische groen en landelijke karakter.

BN_A2 Redelijk hoge waarde (Dijkje- Donckselaan)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van redelijke waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk.

Ringdijk t.h.v. woningen nr. 534 en 536. Onderaan de dijk uiterst rechts de witte historische boerderij uit 1900 aan het Laantje 2 (volgens BAG sloopvergunning).

Boerderij uit 1900 aan het Laantje 2, deed dienst als kerkgebouw voor de Gereformeerde Gemeente

Haventje en uitwateringsgeul ten oosten van het Buitenbos ter hoogte van de Gusto werf

Zicht op de Benedenrijweg vanaf het woongebied aan de Transvaalweg met singelbeplanting langs de Blaakwetering.

Ringdijk t.h.v. Huys ten Donck bij het buitenbos en het griendbos.

De Donckse Haven behorende bij Huys ten Donck

De Donckse Haven behorende bij Huys ten Donck gezien vanaf de Nieuwe Maas

Benedenrijweg t.h.v. Huys ten Donck en Donckse Velden.

BN_B1/2 DIJKJE/BOLNESSERKADE

BN_B1. HOGE WAARDE (Ringdijk - S105)

BN_B2. REDELIJK HOGE WAARDE (S105 - A16)

Oorspronkelijke functie:	Kade, zijwende en poldergrens
Huidige functie functie:	Kade en wandelpad
Elementen:	Kade, vliet, kavelsloten, lintbebouwing
Bepanting:	Grastalud, groene slootranden, knotessen, knotpopulieren, sorbus, gemengd bosplantoen, populierenlaan, zeeden (Dijkje 69), atlasceders (Dijkje 77, 79) paardenkastanjes en els (t.h.v. Dijkje 151), aanzicht van privaat groen
Periode:	Vanaf ca 15de eeuw polder-boezemsysteem

Beschrijving: De lijn Dijkje/Bolnesserkade is één van de lange historische lijnen in het gebied. De Bolnesserkade is een zogenaamde zijwende. Dit is een kade die een begrenzing vormt van een ontginningsblok parallel aan de slotenverkeveling. Een begrenzing van een ontginning loodrecht op de ontginningsrichting wordt achterkade genoemd. Deze zijwende scheidt de Ridderkerkse polder Nieuw-Reijerwaard van de polder Het Nieuwland en polder Oost-IJsselmonde (grondgebied gemeente Rotterdam). Langs een zijwende loopt vaak een vliet, dit is een hoofdwatering die parallel aan de zijwende loopt. Dit in tegenstelling tot een wetering, waarop de ontginningsloten dwars uitkomen.

Uit bronnen blijkt dat tenminste vanaf de zeventiende eeuw een molendriegang is geïntroduceerd om het water uit dit deel van de polder via de boezem en een uitwateringssluis uit te slaan op het buitenwater van de Maas. Het eerste deel van deze molengang met ondermolen bevond zich ten zuiden van de Kievitsweg. De lage en hoge boezem en midden- en bovenmolen bevonden zich ten noorden van de Kievitsweg tussen de Kruisweg en de Ringdijk. Tot 1900 had de Bolnesserkade een agrarisch karakter. Bolnes was een dijklintdorp waar de bebouwing zich concentreerde aan de Ringdijk. De kade lag landelijk gelegen tussen de open

polders precies op de grens van IJsselmonde en Ridderkerk. Vanaf 1900 groeide bebouwing op en aan de kade vanaf de kruising met de Ringdijk. De huidige historische bebouwing betreft voornamelijk eenlaagse vrijstaande woningen en projectmatige rijtjes arbeiderswoningen gebouwd tussen de jaren 20 en 50 van de vorige eeuw.

Vanaf de Ringdijk gezien is de kade tweezijdig bebouwd. Vanaf de kruising met de Joubertstraat heeft de Rotterdamse zijde een groener en open karakter en grenst aan een watergang met groene oever en grastalud. Vooral het deel tussen het Keppelland en de De la Reijstraat heeft een kleinschalig en groen karakter door historische bebouwing (Dijkje 91 t/m 113) met voortuinen voorzien van ligusterhagen en de vrijstaande woningen met lage tuinmuren en enkele beeldbepalende bomen als zeeden (Dijkje 69) en atlasceder (Dijkje 77, 79). Op het Rotterdamse grondgebied staan knotessen langs de sloot. Vanaf de kruising met de Oude Watering (op Rotterdams grondgebied) heeft de kade een meer meanderend verloop, wordt de bebouwing ijler en het karakter groener met knotpopulieren op het Rotterdamse grondgebied. De percelen van de (vrijstaande en twee-onder-een-kap) woningen worden aan de achterzijde begrensd door water. De strook open schapenwei-

Dijkje met sloten nog aan beide zijden.

Dijkje met sloot langs de woningen gedempt.

Huidlige situatie Dijkje met rijtjes historische arbeiderswoningen.

de tussen het Dijkje en de wijk Waterland (ca. 2010) draagt bij aan het agrarische karakter, de solitaire els in de weide en twee paardenkastanjes (Dijkje nr. 151) zijn beeldbepalend. Het deel vanaf de kruising van het Dijkpad/Kievitsweg tot de S105 heeft een gemengd halfopen kleinschalig karakter. Het IJsselmondse deel is hier dichter bebouwd waarbij de jonge rijtjes bebouwing met hun achterkanten grenzen aan het Dijkje.

Het Ridderkerkse deel is juist groener en opener. Op Dijkje nr. 163B bevindt zich het ondergemaaltje (bj. 1960). Vanaf de S105 tot aan de A16 grenst de Bolnesserkade aan open grootschalig akker- en tuinbouwgebied. Het water van de Vliet is hier meer zichtbaar.

Woningen en bedrijven worden middels bruggen over de Kleine Vliet ontsloten. Aan de zijde die grenst aan Rotterdam is de kade beplant met opgaand gemengd bosplantsoen, aan de Ridderkerkse zijde staan rijen populieren.

BN_B1. HOGE WAARDE (Ringdijk - S105)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontstaansgeschiedenis van het gebied; door de relatie en samenhang met het polder-boezemsysteem, door de beleefbaarheid en invloed op de ruimtelijke kwaliteit en herkenbaarheid van het kadeprofiel.

BN_B2. REDELIJK HOGE WAARDE (S105- A16)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context*

Van hoge waarde door de relatie met de ontstaansgeschiedenis van het gebied; door de relatie en samenhang met het polder-boezemsysteem.

Dijkje met Kleine Vliet en uitzicht op het ondergemaaltje.

Bolnesserkade tussen de S105 en A16 in het open buitengebied.

BN_C. KLEINE VLIET (parksingel), BOEZEMSTRAAT EN MAJUBASTRAAT

Parksingel en polder-boezemsysteem

HOGE WAARDE

Historische/karakteristieke objecten

- Bothastraat 9: Werkplaats en kantoor (1950) Zakelijke stijl
- Bothastraat 11 & 15: Dienstwoningen gemaal (1955)
- Bothastraat 13: Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard (pompgemaal (1964) Zakelijke stijl inclusief gevelsteen (WSHD 04738GM)
- Dijkje 163b: Gemaal Dijkje (Ondergemaal WSHD 09675GM)
- Boezemstraat 1-30: woningen (1930)
- Boezemstraat 32-37: woningen (1939)

Oorspronkelijke functie:	Polder-boezemsysteem met molengang
Huidige functie:	Polder-boezemsysteem, parksingel
Elementen:	Parksingel, gemetselde stenen bruggen (3x), ondergemaal (WSHD, hoofdgemaal hevel/vacuümpomp)
Beplanting:	Singelbeplanting van lindenlaan en essen en gemengd assortiment in de moderne landschapstijl van Kaukasische els, treurwilg en prunus
Periode:	Vanaf ca 15de eeuw polder-boezemsysteem met molengang, vanaf 1900 stoombemaling, ontwikkeling tot parksingel begin 20 ^{ste} eeuw

Beschrijving: De Kleine Vliet is een hoofdwatergang ofwel boezem van dit gebied, gelegen langs de Bolnesserkade, Dijkje, Boezemstraat en Majubastraat. De Kleine Vliet maakt deel uit van het polder-boezemsysteem van de polder Nieuw-Reijerwaard. De Kleine Vliet werd in de jaren 30 van de negentiende eeuw als parksingel opgenomen in het stedenbouwkundige ontwerp van het woongebied van Bolnes. De polder Nieuw-Reijerwaard watert tegenwoordig via de parksingel langs de Boezemstraat/Majubastraat en de Blaakwetering via het Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard af op de Maas.

De Kleine Vliet liep tot begin twintigste eeuw aan de voet van het Dijkje/Bolnesserkade. Deze kade, een zogenaamde zijwende evenwijdig aan de opstreckende

verkaveling, vormde de westelijke zijgrens van de polder Nieuw-Reijerwaard. De Kleine Vliet maakte tot het einde van de negentiende eeuw onderdeel uit van een polder-boezemsysteem met molenviergang en uitwateringssluis. Drie poldermolens gelegen langs het Dijkje/Bolnesserkade, maalden het water getrapt op naar de steeds hoger gelegen tussenboezems van de Kleine Vliet. De eerste molen, de ondermolen gelegen op het diepste punt van de polder ten zuiden van Kievitsweg (Dijkje 163b), sloeg het polderwater langs het Bolnesserdijkje uit naar de onderboezem. De tweede molen, de eerste tussenmolen gelegen t.h.v. de kruising van de Kievitsweg en het Dijkje, sloeg dit water uit op de tussenboezem. De derde molen, tweede tussenmolen gelegen t.h.v. Dijkje 137 en de kruising met de Oude Wete-

Molenromp van de derde tussenmolen van de molengang aan de hoge boezem met links het boezemland. De molenromp is in de jaren 60 van de 19de eeuw gesloopt.

Het stoomgemaal Dick Maaskant uit 1880 met schoorsteen aan de voet van de Ringdijk verving de molenviergang en uitwateringssluis.

Het elektrische Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard uit 1964 verving het oude stoomgemaal Dick Maaskant uit 1880.

ring, sloeg het water uit op de hogeboezem. De vierde molen, de bovenmolen gelegen t.h.v. de kruising van Benedenrijweg en De Wetstraat, maalde het water op naar de maalkolk of spuiikom. Deze molen bevond zich onderaan de dijk op de huidige kruising van de Ringdijk en de De Wetstraat. Vanuit de spuiikom werd het polderwater bij laag water via een spuisluis geloosd op de Maas.

De molenviergang werd in 1880 vervangen door een dubbel stoomgemaal de Dick Maaskant, hierdoor werden de bovenmolen en de eerste tussenmolen overbodig. In 1964 werd het stoomgemaal vervangen door het elektrische Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard in zakelijke stijl van de wederopbouw (Bothastraat 13). Het gemaalcomplex bestaat naast het pompgebouw uit een werkplaats (bj. 1950) en twee dienstwoningen bj. 1955 (Bothastraat 11 & 15) aan weerszijden van de entree van het complex. Een ondergemaaltje bj. 1960 bevindt

zich ter hoogte van de vroegere ondermolen (Dijkje 163b). Op het dijktaalud t.h.v. Ankerplaats 1-16 bevindt zich een hevel bj. 1970.

Direct naast de boezemwatergang bevonden zich de vliet- of boezemlanden, waar water kon worden gebufferd en riet en hooi werden verbouwd. Dit land werd begrensd door een kade; de Boezemkade/Boezemstraat parallel aan het Dijkje. Rond de jaren 20 van de negentiende eeuw werd de Kleine Vliet langs het Dijkje deels gedempt en verlegd. De parksingel langs de Boezem- en Majubastraat werd in de stedenbouwkundige ontwikkeling van de wijk in de jaren 30 opgenomen en fungeert tegenwoordig als hoofdwatergang in de polder. De parksingel is voorzien van grastaluds en divers geboomte zoals linden, treurwilgen en essen. Drie gemetselde getoogde bruggen in eenvoudige traditionalistische stijl met stenen sluitstukken kruisen de park-

Parksingel langs de Boezemstraat met linde, Kaukasische els, treurwilg en prunus.

Parksingel met gemetselde toogbrug langs de Boezemstraat.

Watergangen Kleine Vliet en Blaakwetering komen samen aan de voet van de Benedenrijweg bij Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard (Bothastraat 13).

singel t.h.v. het Cronj plein, De Wetstraat en De la Reijstraat. Het oude boezemland en de watergangen langs het dijkje zijn grotendeels gedempt. Het lage boezemland, het Waterland, is nog als eilandje herkenbaar en bleef lang onbebouwd, maar is in 2009 ontwikkeld als woongebied.

De Majubastraat en Boezemstraat volgen de loop van de Kleine Vliet (boezem) van dit gebied. De Boezemstraat maakte deel uit van de boezemkade, de waterkering van het boezemgebied tussen het Dijkje en de Boezemkade en strekte zich uit van de Benedenrijweg tot de Kievitsweg. De Boezemstraat is aan n zijde bebouwd. Aan de zijde van de singel bevinden zich parkeerhaventjes. Aan de Majubastraat, van de Benedenrijweg tot de overgang met de Boezemstraat, bestaat de historische bebouwing uit eenlaagse en tweelaagse samenhangende projectmatig gebouwde rijtjeswoningen

met kap en enkele woningen met afgedekte kap. Waar de Majubastraat overgaat in de Boezemstraat vallen de historische rijtjeswoningen met platte daken op met zeer sobere baksteenarchitectuur (Boezemstraat 1-30). Tussen nr. 26 en 25 bevindt zich een gemetselde ge-toogde poort die toegang geeft tot het achterterrein. Een poort tussen Boezemstraat nr. 6 en 5 is verwijderd. Het blokje woningen nr. 32-37 maakt deel uit van het ensemble van het Cronj plein.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context en zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de waterstaatkundige ontwikkeling van het gebied en de vroeg 20ste-eeuwse woongebieden; door de relatie en samenhang tussen stedenbouw en het polder-boezemsysteem; door de zichtbare bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit als parksingel.

Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard en werkplaats (Bothastraat 9 en 13).

Hevel of vacuümpomp bij. 1970 op dijktaalud t.h.v. Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard (t.h.v. Ankerplaats 1-16).

Gemaal Dijkje uit 1960 (ondergemaal Dijkje 163b).

Huidige aanzicht van de Boezemstraat 1-30.

Historisch aanzicht van de Boezemstraat 1-30.

De Kleine Vliet als parksingel ter hoogte van de Maaslaan en het Waterland.

Aanzicht bebouwing op de overgang van de Majubastraat naar de Boezemstraat.

Ringdijk.

BN-D. BLAAKWETERING Watergang, kreekrestant
ZEER HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Wadkreek, sloot en hoofdwatgang
Huidige functie:	Sloot, hoofdwatgang
Elementen:	Watgang en stuw met schuif, bosmanmolentje
Bepanting:	Knotwilgen, rietkragen, wilg, kaukasische els, es
Periode:	ca. 15 ^{de} eeuw (inpoldering en ontginning polder Nieuw-Reijerwaard)

Beschrijving: De Blaak en Blaakwetering zijn waterlopen die hun oorsprong vinden in de krekken van het waddegebied dat aan de inpoldering voorafging. Zij zijn als hoofdwatgangen in het waterstelsel opgenomen. De Blaakwetering fungeert als de hoofdwatgang en loopt van Ridderkerk naar Bolnes. Bij Bolnes wordt het polderwater uit de Blaakwetering via het Gemaal Oud- en Nieuw-Reijerwaard uitgeslagen in de Maas. De Blaakwetering watert tezamen met de Kleine Vliet uit in de Maas. Vanaf de kruising van de Blaakwetering met de Pretoriusstraat tot aan het gemaal bevindt zich aan de zijde van de dijk een grastalud met een meer landelijk karakter.

Tussen de Donckselaan en de Markstraat bevindt zich de groene bufferzone tussen Slikkerveer en Bolnes rondom het Huys ten Donck. Een deel van dit gebied maakt deel uit van de landschapsbiotoop van landgoed Huys ten Donck. Dit gebied, de 'Donckse Velden' genaamd, heeft een gemengd half agrarisch en half natuurlijk karakter waarvan het oude verkavelingspatroon grotendeels is verdwenen. De watgang heeft zijn oude kronkelende loop in de Donckse Velden bewaard, en maakt deel uit van de landschappelijke encensering van de parkaanleg van het landgoed Huys ten Donck. De Blaakwetering heeft in deze zone een meanderende loop met

natuurlijke begroeide oevers. De parkachtige inrichting is voorzien van streekeigen bosplantsoen met soorten als wilg, es en els.

Ter hoogte van 51°53'26.6"N 4°35'11.6"E bevindt zich een stuw met een oud bosmanmolentje (WSHD 19447ST) dat het waterpeil van het natuurgebied in de Donckse Velden regelt. Ter hoogte van de Markstraat 14 valt de Blaakwetering samen met de teensloot van de Benedenrijweg. Op dit kruispunt van watgangen komt ook een hoofdwatgang aan die parallel aan de Markstraat en de Kruisweg loopt. Op deze hoofdwatgang, die in de jaren 50 van de twintigste eeuw is aangelegd, watert het deel van de polder ten zuidoosten van de Rotterdamseweg af. Hier heeft de bepanting een meer parksingelachtig karakter aan de zijde van de woningen.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, zeldzaamheid en gaafheid*
Van zeer hoge waarde door de relatie met de ontstaansgeschiedenis van het gebied; door de relatie en samenhang met het ontginningspatroon en het landgoed Huys ten Donck; door de zichtbare bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de landgoedbiotoop en de Donckse Velden, door de zeldzaamheid van kreekrestanten en door de relatieve gaafheid waarbij de watgang grotendeels de historische loop volgt

Blaakwetering ter hoogte van de Donckse Velden en het park van Huys ten Donck.

Bosmanmolentje langs de Blaakwetering in de Donckse Velden.

BN_E. DONCKSELAAN
HOGE WAARDE

Arbeiderswoningen.

St.-Theresiakapel gezien vanaf de Donckse Velden.

Polderlint, zijwende, lintbebouwing

Historische / karakteristieke objecten

- Voormalige woning dokter Berger met oorlogsmonument (Donckselaan 4)
- Arbeiderswoningen (Donckselaan 1-38, Doncksestraat, Bosstraat, Jhr. Groeninx van Zoelenstraat)
- R.K. St.-Theresiakapel (Donckselaan 10)

Oorspronkelijke functie:	Polderweg, zijwende/zijkade
Huidige functie:	Polderweg
Elementen:	Historische lintbebouwing, arbeiderswoningen en erven, polderweg
Beplanting:	Voortuinen met karakteristieke bomen; ginkgo, atlasceder, taxus, hazelaar, treurbeuk
Periode:	Bedijking en ontginning Nieuw-Reijerwaard ca. 15de eeuw

Beschrijving:

De Donckselaan is een polderweg gelegen op de grens van Slikkerveer en Bolnes. De laan is tevens een zogenaamde zijwende, een kade parallel aan de slotenverkeveling als grens tussen de ontginningsblokken van Slikkerveer en Bolnes. In de negentiende eeuw maken de gronden tussen de Benedenrijweg en de Blaakwetering ten westen van de Donckselaan overwegend deel uit van de landerijen van Huys ten Donck. Hierdoor maakte de laan met de boerderijen onderdeel uit van het ensemble van het landgoed. Aan weerszijden van de smalle laan bevonden zich sloten. De sloot aan de zijde van Huys ten Donck maakte deel uit van de omgrachting van het park. De sloot aan de westelijke zijde van de laan is waarschijnlijk na de oorlog gedempt. Hier is een berm met parkeerhavens voor in de plaats gekomen. Aan de laan (nr. 4-10) bevinden zich tevens enkele vrijstaande voorname burgerwoningen uit de periode 1920 -1930 met groene omlijsting waaronder enkele karakteristieke bomen.

Op het perceel van nr. 4 betreft het een ginkgo, een

taxus en een atlasceder. Op de percelen van nr. 10a-b bevinden zich een prunus, een haag van rode hazelaars en een treurbeuk. De overgangen van voortuinen naar de openbare weg worden gemarkeerd door lage gemetselde tuinmuren. In de **dokterswoning** op nr. 4 voltrok zich op 8 mei 1945, net na de bevrijding, een drama waarbij enkele Ridderkerkse mannen werden geëxecuteerd door de bezetter. Ter herinnering is het Monument Executies 8 mei opgericht. Het monument wordt gemarkeerd door een karakteristieke treurbeuk. Ten behoeve van de zielzorg van de katholieke gemeenschap werd aan de Donckselaan 10 de **R.K. St.-Theresiakapel** gebouwd in 1930 naar plannen van H.P.J. de Vries. Deze architect is bekend om zijn ontwerpen van katholieke kerken in de regio Rotterdam. De kapel, een gemeentelijk monument, is een eenvoudige lage zaalkerk met smalle geveltoren in traditionalistische stijl. De kapel is in gebruik door de parochie Sint-Joris. De groei van de scheeps- en machine-industrie trok Noord-Brabantse immigranten naar het gebied. Het blok met **arbeiderswoningen** in traditionele stijl

(Donckselaan 1-38, Doncksestraat, Bosstraat, Jhr. Groeninx van Zoelenstraat) voorzag in de groeiende woningbehoefte voor arbeiders. De woningen zijn, net als veel vroege arbeiderswoningen, voorzien van diepe achtertuinen. Deze stelden de bewoners in staat om deels in de eigen voedselvoorziening te voorzien. Het was niet ongebruikelijk dat er kippen en zelfs varkens werden gehouden. Het woonbuurtje wordt ook wel het Roergebied genoemd.

De **Donckse Velden** is een voormalig agrarisch en tuindersgebied tussen Bolnes en Ridderkerk-West. Een deel van het gebied maakt onderdeel uit van de landschapsbiotoop van Huys ten Donck.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de ontstaansgeschiedenis in relatie tot Huys ten Donck, de volkshuisvesting en de Tweede Wereldoorlog; vanwege de samenhang van de lintbebouwing en het arbeidersbuurtje Donckselaan; vanwege de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit.

De Donckselaan met lintbebouwing en aan weerszijden nog sloten.

Arbeiderswoningen gebouwd in 1920 aan de Donckselaan gezien in de richting van de Benedenrijweg (bron Historische Vereniging Ridderkerk).

Voormalige dokterswoning (Donckselaan 4) met het oorlogsmonument.

BN_F. KIEVITSWEG

BN_F1. REDELIJK HOGE WAARDE (Gouwestraat-Randweg)

BN_F2. HOGE WAARDE (Dijkje-Gouwestraat)

Kievitsweg als herkenbare achterkade met smal profiel en kade-sloten ter hoogte van kruising met Bolnesserkade/Dijkje.

Kievitsweg omstreeks 1900 richting Donckselaan.

Polderweg/achterkade, restant polderlandschap van de Randweg tot kruising Dijkje

Oorspronkelijke functie:	Polderweg, achterkade
Huidige functie:	Polderweg
Elementen:	Historische bebouwing en erven, restanten polderlandschap met slotenstructuur
Beplanting:	Es, populier, schietwilg, gemengd bosplantsoen
Periode:	Bedijking en ontginning Nieuw-Reijerwaard ca. 15 ^{de} eeuw

Beschrijving: De polderweg Kievitsweg is een achterkade (een begrenzing van een ontginningsblok haaks op de sloten) die zich in een lange rechte lijn uitstrekt en het Dijkje bij Bolnes verbindt met Slikkerveer tot aan de Rijndijk/Benedenrijweg. De Kievitsweg loopt door een gebied met gemengd karakter op de overgang tussen woongebied en dorpsrand.

De Kievitsweg loopt als een rechte lijn vanaf de kruising met de Randweg tot aan de kruising met de Kruisweg nagenoeg parallel aan de Rotterdamseweg (S105). Ten zuiden van de weg bevindt zich het zuiverings- en pompstation van Oasen met aan de Kievitsweg 125 en 127 een tweelaags blokje van twee dienstwoningen en een loods uit 1960. Ten noorden van de Kievitsweg ter hoogte van het landgoed van Huys ten Donck en de Donckse Velden is de weg voorzien van een ruime bermsloot en waterpartijen en grenst aan hoog opgaand park- en bosplantsoen. Vanaf de Donckselaan wordt de bermsloot weer smaller en krijgt de weg meer het karakter van een polderweg met open zicht over velden in noordelijke richting. De berm is aangeplant met schietwilgen. Aan de Kievitsweg 120, 122, 124, 134 bevindt zich overwegend historische eenlaagse lintbebouwing met kapten uit de jaren 20 en 30 die via bruggen over

de bermsloot ontsloten worden. Tussen de ijle lintbebouwing met groene erven door bevindt zich een volkstuincomplex. Ter hoogte van de Kruisweg vormt de bermsloot de begrenzing van het ensemble van hoge flats tussen de Rijnsingel en de Markstraat. Vanaf de kruising met de Gouwestraat tot het Dijkje heeft de Kievitsweg het karakter van een achterkade. Hier is de weg een smal pad met grastaluds en aan beide zijden bermsloten. De Kievitsweg is hier aan beide zijden ingeplant met essen.

BN_F1. Redelijk hoge waarde (Gouwestraat-Randweg)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis*

Van redelijk hoge waarde door de relatie met de ontginningsgeschiedenis van de polder

BN_F2. Hoge waarde (Dijkje-Gouwestraat)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, gaafheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontginningsgeschiedenis van de polder, de samenhang met de omgeving, de herkenbaarheid van het kadeprofiel en de relatie gaafheid van het kadeprofiel.

VROEG 20STE-EEUWSE WOONGEBIED OUD-BOLNES

Het oudste deel van Bolnes, Oud-Bolnes, bevindt zich langs en tussen het Dijkje, de Benedenrijweg, Boezemstraat/Majubastraat en De La Reijstraat. Langs het Dijkje/Bolnesserkade bevinden zich nog enkele fragmenten van individuele historische lintbebouwing. Langs het Dijkje loopt tevens de gemeentegrens met Beverwaard (Rotterdam). Ten behoeve van de groeiende industrie in de scheeps- en machinebouw ontstond sociale woningbouw; de Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Haard' speelde daarin een belangrijke rol. In de aanleg van de eerste uitbreidingen in de jaren 20 en 30 van de negentiende eeuw is het oorspronkelijke verkavelingspatroon goed herkenbaar. Tussen de Boezemstraat en Majubastraat en de Generaal Smutsstraat loopt een groene parksingel. Deze historische watergang is opgenomen in het stedenbouwkundige ontwerp van de woongebieden en vormt als groen-blauwe structuur een natuurlijke overgang tussen Oud-Bolnes en de naoorlogse woongebieden ten oosten van deze parksingel.

Zicht op de Paul Krugerstraat in Oud-Bolnes rond 1930.

BN_G. PAUL KRUGERSTRAAT
REDELIJK HOGE WAARDE

Twee-onder-een-kapwoningen aan de Paul Krugerstraat op de kop van het Cronjéplein vermoedelijk gebouwd voor en bewoond geweest door de dochter van Scheepsmagnaat Verolme.

Huidige situatie van twee-onder-een-kapwoningen aan de Paul Krugerstraat op de kop van het Cronjéplein.

Oorspronkelijke functie:	Woongebied & groenstructuur
Huidige functie:	Woongebied & groenstructuur
Elementen:	Historische bebouwing
Beplanting:	Atlasceder, taxusbomen, prunus, privaat groen
Periode:	Interbellum ca. 1910-1930

Beschrijving: De Paul Krugerstraat strekt zich uit van de Benedenrijweg tot de De la Reijstraat en volgt de onderliggende langgerekte polderverkaveling. Van de Benedenrijweg tot het Cronjéplein bestaat de bebouwing uit afwisselend eenlaagse vrijstaande woningen met een kap en kleine samenhangende projectmatig gebouwde rijtjes van twee à drie woningen uit 1927 (nr. 20-42). De achtertuinen van Boezemkade nr. 22-40 uit 1910 met opgaand groen en hagen verschaffen de straat een groen karakter en lucht. Tussen de Paul Krugerstraat 35 en de Joubertstraat bevindt zich haaks op de straat een hofje van twee rijtjes woningen uit 1930. Aan de koppen van dit blokje bevinden zich plantvakken met bodembedekkers en prunussen. Beeldbepalende bomen zijn de atlasceder t.h.v. Paul Krugerstraat 41 en twee taxusbomen bij Cronjéplein 2 en Paul Krugerstraat nr. 76. De twee-onder-eenkapwoningen aan de Paul Krugerstraat nr. 74a, b, c, d zijn gebouwd in opdracht van Verolme. Op nr. 74d woonde vermoedelijk een dochter van scheepsmagnaat Verolme.

Vanaf het Cronjéplein bestaat de bebouwing uit seriematig samenhangende rijtjeswoningen uit de jaren 30 van de twintigste eeuw. De lage gemetselde muren rondom de ondiepe voortuinen maken integraal onderdeel uit van het ontwerp maar zijn regelmatig verwijderd. Het groene karakter wordt voornamelijk gedragen door beplanting in de kleine voorstoepjes en voortuintjes.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context.*

Van redelijk hoge waarde door de ontstaansgeschiedenis van de eerste vroeg 20ste-eeuwse woongebieden van Bolnes en samenhang met onderliggende verkavelingspatroon.

Hofje van arbeiderswoningen aan de Joubertstraat met groene berm met prunussen.

Beeldbepalende atlasceder op Paul Krugerstraat 41.

BN_H. BOEZEMKADE (Benedenrijweg-Cronjéplein)
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie: Woongebied
Huidige functie: Woongebied
Elementen: Historische bebouwing
Beplanting: Privaat groen
Periode: Interbellum ca. 1910-1930

Beschrijving: De Boezemkade vormde de waterkering van het boezemgebied tussen het Dijkje en de Boezemkade en strekte zich uit van de Benedenrijweg tot de Kievitsweg. De watergang die ten oosten van de Boezemkade liep werd gedempt. Ter hoogte van het Cronjé plein gaat de Boezemkade over in de Boezemstraat. Van de Benedenrijweg tot aan de parksingel, waar de Boezemkade overgaat in de Boezemstraat, bestaat de historische bebouwing uit afwisselend eenlaagse vrijstaande woningen met een kap en kleine samenhangende projectmatig gebouwde rijtjes woningen. Opvallend is het rijtje monumentale arbeiderswoningen uit 1910 (nr. 22-40) met neorenaissance rolwerkgevels. Deze zijn gebouwd door de Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Haard'. Deze woningen hebben zeer diepe achtertuinen die grenzen aan de Paul Krugerstraat. Een identieke rij woningen is tevens gebouwd in Slikerveer (Benedenrijweg 161-179 en Ringdijk 216-236). Afgezien van wat privaat groen in de ondiepe voortuintjes heeft de straat verder een stenig karakter. Een beeldbepalend blokje van 4 woningen met op beide hoeken opgetrokken topgevels met steekkappen (Cronjé plein 3 en Boezemkade 64) markeert de hoek van het Cronjé plein en de Boezemkade.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis en samenhang en context*

Van redelijk hoge waarde door de ontstaansgeschiedenis, van de eerste vroeg 20ste-eeuwse woongebieden van Bolnes en samenhang met het onderliggende verkavelingspatroon.

Straatbeeld met van links naar rechts dwars op de straat hofjeswoningen tussen Paul Krugerstraat en de Boezemkade, vrijstaande woningen en het rijtje arbeiderswoningen uit 1910 (nr. 22-40) met neorenaissance rolwerkgevels van de Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Haard'.

Boezemkade Bolnes met watergangen aan beide zijden van de kade voor de demping.

BN_I. ENSEMBLE BLOK ALEXANDERSTRAAT, JULIANAstraat & WILHELMINAstraat
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Woongebied
Huidige functie:	Woongebied
Elementen:	Historische bebouwing
Bepanting:	-
Periode:	Interbellum ca. 1910-1930

Beschrijving: De Julianastraat en de Wilhelminastraat volgen de onderliggende langgerekte polderverkeveling. Hier bevindt zich een ensemble van samenhangende arbeiderswoningen. Het ensemble wordt gemarkeerd door twee gemetselde trapgeveltjes en de overhoekse (dichtgezette) entrees van de hoekwoningen aan de Alexanderstraat. In de Julianastraat en Wilhelminastraat valt het smalle straatprofiel en de samenhang van architectuur aan beide zijden van deze straatjes op. De rijtjeswoningen worden gemarkeerd door hoger opgetrokken topgevels met steekkappen.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context*

Van redelijk hoge waarde door de ontstaansgeschiedenis van de eerste vroeg 20ste-eeuwse woongebieden van Bolnes; door de architectonische en stedenbouwkundige samenhang.

BN_J. DE WETSTRAAT (gedeelte Benedenrijweg-Majubastraat)
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie: Woongebied
Huidige functie: Woongebied
Elementen: Historische bebouwing
Beplanting: -
Periode: Interbellum ca. 1910-1930

Beschrijving: De De Wetstraat loopt van de Benedenrijweg tot de Noordstraat en bestaat uit een vroeg twintigste-eeuws deel en vanaf de kruising met de Majubastraat een naoorlogs deel. Het vroeg twintigste-eeuwse deel bestaat uit eenlaagse woningen met kap. Er bevinden zich zowel samenhangende rijtjes als individuele woningen. Karakteristiek zijn de samenhangende rijtjes woningen met mansardekappen en erkers uit 1933. De lage tuinmuurtjes maken integraal onderdeel uit van het ontwerp, maar zijn bij een groot deel van de woningen verwijderd. De straat heeft een groen karakter dat gedragen wordt door het private groen in de ondiepe voortuinen. De twee-onder-een-kapwoningen op de De Wetstraat 14-16 zijn beeldbepalend.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis en samenhang en context*

Van redelijk hoge waarde door de ontstaansgeschiedenis van de eerste vroeg 20ste-eeuwse woongebieden van Bolnes en de samenhang met het onderliggende verkavelingspatroon.

Historisch aanzicht.

NAOORLOGSE WOONGEBIEDEN BOLNES (1945-1965 EN POST 65)

Het naoorlogse wederopbouw woongebied in de jaren 60 grenzend aan akkerland.

De Post 65 uitbreiding van het woongebied.

Gebiedsbeschrijving: Wederopbouwgebied (1945-1965)

In de naoorlogse periode groeide Bolnes verder. Het wederopbouwgebied (1945-1965) bevindt zich tussen de Generaal Smutsstraat, de Benedenrijweg, de Markstraat en de Noordweg. De uitbreiding vond vanaf de Generaal Smutsstraat plaats richting het oosten. De lange begrenzendende landschappelijke lijnen als de Kievitsweg, de Boezemsingel en de Benedenrijweg zijn nog goed herkenbaar als begrenzingen. Typerend in de naoorlogse modernistische stedenbouw zijn de overgangen van stad naar land. Deze kunnen bestaan uit markeringen als ensembles van hoge flats in stempelpatroon en/of torenflats in een groene setting als een randpark, zoals te zien bij de overgang Rijnsingel/Markstraat/Spuistraat aan de Donckse Velden. De overgang naar het buitengebied wordt ook wel gemarkeerd door groene randen met min of meer lage losse vrijstaande bebouwing als bungalows en villa's zoals aan de Leklaan.

In de oorspronkelijke stedenbouwkundige opzet van het naoorlogse woongebied is het binnengebied opgebouwd uit velden met elk een eigen type bebouwingsensembles als stroken, haken en half open. De Pretoriusstraat, de De Wetstraat en de De la Reijstraat zijn daarin doorgaande interne stedenbouwkundige lijnen. Naast groene overgangengebieden zijn ook de interne groen-blauwe structuren typerend. Naast de stedenbouwkundige structurerende rol als wijkgroen werden de groen- en waterstructuur ook ingezet als voorzieningszone waarin scholen, sport- en andere wijkvoorzieningen werden opgenomen. In het gebied slingert een interne groen-blauwe wig of parksingelstructuur vanaf de Maaslaan, Vechtlaan, Noordstraat en de Rijnsingel door het gebied. Deze structuren zijn in de loop der tijd aangetast en daardoor soms minder herkenbaar. Naast enkele vroeg naoorlogse wederopbouwobjecten zijn er ook enkele Post 65 objecten en ensembles die het beschrijven waard zijn.

Na WO2 groeide de scheeps- en machinebouw in de regio en werd Bolnes verder uitgebreid naar het oosten van de parksingel en de Generaal Smutsstraat. Het Wederopbouwgebied bevindt zich tussen de Generaal Smutsstraat, de Benedenrijweg en Noordstraat. Het woongebied werd volgens het tuinstadprincipe opgebouwd met bebouwingsvelden met zowel laagbouw (grondgebonden eengezinswoningen als duplexwoningen) en middel-hoogbouw (portiek en galerij) in open en halfopen strokenbouw, haken en stempels in een groene setting. Wijkvoorzieningen als scholen, kerken en verenigingsgebouwen werden, de wijkgedachte volgend, gesitueerd op groene stroken midden in de wijk of aan de randen. Archieffonderzoek toont aan dat architect R. Romke de Vries (1908-1997) tussen 1948-1953 heeft gewerkt aan het Uitbreidingsplan Ridderkerk en Bolnes en daarin tevens woningen, bedrijfsruimten en winkels heeft ontworpen in het Kossel en later Tramonto bouwsysteem. Het architectenburo Spruyt (Spruyt) en Den Butter hebben in het gebied woningcomplexen in het Muwi systeem gebouwd.

WOONGEBIED TEN NOORDEN VAN DE DE LA REIJSTRAAT

Oorspronkelijke functie:	Woongebied
Huidige functie:	Woongebied
Elementen:	Parksingel, kerktuinen
Bepanting:	Privaat groen, taxusbomen, liguster blokhagen
Periode:	Wederopbouw 1945-1965

Dit vroeg naoorlogse wederopbouw woongebied wordt gekenmerkt door een ruimere opzet dan het vooroorlogse woongebied. Uit archiefonderzoek blijkt dat architect R. Romke de Vries tussen 1951-1954 heeft gewerkt aan plannen voor het uitbreidingsplan van Ridderkerk en Bolnes. De woningen zouden oorspronkelijk uitgevoerd worden in het systeem Kossel door aannemerscombinatie Kosro, maar zijn waarschijnlijk uitgevoerd in systeem Tramonta. Nader onderzoek is nodig om e.e.a. met zekerheid vast te stellen.

ENSEMBLES PRETORIUSSTRAAT
HOGE WAARDE

De Pretoriusstraat takt middels een brug over de singel aan op het Cronj plein. De straat is ruim opgezet en was voorzien van veel publieke voorzieningen als scholen en kerken. In de loop der tijd is veel oorspronkelijke bebouwing gesloopt en vervangen door nieuwbouw waaronder de kleuterschool Roodkapje aan de Pretoriusstraat 33. De gymzaal met kleurrijk mozaïek als wandkunst is tevens gesloopt. Er bevinden zich twee kerken uit de Wederopbouwperiode.

- **BN_K. De Boezemkerk met kerktuin** bj. 1957 (Pretoriusstraat nr. 2) op de kruising met de Generaal Smutsstraat is een zaalkerk met opengewerkte geveltoren, gebouwd in 1958 naar ontwerp van T. van Hoogevest. Ze verving een kerk uit 1880. Met

de bijbehorende woning, verenigingsgebouw en kerktuin met ligusterhaag en een rode beuk vormt de kerk een ensemble. Samen met het tegenoverliggende woon-winkelpand bj. 1957 (Generaal Smutsstraat nr. 51) markeert de kerk de entree naar het woongebied.

- **BN_L.** Vanaf de kruising met de Retiefstraat vormt de achzijdige **kerk van de Protestantse Gemeente met dienstwoning** uit 1960 (Pretoriusstraat nr. 56 en 58) met kerktuin een ensemble met de duplexwoonblokjes in een groene setting met voortuin en ligusterhaag. Het kerkcomplex is ontworpen door F. Swaneveld en S.T. Goslinga. De kerktuin met grasgazon en ligusterblokhaag is beplant met twee karakteristieke zuilvormige taxusbomen, een berk en een beeldbepalende esdoorn.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, gaafheid*

Getuigt van de ontwikkeling van Bolnes; ensemblewaarde door samenhang bebouwing en groenstructuur, zichtbare karakteristieke stijl van de wederopbouw en bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit, gaafheid van de ensembles.

Boezemkerk met kerktuin Pretoriusstraat nr. 2 als entree naar het woongebied.

Karakteristieke kerk van de Protestantse Gemeente met dienstwoning uit 1960 (Pretoriusstraat nr. 56 en 58).

ENSEMBLES VELDEN DE LA REIJSTRAAT HOGE WAARDE

Zicht op het ensemble op de De la Reijstraat ter hoogte van de kruising met de Vechtstraat en de De Wetstraat (gezien vanuit de Vechtstraat) met links de beeldbepalende tweelaagse blokjes met galerijontsluiting. Met enige zekerheid naar ontwerp van architect R. Romke de Vries.

Huidige zicht op de De Wetstraat.

Oorspronkelijke functie:	Wederopbouw woongebied
Huidige functie:	Woongebied en groenstructuren
Elementen:	Parksingel
Bepanting:	Privaat groen
Periode:	Wederopbouw bouwjaar 1956 - 1960 en Post 65 ca. 1975

Beschrijving: Het ensemble bestaat uit twee delen

- **BN_M1. Ensemble deel Retiefstraat / De la Reijstraat / De Wetstraat**

Het noordelijk van de De la Reijstraat gelegen deel bestaat uit twee drielaagse portiekflats parallel aan de Retiefstraat (nr. 51-121), de De la Reijstraat (nr. 69-91) en de De Wetstraat (nr. 98-156) en een klein tweelaags blokje met een galerij (nr. 158-172) aan het binnenterrein dat de woningen op de eerste verdieping ontsluit. De ensembles zouden van de hand kunnen zijn van architect R. Romke de Vries die heeft gewerkt aan de naoorlogse uitbreidingsplannen.

- **BN_M2. Ensemble deel Maaslaan/De la Reijstraat /Retiefstraat/De Wetstraat/Vechtstraat**

Het zuidelijk van de De la Reijstraat gelegen deel bevindt zich op een veld dat onderdeel uitmaakt van de groen-blaauwe wig. De historische bebouwing bestaat uit gestempelde haken van vierlaagse portiekflats en tweelaagse duplexwoningen die met een galerij zijn omsloten. Het ensemble bestaat uit drie beeldbepalende tweelaagse blokjes met grondgebonden woningen en etagewoningen op de eerste verdieping met galerijontsluiting aan de De la Reijstraat (nr. 32-46, 84-98, 136-150). De huidige overkapping van de galerij was geen onderdeel van het ontwerp. Haaks daarop bevinden zich vier blokken drielaagse portiek-etage-woningen

aan de Vechtstraat (nr. 2-36), de De la Reijstraat (nr. 48-82, 100-134) en de Maaslaan (nr. 1-35). Het complex is aan de straatzijde voorzien van een border omgeven door ligusterblokhagen. De gestempelde haken omsluiten groene binnenhoven die overlopen in de 'interne groen-blaauwe wig' die onderdeel uitmaakt van de wijk-groenstructuur en via voetpaden vanaf de De la Reijstraat ontsloten. De groenaanleg met waterpartij van de wig is vormgegeven in moderne landschapsstijl. Het ensemble kan met enige zekerheid worden toegeschreven aan architect R. Romke de Vries die in Slikkerveer woningbouw in Kossel systeem heeft uit laten voeren. Uit de omschrijvingen valt op te maken dat in dit complex Kossel bouwsysteem niet meer is toegepast en gebruikt is gemaakt van het modernere Tramonto systeem.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, representativiteit*

Vanwege de relatie met de naoorlogse woningbouwopgave; vanwege de interne ensemblewaarde en de externe stedenbouwkundige samenhang tussen bebouwing en wijkgroenstructuur; vanwege de zichtbare bijdrage aan de kwaliteit van de woonomgeving; vanwege de representatie van typologische en architectonische vernieuwing in de naoorlogse woningbouwopgave.

Historisch aanzicht De la Reijstraat.

De la Reijstraat/De Wetstraat

Karakteristieke duplexwoningen met huidige overkapping.

Binnengebied van het ensemble overgaand naar groen-blauwe structuur.

WIJKGROENSTRUCTUREN
GROEN-BLAUWE WIG, RIJNSINGEL EN HET SPUI
REDELIJK HOGE WAARDE

Parksingel van de groen-blauwe wig aan de Noordstraat t.h.v. het complex Slingehof.

Aanleg in moderne landschapsstijl rondom de vijverpartij t.h.v. de kruising van de Leklaan en de Rijnsingel.

Historische / karakteristieke objecten

- Maaslaan 2 (bj 1968); Voormalige wijkbibliotheek
- Maaslaan 37 (bj 1970); Voormalig clubgebouw muziekvereniging Excelsior
- Grevelingenhof 1-3 / Scheldeplein 2-6 (bj 1975): schoolcomplex
- Noordstraat 54 en hoek van de Rijnsingel (bj 1971): schoolcomplex mede ontworpen door architect H.A. Maaskant (1907-1977).
- Amerstraat 1 (bj. 1978 - sloopvergunning verleend); Wandkunst sportcentrum De Beverbol

Oorspronkelijke functie: Interne groene wig en parkway

Huidige functie: Wijk-groenstructuur

Elementen: Water-, beplantings- en padenstructuren

Beplanting: Inrichting in moderne landschapsstijl; oevers met rietkragen, treurwilgen, knotwilgen, coniferen, esdoorn, italiaanse populieren, essen, platanen, moerascypressen (metasequoia) en trompetboom (catalpa)

Periode: Wederopbouw 1945-1980

Beschrijving: In de ruimtelijke opbouw van de moderne naoorlogse stedenbouw vormden 'groene wigg' en 'parkways' groen-blauwe overgangen en/of verbindingzones naar en tussen omliggende buurten, wijken, stadsdelen en/of de buitengebieden. Deze wijk-groenstructuur vormt de overgang naar en de begrenzing van het Post 65 gebied. Deze groene wigg'en voorzagen in speel- en wandelgebieden, parksingels, scholen en sportvoorzieningen. De in deze groene zones gesitueerde woongebouwen in de vorm van hoge flats of torens, of juist lage bungalows, markeerden de overgang van de stad naar het land. Binnen een woongebied markeerden zogenaamde kleinschaligere 'interne groene wigg' de overgangen tussen verschillende wijken of buurten, in de centraal gelegen wigg'en werden ook kleinschalige lokale wijkvoorzieningen opgenomen, deze werden meestal gehuisvest in eenlaagse bebou-

wing. Parkways vormen groene hoofdontsluitingswegen waaraan overwegend hoogbouw wordt gesitueerd.

- **BN_N1. en BN_N2. De groen-blauwe wig** in Bolnes lijkt in het ontwerp te verwijzen naar de kreekrestanten als de Blaakwetering in Ridderkerk en de Oude Wetering gelegen in de wijk Beverwaard in de Polder IJsselmonde. De groene wig valt deels samen met parkway Rijnsingel. De groene wig bestaat uit een ruim opgezette parksingelstructuur ingericht in moderne landschapsstijl, met grasweiden, solitaire bomen en boomgroepen waarin de wooncomplexen worden afgebakend met blokhagen. Het geboomte bestaat uit treurwilg, knotwilgen (voornamelijk langs de waterpartijen), coniferen, populieren en essen. Opvallend zijn enkele boomgroepen waaronder een groep zuilpopulieren (hoek Scheldeplein/

Noordstraat), moerasceders (metasequoia) langs de Rijnsingel (t.h.v. Schiestraat 26-36 en Botlekstraat 26-36) en trompetbomen (catalpa) t.h.v. hoek Schiestraat/Merwedestraat. De structuur wordt beëindigd door een grote vijverpartij bij de kruising van de Leklaan en de Rijnsingel en gemarkeerd door de torenflat (Reggestraat 1-16). De groen- en waterstructuur van de wig is in de loop der tijd met name aan de Noordstraat onderbroken. Er zijn daardoor twee delen ontstaan die niet meer duidelijk als doorgaande ruimtelijke structuur herkenbaar zijn. De interne groene wig slingert vanaf de **Maaslaan** langs wooncomplexen (deze worden afzonderlijk beschreven) door naar het oosten en takt daar aan op de Rijnsingel. Verschillende wijkvoorzieningen zoals een bibliotheek (Maaslaan 2, bj 1968) en Muziekverenigingsgebouw (Maaslaan 37, bj 1970) zijn gekoppeld aan deze groenstructuur.

Op de **Noordstraat** takten oorspronkelijk twee scholencomplexen aan op de wig door hun inbedding in typerende **groene schoolplantsoenen**. Het betreft het eenlaagse schoolcomplex aan de Grevelingenhof 1-3/Scheldeplein 2-6 (bj 1975) en het schoolgebouw aan de Noordstraat 54 en hoek van de Rijnsingel (bj 1971) medeontworpen door architect H.A. Maaskant (1907-1977). De groene schoolplantsoenen zijn dusdanig aangetast dat ze nog maar weinig samenhang vertonen met de groene wig als geheel en de schoolcomplexen in het bijzonder.

- **BN_O. De Rijnsingel** is aangelegd als zogenaamde parkway/parksingel aan het begin van de jaren 70, parallel aan het **Spui** gelegen en volgt het onderliggende slotenpatroon. Samen met de watergang het Spui vormt het de groen-blauwe begrenzing van

het moderne ensemble van flats. Samen met de Leklaan vormt de Rijnsingel een groene haak en/of rugengraat van het gebied. Op de hoek van de Rijnsingel (t.h.v. nr. 675) en de Kievitsweg bevindt zich het pompgemaaltje Rijnsingel (WSHD 04802GM) uit 1970. Aan weerszijden van de rijweg is de Rijnsingel aangeplant met rijen platanen. Het **Spui** is een hoofdwaterloop in het afwateringssysteem van de polders Nieuw- en Oud-Reijerwaard. De watergang is in de jaren 50 aangelegd en takt aan op de Blaakwetering. In het stedenbouwkundig ontwerp van omstreeks 1965 is het Spui opgenomen als zogenaamde groen-blauwe buffer of parksingel. In het gebied tussen het Spui en de Rijnsingel bevindt zich een ensemble van haakvormige en gestaffelde flatgebouwen in een groene setting die een voor de naoorlogse tuinsteden karakteristieke overgang van stad naar buitengebied markeert. Op de hoek van de Amerstraat (nr. 1 en 3) en de Rijnsingel bevindt zich sportcentrum De Beverbol. Voor het pand is sloopvergunning verleend. De wandkunst genaamd "Balance" is een geschenk van en (vermoedelijk tevens) vervaardigd door en op scheepswerf Boele. Het symboliseerde de band tussen Bolnes en de scheepswerf wier sportzaal en sportkantine moesten wijken voor de dijkverbreding. De wandkunst is van het gebouw verwijderd, en daarmee behoed voor sloop, door vrijwilligers van Buurtpreventie Bolnes.

Motivering: *samenhang en context, zichtbaarheid*

Vanwege de stedenbouwkundige ensemblewaarde en samenhang met de waterstructuur; vanwege de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de groen-blauwe structuur in moderne landschapstijl.

Groen-blauwe wig en de Rijnsingel komen samen.

Beeldbepalende metasequoia.

Rijsingel met groenaanleg in moderne landschapsstijl met daarin opgenomen het scholencomplex Noordstraat 54-56.

Het Spui markeert de overgang van het stedelijke naar het buitengebied.

Groen-blaauwe wig en de parkway Rijsingel en de Spuiboezem omstreeks 1975.

De voormalige bibliotheek op Maaslaan 2.

Huidige situatie Maaslaan 2 en samenhang met de groen-blaue wijkstructuur.

Huidige situatie van de groene rand tussen de Rijnsingel en het Spui als overgang naar het buitengebied.

GEBIED LEKLAAN/RIJNSINGEL/NOORDSTRAAT
BN_P. ENSEMBLE SLINGEHOF 1-76
HOGE WAARDE

Ligging in 1978 van het complex op de hoek van de Noordstraat en de Rijnsingel aan de groen-blaauwe wig. De vijverpartij links is verwijderd.

Huidige ligging van het complex, waarbij de oorspronkelijke loop van de groen-blaauwe wig is aangetast.

Oorspronkelijke functie:	Wooncomplex
Huidige functie:	Wooncomplex
Elementen:	Woongebouw met hoven, binnenstraten, tuin- en kademuren, bergingen
Bepanting:	Groene singel, blokhagen en binnentuinen met gemengd plantsoen o.a. paardenkastanje en platanen
Periode:	Post 65, bj. 1973-1976, architect Maarten Struijs

Beschrijving: Dit complex gelegen op de hoek van de Noordstraat, de Rijnsingel en de Amerstraat in structuralistische stijl (bj. 1973-1976) bestaat uit in elkaar grijpende haken die samen een hovenstructuur vormen. De woningen worden van binnenuit ontsloten via twee grote binnenhoven/woonerven en twee binnenstraten. De binnenhoven zijn beplant met gemengd plantsoen omkaderd met opgemetselde randen van klinkerbestrating. Privé-tuinen bevinden zich aan de buitenzijde van het complex. Het complex is aan de zijde van de Noordstraat en de Rijnsingel omgracht met een groene singel die stedenbouwkundig aansluit op de interne groene wig en de parkway Rijnsingel.

De inrichting van de hoven, tuin- en kademuren en bergingen maken integraal onderdeel uit van het ontwerp van het ensemble. Tussen 1968 en 1980 werden experimenten uitgevoerd in de woningbouw met het Rijksprogramma Experimentele Woningbouw, waarmee de overheid vernieuwing in de woningbouwopgave van uitbreidingswijken wilde stimuleren. Slingehof heeft niet het officiële predikaat Experimentele Woningbouw gekregen maar is duidelijk door de vernieuwingen in die tijd beïnvloed. Het complex is ontworpen door architect Maarten Struijs (1946).

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, representativiteit, zeldzaamheid*
Vanwege de relatie met periode van vernieuwing in de woningbouw onder invloed van het Rijksprogramma Experimentele Woningbouw; vanwege de interne en externe architectonische en stedenbouwkundige samenhang tussen bebouwing en wijkgroenstructuur; vanwege representativiteit voor typologische vernieuwing van woonerven; vanwege de onderscheidende typologie voor Ridderkerk.

Huidige ligging aan de parksingel van de Noordstraat.

Zicht op het binnenhof/woonerf.

Zicht op een binnenstraat vanaf de Amerstraat.

Zicht vanaf de Amerstraat op het complex.

ENSEMBLES LEKLAAN & EEMHOF
REDELIJK HOGE WAARDE

Woonerf Eemhof uit 1976.

Veel van de oudere karakteristieke conifeerachtige beplanting, die op deze foto nog is te zien, is inmiddels verwijderd.

Oorspronkelijke functie: Post 65 woongebied
 Huidige functie: Woongebied en groenstructuren
 Elementen: Parksingel
 Beplanting: Privaat groen, coniferen, lariks, robinia, es
 Periode: Post 65, bouwjaar 1976

Beschrijving:

BN_Q. Leklaan. Als overgang naar het buitengebied bevindt zich parallel aan de Kievitslaan een groene rand met vrijstaande bebouwing aan de Leklaan die samen met de Rijnsingel een groene haak vormt om het woongebied. Tussen de Leklaan en de Kievitsweg ligt een bermsloot. De entree tot de Leklaan vanaf de Rijnsingel wordt gemarkeerd door de torenflat uit 1975 aan de Reggestraat 1 op de hoek van de Leklaan en de Rijnsingel. Typerend voor deze groene overgangen met vrijstaande bebouwing zijn lage bungalows en villa's die overgaan in een groenstructuur. Op Leklaan 30 en 32 bevinden zich bungalows met laaghangende asymmetrische daken uit 1975. Op Leklaan nr. 34 en 36 bevinden zich twee karakteristieke twee-onder-een-kapwoningen met opvallende gevel en dakvorm. Op nr. 54-60 bevinden zich twee paar twee-onder-een-kapwoningen in karakteristieke structuralistische stijl uit 1975. Veel van de oudere karakteristieke conifeerachtige beplanting is inmiddels verwijderd waardoor het groene karakter van deze stedenbouwkundige rand is aangetast.

Motivering: *samenhang en context, zichtbaarheid*

Samenhang groene rand met vrijstaande bebouwing; de herkenbaarheid van de voor die periode karakteristieke bebouwing.

BN_R. Eemhof. Aan de Eemhof bevindt zich een klein woonerf ensemble bestaande uit eenlaagse woningen met laag hangende lessenaarsdaken en geïntegreerde carports uit 1976. Deze autoluwe woonerven met enkele robinia's en essen, waar samen leven en samen spelen centraal werd gesteld, zijn karakteristiek voor de Post 65 stedenbouw. Het betreft Eemhof even nr. 2-12, 14-40 en oneven nr. 21-27.

Motivering: *Samenhang en context.*

Interne ensemblewaarde Eemhof.

Karakteristieke eenlaagse bungalows met laaghangende asymmetrische kappen aan de Leklaan 30 en 32.

Karakteristieke gevel en dakopbouw van twee-onder-een-kapwoningen aan de Leklaan 34 - 36

Structuralistische twee-onder-een-kapwoningen bj. 1975, Leklaan 54-60

BN_S. SCHEEPSHELLING BOELE (ter hoogte van Boelewerf 1)
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Scheepshelling
Huidige functie:	Niet in gebruik
Elementen:	Dwarshelling en rails
Bepanting:	Spontane houtige en kruidachtige oeverbegroeiing als wilg
Periode:	Uitbreiding werven Boele in de jaren 50 en 60 van de 20ste eeuw

Beschrijving: Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw vestigde Boele zich in Bolnes. In de jaren 50 en 60 van de twintigste eeuw breidden de werven zich ook uit naar het westen tot de grens van Rotterdam-IJsselmonde. Hier werd de dwarshelling aan een haven haaks op de rivier aangelegd. In de naoorlogse periode bevonden zich zo'n 10 grotere en kleinere scheepshellingen in het gebied. Deze scheepshelling, op de grens van Ridderkerk en Rotterdam, is de laatste scheepshelling van de gemeente Ridderkerk.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid, representativiteit*
Van hoge waarde door de ontstaansgeschiedenis van de scheepsbouw; door de samenhang met de werkrivier; door de zeldzaamheid in het gebied; door de representativiteit voor de scheepsbouw.

Luchtfoto's van de scheepshelling op de grens van Rotterdam en Ridderkerk

Zicht op de scheepshelling vanaf de haven

BN_T1/T2. DONCKSE VELDEN OOST EN WEST (ten oosten en westen van buitenplaats Huys ten Donck)
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie: Agrarisch gebied
 Huidige functie: Recreatiegebied en randpark
 Elementen: Restanten polderverkaveling, volkstuincomplex, stuwen en bosmanmolentje
 Beplanting: Bosplantsoen, veenmoerasbeplanting en akkers
 Periode: Herbedijking polder Nieuw-Reijerwaard in de 15de eeuw, ontwikkeling park en recreatiegebied vanaf 1985 en 2003.

Beschrijving: Rondom het Rijksmonumentale park van Huys ten Donck ligt een groene schil. Van oorsprong bestond het uit landerijen en akkers, deels in bezit van Huys ten Donck. Vanaf 1985 ontwikkelde het gebied zich tot randpark en buffer tussen de woongebieden van Bolnes en Slikkerveer en een recreatiegebied. Het oudste deel betreft een veenmoerasparkje, ontstaan door een kleiafgraving rond 1981. Door het gebied meandert de Blaakwetering, een kreekrestant welke bij de inpoldering is opgenomen in het watersys-

teem. Het gebied maakt deel uit van de landgoedbiotoop van Huys ten Donck.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontstaansgeschiedenis van de polder; door de samenhang met Huys ten Donck en door de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit als groene buffer.

Donckse Velden

BOLNES

HISTORISCHE BOUWKUNST

ZEER HOGE WAARDE

PRETORIUSSTRAAT 2

Oorspronkelijke functie: Kerk
 Huidige functie: Nederlandse Hervormde Boezemkerk in Bolnes
 Bouwjaar: 1957, ontwerp T. van Hoogevest

Omschrijving: KERK met aangebouwd verenigingsgebouw en pastorie gelegen aan de Generaal Smutsstraat 55 (van beperkte cultuurhistorische waarde) op L-vormige plattegrond. Zaalkerk onder zadeldak met opnieuw verbeterde gesmoorde Hollandse pannen. Nok dwars op de Pretoriusstraat. Betonnen bakgoten. Wederopbouwarchitectuur. Deels tamelijk gesloten gevels van donker metselwerk (Vlaams verband). Opengewerkte geveltoren, met aan weerszijden van de toegangsdeuren vooruitspringende betonnen muurdammen met bovenin de kerkklok. Tussen muurdammen vier kleine vierkante gevelopeningen. Boven entree een betonnen luifel. Oorspronkelijke deur met twee treden. Zijgevels voorzien van gevelhoge vensters met glas en glas-in-lood in betonnen kozijnen. Achterzijde gesloten

met een openslaande deur en toegang tot achtergebouw. Midden achtergevel voorzien van bakstenen muurdammen met bovenin schoorsteen. Rondom tuin met omlopende haag en *hekwerk*.

Bijzonder kenmerk: Mogelijk bijzondere interieurwaarde zoals de spantconstructie en het Willem van Leeuwenorgel.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid, representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van zeer hoge cultuurhistorische waarde vanwege de eenvoudige hoofdopzet met karakteristieke naoorlogse architectonische kenmerken, de gaafheid, de markante hoekligging in het groen en het ensemble met de pastorie.

ZEER HOGE WAARDE

RINGDIJK 390, ACHTER

Oorspronkelijke functie: Bedrijfsloodsen 'Y' van Smit Slikkerveer
 Huidige functie: Leegstaand
 Bouwjaar: 1949 (1970 volgens BAG (2 lagere linker loodsen),
 1950 (hogere rechter loodsen)

Omschrijving: Linker loodsen: twee hoge, eenlaagse loodsen op rechthoekige plattegrond elk onder een zadeldak, in het midden verhoging van de nok. Nok haaks op de weg. Dak van plaatmateriaal. Rood metselwerk in kruisverband. Symmetrisch ingedeelde kopgevels. Elke loods centraal een roldeur met aan weerszijden twee stalen 9-ruits vensters. Boven beide deuren een rond, stalen 6-ruits venster met rollaag. Rechter loods onder rond venster bord met jaartal 19(Y3)49. Staande vensters in zijgevels.

Rechter loodsen: vier hoge geschakelde tweelaagse bedrijfsloodsen op rechthoekige plattegrond, elk onder een flauw hellend zadeldak met dakleer dekking. Nokrichting haaks op de weg. Gele baksteen. Aan de voorzijde van de twee linker loodsen tevens eenlaagse *aanbouw* onder lessenaarsdak. Drie linker loodsen op de 1e verdieping voorzien van gevelbrede stalen vensterpartij met roedeverdeling. Linker zijgevel eveneens met gevelbrede stalen vensterpartijen op de begane grond en verdieping. In *aanbouw* voorzijde meerdere deuren, later aangepaste vensters en loodsdeuren. Meest rechter loods volledig bekleed met *golflaten*, tevens voorzien van 2 stalen *luchtkokers* over de gehele lengte van de gevel.

Bijzonder kenmerk: Maakt deel uit van geheel van bedrijfscomplex.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid, representativiteit en gaafheid.* Van zeer hoge cultuurhistorische waarde door en als herinnering aan de cultuurhistorische relatie met het bedrijvencomplex van Smit Slikkerveer (Veerweg Y1-Y7), de utilitaire baksteenarchitectuur met originele ornamenten en kenmerkende hoofdvorm.

HOGE WAARDE

COMPLEX ALEXANDERSTRAAT 2-4, JULIANAstraat 10-24 / 15-31 EN WILHEMINAstraat 14-30 / 23-37

Oorspronkelijke functie: Woningen en winkel (winkel van de V g en daarna ook nog de Enka)
 Huidige functie: Woningen
 Bouwjaar: 1920

Omschrijving: Reeks ARBEIDERSWONINGEN in meerdere straten. Grotendeels eenlaags met mansardedak en nok evenwijdig aan de straat, enkele accenten met hoger opgetrokken topgevel met overstek op consoles en zadeldak haaks op de straat. Eclecticisme met invloeden uit de neorenaissance. Roodgeel metselwerk in kruisverband en ter hoogte van boven- en onderdorpel doorgaande banden van geel metselwerk. Uitspringende, gepleisterde, grijze plint. *Vensters met bovenlicht* (niet origineel) en gekleurd sierwerk met rode en gele bakstenen (strekken, sierbanden). Onderzijde vensters natuurstenen waterslag. *Dakkapellen, dakramen en nieuwe dakgootomlijsting*. Gemetselde nokschoorstenen. Zijgevels geel gepleisterd. Hoekwoning Alexander- en Julianastraat: eenlaagse hoekwoning (voormalig winkelpand) met mansardedak. Hoekgevel voorzien van trapgevel met gedenksteen (2x de letter WW). Dichtgezette overhoekse entree. Twee grote vensters onder natuurstenen lateien met lijstwerk. Ligging direct aan de stoep.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid en conservering.* Van hoge cultuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van een begin 20e-eeuws complex arbeiderswoningen, ligging en bijzonder metselwerk. Gaaf bewaarde gevelindeling en ritmiek.

HOGE WAARDE

DE WETSTRAAT 14-16

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 1933

Omschrijving: TWEE-ONDER-EEN-KAP WONING op de hoek van de straat, op een rechthoekige plattegrond met symmetrische gevelindeling. Eenlaags met mansardedak, nok parallel aan de weg. Rode tuile du nord dakpannen. Dakkapel voorzijde en nieuw geplaatst *dakraam* rechter dakvlak. Interbellum baksteen-architectuur met Jugendstil invloeden. Rood metselwerk in halfsteensverband. Trasraam van donkerder steen met rollaag. Overstekend dak aan voorzijde met daaronder trapeziumvormige erkers. Zijkant dak wordt ondersteund door decoratief bewerkte houten kolom op

gemetseld muurtje. Op beide hoeken een iets verhoogde bakgoot op gedecoreerde consoles. Vensters erker met glas-in-lood in bovenlichten. Op beide hoeken twee hoekvensters, waaronder schuin uitgemetselde waterslag en natuurstenen hoekelement. Originele entreedeuuren onder overstekend dak. Natuurstenen trede. Achterzijde eenlaagse uitbouw met balkon. Rondom tuin met erfafscheiding van stalen buisreling. **Bijzonder kenmerk:** Gedecoreerde hoekkolom. **Motivering:** *Samenhang en context, zichtbaarheid, representativiteit en conservering.* Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de eenvoudige hoofdopzet met bijzondere architectonische details, de gaafheid, de samenhang tussen de twee woningen en door de markante hoekligging.

DIJKJE 67

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 1940

Omschrijving: Vrijstaande WONING met ERF-AFSCHEIDING op samengestelde plattegrond. Eenlaagse *aanbouw* linkerzijde. Twee bouwlagen onder overstekend schilddak. Nokrichting parallel aan de straat. Blauw gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Omlopende brede getimmerde bakgoten. Uitgemetselde schoorsteen. Interbellum architectuur. Roodachtig metselwerk in kettingverband. Trasraam van donkerder steen. Grotendeels samengestelde kozijnen. Venster boven entree in hoek vooruitspringend. Rechter voorzijde trapeziumvormige erker, gedekt met donkere dak-

leien en met donkere geglazuurde onderdorpelstenen. Terugliggende entreeportiek met originele deur onder witte driehoekige luifel met daarvoor een meewontworpen gemetseld muurtje afgedekt met een natuurstenen plaat. Beide vensters naast entree glas-in-lood. Rechts van entree deur een ingebouwde stalen brievenbus. Stoep met oranje-rode plavuizen. **Bijzonder kenmerk:** Originele erfafscheiding middels metselwerk waartussen ijzeren buisreling. **Motivering:** *Samenhang en context, zichtbaarheid, representativiteit en conservering.*

HOGE WAARDE

DIJKJE 69

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 1940

Omschrijving: Vrijstaande WONING met ERFAFSCHEIDING op samengestelde plattegrond, deels onderkelderd. Twee bouwlagen onder overstekend schilddak. Achterzijde deels eenlaags met balkon. Nokrichting haaks aan de straat. Blauw gesmoorde verbeterde Hollandse dakpannen. Meerdere *dakkapellen*. Omlopende brede getimmerde bakgoten. Drie uitgemetselde schoorstenen, doorlopend en deels uitstekend langs zijgevels. Ambachtelijke interbellumarchitectuur met zakelijk expressionistische invloeden. Roodgeelachtig metselwerk in kettingverband. Hoog trasraam van donkerrode steen. Grotendeels samengestelde kozijnen. Voorzijde trapeziumvormige erker, gedekt met daklei-

en. Voorgevel twee vensters in glas-in-lood verbonden door een vlak met rode tegeltjes. Entree in zijgevel met originele houten voordeur onder betonnen luifel.

Rechts van entree pilaster met daarboven betonnen bol, de luifel ondersteunend. Naast entree twee vijfhoekige vensters in glas-in-lood. Twee bakstenen treden tot entree. Rechter zijgevel met aangebouwde garage, boven (vernieuwde) *garagedeur* natuurstenen latei. Rondom tuin.

Bijzonder kenmerk: Originele erfafscheiding middels metselwerk waartussen ijzeren buisreling.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid, representativiteit en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de bijzondere bouwstijl met originele elementen, de gaafheid van details en vanwege de samenhang met Dijkje #67.

HOGE WAARDE

DONCKSELAAN 6

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 1927

Omschrijving: Vrijstaande VILLA met ERFAF-SCHEIDING op samengestelde plattegrond. Eenlaags onder kapverdieping onder overstekend samengesteld mansardedak. Groen geglazuurde verbeterde Hollandse pannen. Meerdere dakkapellen. Omlopende brede getimmerde bakgoten. Interbellumarchitectuur met zake-lijk expressionistische accenten. Rode baksteen in kruisverband. Risalerend linkerdeel van voorgevel, met decoratief siermetselwerk (top, erker). Op eerste verdieping verbreding van de gevel. Schoorsteen voorzijde meegemetseld met voorgevel. Merendeels samengestelde kozijnen met glas-in-lood bovenlichten op begane grond. Voorzijde trapeziumvormige erker met balkon,

houten balkonhek in originele uitvoering. Terugliggende entree met originele houten voordeur geflankeerd door smalle hoge vensters onder luifel met twee stalen trekstangen. Bovenlicht met glas-in-lood. *Aanbouw* aan achterzijde.

Bijzonder kenmerk: Originele erfafscheiding met ijzeren buisreling en penanten. Hoge bomen in de voortuin.

Motivering: *Zichtbaarheid, conservering en gaafheid.* Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de vrije ligging bij het Donckse Bos, de bijzondere bouwstijl met originele elementen en de gaafheid.

HOGE WAARDE

LEKLAAN 54, 56, 58, 60

Oorspronkelijke functie: Twee-onder-een-kap woningen
 Huidige functie: Twee-onder-een-kap woningen
 Bouwjaar: 1975

Omschrijving: Geschakelde twee-onder-een-kap WONINGEN met garage op een plattegrond van zich herhalende zeshoeken. De nok ligt gedraaid ten opzichte van de straat. Zadeldak met zij-dakschilden in zeshoekig patroon, gedekt met leien in maasdekking. Tweelaags met kapverdieping onder zadeldak. Architectuur kenmerkend voor het structuralisme uit de jaren 70. Gevels opgetrokken in grijze betonsteen in halfsteensverband, (zes)hoekige volumes rondom vensters afgewerkt met donker houten latwerk. De balkons/dakterrassen zijn voorzien van ijzeren hekwerken. Entree gesitueerd in zijgevels in samengestelde pui van originele deur met ovaal venster en zij- en bovenlichten. Ongedeelde rechthoekige vensters, met smalle draaiende delen. Houten dakrand, kantplank en beplating. Zinken goten. Eenvoudige rechthoekige plat afgedekte garages.

Bijzonder kenmerk: Gedraaide positie, zeshoekige volumes en dakvorm

Motivering: *Zichtbaarheid, representativiteit en gaafheid.*

Van hoge waarde als representatief voorbeeld van structuralistische architectuur uit de jaren 70 in vorm en materiaalgebruik. Beeldbepalend door hoofd- en dakvorm. Uniek voor Ridderkerk.

HOGE WAARDE

PRETORIUSSTRAAT 56

Oorspronkelijke functie: Kerk (Protestantse gemeente Bolnes) en Pastorie
 Huidige functie: Kerk en woning
 Bouwjaar: 1960, architect F. Swaneveld en S.T. Goslinga

Omschrijving: KERK (Pretoriusstraat 56) op achthoekige plattegrond, met aangebouwd zalencentrum. Wederopbouw baksteenarchitectuur, geïnspireerd op de vorm van een doopvont en doopkapel. Verhoogde eenlaagse zaal onder overstekend torendak, bedekt met dakleer. In het midden van het dak een abstract vormgegeven windwijzer in de vorm van een schip. Omlopende brede getimmerde bakgoten. Baksteen in halfsteensverband. Alle hoeken hebben siermetselwerk (kruisvorming bakstenen). Op een aantal gevels ter hoogte van de vensters vier stroken een verdiepte bakstenenrand. Alle acht gevels voorzien van twee vierkante vensters of deur. Gevelkant aan Wetstraatzijde voorzien van groot wit kruis omringd door de tekst "In Hoc Signo Vincas" (In dit teken zult gij overwinnen). Alle acht zijden voorzien van hoge samengestelde vensterrand onder dakrand, waardoor het dak optisch lijkt te zweven. Kerk omringd door grasgazon met zuilvormige taxusbomen, een berk, een beeldbepalende esdoorn en met een ligusterblokhaag als erfafscheiding.

Vml. PASTORIE (Pretoriusstraat 58): Tweelaags onder zadeldak op rechthoekige plattegrond. Nok parallel aan de weg en met twee gemetselde nokschouwen. Gesmoorde verbeterde Hollandse dakpannen met bakgoot op consoles. Geel metselwerk in Noors verband. Wederopbouw baksteenarchitectuur met invloeden van het nieuwe bouwen. Meerdere vensters, waaronder stolpramen, zes identieke vierkante vensters en een bloemkozijn. Luifel boven entree, ondersteund door twee dunne, stalen stangen aan beide zijden.

Bijzonder kenmerk: Veel symboliek in bouw van kerk. (www.pgbolnes.nl/gemeente/het-kerkgebouw/)

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde door de samenhang tussen kerk en pastorie, het sociaalmaatschappelijk belang van de kerk voor de gemeenschap, de karakteristieke hoofdvorm en originele elementen.

REDELIJK HOGE WAARDE

BOEZEMKADE 42

Bouwjaar: 1935

Omschrijving: Vrijstaande WONING op rechthoekige plattegrond met TUIN, eenlaags met zadeldak (gesmoorde kruispan), *dakkapellen*, windveer en makelaar, opgetrokken in gele steen in kruisverband met rood siermetselwerk en ankers. Schuiframen met persiennes en glas-in-lood bovenlichten. Van belang vanwege de karakteristieke 19^e-eeuwse verschijningsvorm en vrijstaande ligging.

BOTHASTRAAT 11, 15

Bouwjaar: 1955

Omschrijving: Twee vrijstaande vml. DIENSTWONINGEN bij achtergelegen gemaal op een rechthoekige en L-vormige plattegrond, tweelaags met zadeldak evenwijdig aan de straat (VH pan), nokschorstenen op de kopse kanten, houten bakgoot op klossen, in een traditionele en sobere wederopbouwstijl. Opgetrokken in grauw metselwerk in Vlaams verband, getoogde rollagen, grote ongedeelde vensters en stolpvensters, geglazuurde dorpelstenen, balkon en hekwerk, getoogde en rechte entree. Van belang als onderdeel van het jaren 50 ensemble met het gemaal Dirk Maaskant en bijbehorende werkplaats.

DE WETSTRAAT 25

Bouwjaar: 1935

Omschrijving: Vrijstaande WONING op rechthoekige plattegrond, eenlaags met mansardekap (gesmoorde tuile du nord) en uitgemetselde schoorsteen, opgetrokken in grauw metselwerk, met erker, glas-in-lood bovenlichten, oorspronkelijke deur en luifel met groenblauwe tegels. Van belang vanwege de kenmerkende interbellum architectuur met oorspronkelijke details.

REDELIJK HOGE WAARDE

DONCKSELAAN 4 'T HONK

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Vml. DOKTERSWONING op samengestelde plattegrond met TUIN en ERFAFSCHEIDING, tweelaags met samengesteld (schild) dak, brede overstekken, opgetrokken in rood metselwerk (Noors verband), met erkers en balkons, terugliggende entree onder entreeportaal met toeg op zuil. In tuin ginko, taxus en atlasceder. Van belang als een van de karakteristieke villa's langs de Donckselaan, vanwege de kenmerkende interbellum architectuur met zakelijk expressionistische invloeden en vanwege de cultuurhistorische relatie met WO II.

DONCKSELAAN 8

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: VILLA op samengestelde plattegrond met TUIN en ERFAFSCHEIDING, overwegend eenlaags met gevelverhoging, zadeldak (rode OVH pan), risalerend geveldeel en wit geschilderd metselwerk, *aanbouw*, balkon en grote langwerpige vensters. Van belang als een van de karakteristieke villa's aan de Donckselaan en vanwege de opvallende verschijningsvorm.

DONCKSELAAN 10

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: VILLA op oorspronkelijk vierkante plattegrond met TUIN en ERFAFSCHEIDING, tweelaags, tentdak met brede overstekken, dakkapel, geglazuurde pannen, nokschoorsteen, *aanbouw*. Rood metselwerk (Vlaams verband), erker met balkon met hekwerk, entree onder luifel en met muurtjes aan weerszijden. Tuin met prunus, rode hazelaars en treurbeuk. Van belang als een van de karakteristieke villa's aan de Donckselaan en vanwege de karakteristieke interbellum architectuur met zakelijk expressionistische invloeden.

REDELIJK HOGE WAARDE

DONCKSELAAN 40 EN 42

Bouwjaar: 1922 en 1935

Omschrijving: Twee-onder-een-kap WONINGEN op samengestelde plattegrond met TUIN en HEKWERK, deels eenlaags met gevelverhogingen (erker over twee verdiepingen) en deels tweelaags, samengesteld dak (rode tuile du nord), *aanbouw*. Rood metselwerk in kruisverband, siermetselwerk, glas-in-lood bovenlichten, accent op terugliggende opengewerkte entreeportalen. Van belang vanwege de bijzondere gespiegelde interbellum architectuur en karakteristieke hoofdvorm.

LEKLAAN 30

Bouwjaar: 1975

Omschrijving: Vrijstaande WONING met garage op samengestelde plattegrond met tuin, tweelaags onder asymmetrisch laag doorlopend onderbroken zadeldak (donkere OVH pannen), prominente uitgemetselde schoorsteen en bakgoot, nok evenwijdig aan de straat. Geel metselwerk in halfsteensverband met donkere plint en steunberen. Samengestelde vensterpartijen, entree met driehoekig zijlicht. Van belang vanwege kenmerkende Post 65 architectuur en bijzondere kapvorm.

LEKLAAN 32

Bouwjaar: 1975

Omschrijving: Vrijstaande WONING met GARAGE op rechthoekige plattegrond met tuin, tweelaags onder asymmetrisch laag doorlopend zadeldak (antraciete vlakke dakpan) over garage, schoorsteen en dakkapel. Nok haaks op de straat. Rood/geel gemêleerd metselwerk in klezorverband. Ongedeelde en samengestelde houten kozijnen met donker geglaazuurde dorpelstenen, terugliggende entree met originele deur en gevelhoge vensterpui, garage met houten latwerk. Van belang vanwege de kenmerkende Post 65 architectuur (bijzondere kapvorm en materiaalgebruik).

REDELIJK HOGE WAARDE

LEKLAAN 34, 36

Bouwjaar: 1975

Omschrijving: Twee-onder-een-kap WONINGEN met GARAGE op samengestelde plattegrond met tuin, drielaags met eenzijdig hoger opgetrokken kapverdieping onder onderbroken zadeldak (donkere OVH pan), prominente schoorstenen. Eerste verdieping met balkon en pergola aan de achterzijde op de hoeken. Nok evenwijdig aan de straat. Rood metselwerk in halfsteensverband, zijgevels enkel met koppen, boven vensters houten panelen. Samengestelde (hoek)vensters en vijf kleine vierkante gevelopeningen met glazen bouwstenen per woning. Entree in zijgevels onder luifel van garage. Van belang vanwege de kenmerkende Post 65 architectuur (vorm en materiaal) en beeldbepalend in het straatbeeld.

PAUL KRUGERSTRAAT 74 A –D

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Twee blokken van twee-onder-een-kap WONINGEN met ERFAFSCHEIDING, gebouwd in opdracht van Verolme, op rechthoekige plattegrond met licht gebogen schilddak (gekleurde OVH pan), nokschoorstenen en brede getimmerde goten. Rood metselwerk in Noors verband, siermetselwerk (rollaag) en oorspronkelijke getoogde deuren met deuromlijsting. Van belang vanwege de samenhang, de cultuurhistorische relatie met Verolme, de ligging en de sobere, maar gave traditionele baksteenarchitectuur.

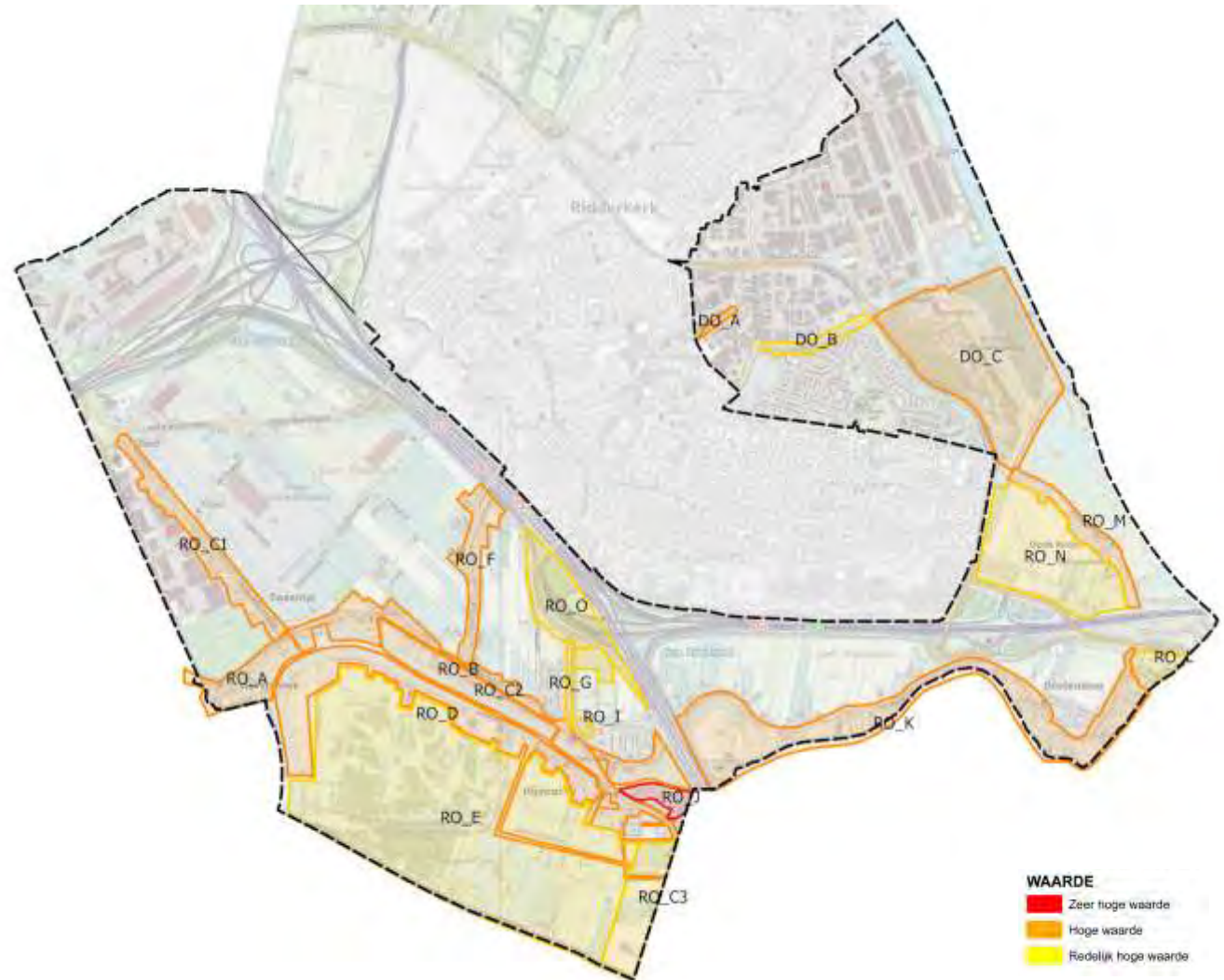
SLINGEHOF 1-76

Bouwjaar: 1976

Omschrijving: Buurt van GEZINSWONINGEN en BENEDEN- en BOVENWONINGEN van architect Maarten Stuijs, in een bijna gesloten cirkelvorm gegroepeerd. Twee of drie bouwlagen met een plat of flauw hellend zadeldak en lessenaarsdak met rode betonpan. Balkons als verbindend brucelement boven doorgang. Combinatie van rood metselwerk in wild verband en betimmering, uitgemetselde waterslagen, samengestelde kozijnen. Binnentuin en schuurtjes met lessenaarsdak en mee-ontworpen erfafscheiding. Van belang als typische jaren zeventig woonbuurt, ontstaan vanuit het idee van rustige binnenhoven met rondom wonen.

HISTORISCHE GEOGRAFIE

RIJSOORD, OOSTENDAM EN DONKERSLOOT

Deelgebied beschrijving

Rijsoord ontleent zijn naam waarschijnlijk aan het rijshout dat groeide in de gorzen langs de oevers van de rivier de Waal. Gorzen noemde men ook wel ‘oorden’ of ‘noorden’. Dit komt ook terug in plaatsnamen als Heinenoord en Feijenoord. De Waal vormde de natuurlijke scheiding tussen de Riederwaard en de Zwijndrechtse waard. In dit waterland van waarden en gorzen zal veel rijshout zijn gewonnen. Ook het wapen van Rijsoord zou hiernaar verwijzen. De griend- of rijshoutcultuur leverde vlechthout voor onder andere de kaden- en dijkenbouw. De bodem was geschikt voor de verbouw van koren en vlas. De aanwezigheid van het zachtstromende water van de Waal was gunstig voor de ontwikkeling van de vlascultuur.

De lange cultuurhistorische lijnen in dit gebied zijn de Waal, de Pruimendijk langs de Waal, de polderweg Mauritsweg en de Rijksstraatweg die de Waal overbrugt. Aan de andere kant van de Waal bevindt zich de polder Strevelshoek. Hier loopt de Waalweg langs de Waal. Rijsoord nam met haar tolbrug een strategische plek in het gebied in. Een relatief jonge maar zeer dominante structuur in het gebied is de Rijksweg A15/A16 met de twee knooppunten die het grondgebied van de gemeente Ridderkerk in twee delen scheidt.

In de omgeving van Rijsoord zijn restanten gevonden van Romeinse nederzettingen. Vanaf de derde eeuw lijkt het gebied niet bewoond te zijn. Vanaf de tiende en elfde eeuw vinden veenontginningen plaats vanaf de oeverwallen en woonterpen. Boerderijen en woonterpen zijn in de omgeving van het huidige Rijsoord

gevonden. Hiervan zijn nog archeologische restanten te vinden op de zuidoever van de Waal van de polder Strevelshoek en Rijsoord. De ontginningen van het waterland en de winning van zout uit veen (het darinkdelven) leiden tot bodemdalingen. Bedijkingen en kades ter bescherming tegen het buitenwater worden opgeworpen. Rondom de polder Oud-Reijerwaard bevond zich een middeleeuws tracé van bedijkingen en kades dat min of meer hetzelfde tracé van de huidige bedijking van de polder volgde. In de veertiende eeuw vinden overstromingen plaats. De Waal wordt aan beide kanten, aan de Riederwaard en de Zwijndrechtsewaard, opnieuw bedijkt en ten westen en ten oosten ingedamd. Bij de oostelijke afdamming ontstond de kern Oostendam.

Rond de vijftiende eeuw groeit Rijsoord aan de Pruimendijk en Waaldijk. Langs de oever van de Waal bevond zich een levendige vlascultuur. Op de met water omgeven percelen in de Waal (ook wel Waaltje genoemd) was ook riet- en griendcultuur van belang. Het dorp is gericht op tuinbouw en vlas. Het vlaszaad werd verwerkt tot lijnzaadolie. De vlasvezels werden geroot in de zachtstromende Waal en verwerkt tot linnen en touw. De Noord was en is nog steeds een drukbevaren waterweg. De Waal was lange tijd met een sluisje verbonden met de Noord bij Oostendam waardoor dit ook de route was voor de binnenvaart. Na de neergang van de vlascultuur in de twintigste eeuw ontwikkelde zich de glastuinbouw in het gebied. Rijsoord beschikte over twee molens. De uit de zestiende eeuw stammende poldermolen aan de Waalweg die de polder van Strevelshoek bemaalde en rond 1882 werd vervangen door een stoomgemaal.

Vlasteelt met op de achtergrond de warmwaterroterij van Vlasserij Corn. V. Nes aan de Pruimendijk.

Brug over de Waal bij Rijsoord met tramspoor begin 20ste eeuw.

Vlascultuur in Rijsoord.

De korenmolen uit 1822 stond aan de Waaldijk en is in 1991 verplaatst naar de Waalweg.

In 1846 werden Rijsoord en Strevelshoek samengevoegd tot een gemeente. Het buurtschapje Strevelshoek aan de zuidoever van de Waal, gelegen in de polder Strevelshoek en Rijsoord, was vanaf 1817 een zelfstandige gemeente bestaande uit vijf huizen aan de Waalweg. De polder wordt aan de zuidzijde begrensd door de Langeweg. Deze achterkade vormt de grens met polder Heerjansdam. Op de grens van Rijsoord en Strevelshoek stond een poldermolen die het polderwater uitsloeg op de Waal. In 1928 werd een nieuw stoomgemaal geopend dat de polders van Hendrik-Ido-Ambacht, Rijsoord, Heer Jansdam en Strevelshoek bemaalde.

In 1821 kwam de Rijksstraatweg gereed. Rijsoord kwam zo strategisch te liggen langs een interregionaal en zelfs internationaal wegennet op de route tussen Londen en Parijs. Vanaf 1888 ontwikkelt zich een kunstenaarskolonie in Rijsoord rond de Nederlands-Amerikaanse kunstenaar John H. Vanderpoel. Zijn in Rijsoord wonende nichtje Volksje Noorlander bouwt pension Noorlander aan de Waalweg nr. 3 dat diende als onderkomen voor de bezoekende kunstenaars die het landleven van de streek vastlegden. Het pension bevond zich achter Hotel Warendorp. Vanuit Parijs bezoeken kunstenaars en kunststudenten in de zomer het landbouwdorpje aan de Waal. Dit werd nog verder gestimuleerd rond 1900 als langs de Rijksstraatweg een tramlijn van de Rotterdamse Tram Maatschappij (RTM) wordt aangelegd. De bebouwing neemt daarmee toe. In die periode wordt ook de Kerkweg vanuit Ridderkerk verlengd, de huidige Mauritsweg, tot de Pruimendijk.

Op 15 mei 1940, vijf dagen na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, en naar aanleiding van het bombardement van Rotterdam, tekende generaal Winkelman, de bevelhebber van de Nederlandse strijdkrachten, de Nederlandse capitulatie in de Johannes Postschool te Rijsoord.

Na WOII werd de woningbouw aangezwengeld door woningnood in het algemeen en behoefte aan woningen voor arbeiders in de havenindustrieën in het bijzonder. Onder andere Verolme en Thomsen's Havenbedrijf Rotterdam bouwden en financierden woningen voor hun werknemers. Ten oosten van de Mauritsstraat vinden in de jaren 50 en 60 in de polder Oud-Reijerwaard een aantal dorpsuitbreidingen plaats; de buurtjes hebben een eenduidige ruimtelijke opbouw. Er is vanuit het westen in oostelijke richting ontwikkeld. Ten westen van de Mauritsweg is in de jaren 80 de Mauritshoek gebouwd, volgens de stedenbouwkundige principes van de jaren 80: straten met korte rechtstanden en hofachtige opstellingen ('bloemkoolwijk'). Rondom het Sandelingendijkje is een jaren 60 bungalowwijkje door en voor werknemers van Thomsen's Havenbedrijf Rotterdam gebouwd. Dit buurtje aan de Schalksedijkje en Sandelingeweg in de polder Sandelingen-Ambacht, ten zuiden van de Waal, heeft een geheel eigen karakter door de losse groene opzet met bungalowwoningen op ruime kavels. De laatste projectmatige uitbreiding van Rijsoord is aan de zuidoostzijde gerealiseerd aan de Dominee Allendorpstraat vanaf 1990.

Luchtfoto Rijsoord en Strevelhoek met jonge bebouwing tussen de Pruiwendijk en de Vlasstraat (ca. 1985).

De Rijsoordse brug.

De voormalige vlasfabriek van Van Nes aan de Waaldijk.

Vlasserijcomplex aan de Waal.

ZWET, 'T ZWAANTJE EN WEVERSHOEK

Historische kaart Zwet, 't Zwaantje en Wevershoek.

Deelgebied beschrijving:

De buurtschap Zwet, wat grens betekent, bevindt zich op het kruispunt van wegen en markeert de grens van drie poldersystemen te weten de polder Nieuw-Reijerwaard, de Binnenlandse Polder Oost en West Barendrecht (Veren Ambacht genoemd) en de Cornelispolder. Bij Zwet komen de Rijksweg (voorheen Dordtse straatweg), de Pieterseliedijk, de Kromme Weg en de Voorweg samen.

Gelegen aan een verbindingsweg tussen Rotterdam en Dordrecht was Zwet strategisch gelegen. De lintbebouwing bevond zich lange tijd voornamelijk aan de zijde van de polder Nieuw-Reijerwaard. Aan de Veren Ambachtzijde werd de losse bebouwing op de poldervloer later ontwikkeld. Bij het kruispunt van de Rijksweg en Noldijk bevond zich de RTM halte 't Zwaantje. Deze was vernoemd naar de daar gelegen tuinderij 't Zwaantje.

De Wevershoek is een buurtschapje gelegen aan de Noldijk in de bocht van de Waal tegenover Strevelshoek.

RO_A. WEVERSHOEK, NOLDIJK, GEBROKEN MEELDIJK
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Vanaf 14 ^{de} eeuwse afdamming van de Waal secundaire kering, RTM trac
Huidige functie:	Dijklint en secundaire waterkering
Elementen:	Historische bebouwing, teensloot, erven, holo's, boerderijplaatsen en buitendijkse gronden
Bepanting:	Privaat groene voortuinen
Periode:	Ca. 15 ^{de} eeuw grotendeels 11 ^{de} eeuwse kadenpatroon volgend

Beschrijving: De Wevershoek is een buurtschapje gelegen aan de Noldijk in de bocht van de Waal tegenover Strevelshoek. 'Nol' kan zowel verwijzen naar een hoogte of rivierduin als naar oude oeverwallen of dijkrestanten. Het buurtschapje bevond zich op een strategisch kruispunt. Bij Wevershoek kwamen de Gebroken Meeldijk, de Rijksstraatweg en de Noldijk samen en ook het RTM stoomtramtrac liep over de dijk. Beeldbepalend is de boerderij Wevershoeve die de kruising met de Gebroken Meeldijk markeert. De bebouwing aan de buitendijkse zijde langs de Waal bestaat afwisselend uit kleine eenlaagse arbeiderswoningen aan de dijk en meer voornamelijk villa's op afstand van de dijk. Op nr. 23 bevindt zich een arbeidershuisje aan de dijk met holo (ongelijkvloerse overgang tussen dijk en woningen, ontstaan door inklinking en ophoging van het dijkprofiel). Het groene karakter wordt voornamelijk bepaald door de privetuin langs de dijk. Deze grenzen aan de Waaloever en bieden vanuit Strevelshoek een gevarieerd parkachtig aanblik. Aan de polderzijde t.h.v. Veren Ambacht bevindt zich een open landbouwperceel omgeven door een sloot en singel van robinia's. In de bocht richting Heerjansdam bevindt zich op nr. 4, 43 en 44 ook nog karakteristieke lintbebouwing. In de Noldijk moeten nog stenen keermuren aanwezig zijn. Deze zijn bij veldwerk niet aangetroffen.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk; door de samenhang tussen de bebouwing en de dijk en de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit door het groene landelijke karakter.

Hoek Noldijk en de Gebroken Meeldijk met zicht op de beeldbepalende Wevershoeve.

Zicht op de Gebroken Meeldijk.

Eenlaagse arbeiderswoning aan de Noldijk op nr. 23 in een kraag van opgaand groen van de privetuin.

RO_B. DIJKLINT WAALDIJK HOGE WAARDE

De Korenmolen die zich bevond op de overgang van de Waaldijk (voorheen Oudendijk) en Rijksstraatweg (voorheen Straatweg).

Restant van het groene dijktaalud met abelen en doorzichten naar de Rijksstraatweg.

Oorspronkelijke functie:	Vanaf 14 ^{de} eeuwse afdamming van de Waal secundaire kering
Huidige functie:	Dijklint en secundaire waterkering
Elementen:	Historische vooroorlogse bebouwing, jonge naoorlogse bebouwing en erven, holo's, boerderijplaatsen en buitendijkse gronden, waterpercelen, kavelsloten en waaloevers
Beplanting:	Privaat groene voortuinen, (groene) dijktaaluds, abelen en populier
Periode:	Ca. 15 ^{de} eeuw grotendeels 11 ^{de} eeuwse kadenpatroon volgend

Beschrijving: De Waaldijk is een karakteristiek dijklint met deels tweezijdige historische eenlaagse dijkbebouwing met kappen evenwijdig aan de dijk. Het dijklint is afwisselend meer of minder verdicht bebouwd. Er zijn doorzichten naar het binnendijkse gebied. De binnendijkse zijde heeft een meer open groen karakter met doorzichten. De buitendijkse zijde is dichter bebouwd. Zicht op de Waal is hierdoor beperkt. Op de overgang van de Rijksstraatweg naar de Waaldijk bevond zich een korenmolen type grondzeiler uit 1822. De molen is in 1991 verplaatst naar de Waalweg. Ter hoogte van de kruising met de Legendijk bevond zich een hulpwatertoren van de gemeentelijke rivierwaterleiding. Deze is in 1966 verwijderd.

Binnendijks bevindt zich een meer open structuur van dijk-georiënteerde bebouwing op, aan en onder de dijk en Rijksstraatweg-georiënteerde bebouwing op de poldervloer. Vanaf de dijk zijn er doorzichten naar de Rijksstraatweg. Het binnendijkse dijktaalud bestaat uit erven en tuinen en een enkel stuk openbaar groen t.h.v. Rijksweg 117. De op de dijk georiënteerde historische bebouwing ter hoogte van nr. 4-8 vormt met de tegenoverliggende dijkbebouwing een karakteristiek ensemble. De parkeerhaven naast Waaldijk 8 tast het profiel van de dijk aan. Hiernaast bevindt zich aan de Rijks-

straatweg 125a een vlasloods. Onder de overkapping van deze loods aan de Rijksstraatweg lagen rails waar het laden en lossen van vlas op de tram plaatsvond. Verder naar het westen toe bevindt de bebouwing zich op de poldervloer en is georiënteerd op de Rijksstraatweg. Tot aan de kruising met de Rijksstraatweg wordt het karakter van de binnendijkse zijde daarom bepaald door de daaraan gelegen tuinen. Aan het einde van de dijk bevindt zich een lang groen dijktaalud met dijktrappen aangeplant met witte abeel en populier.

Buitendijks bevindt de bebouwing zich dicht op en aan de dijk. De bebouwing is overwegend vrijstaand. De historische bebouwing is over het algemeen eenlaags met kap parallel aan de dijk. De naoorlogse jongere bebouwing afwisselend eenlaags of tweelaags met kap. De bebouwing vormt een meer aaneengesloten structuur. Doorzichten naar de Waal zijn er nauwelijks. Het modernistische bejaardenwooncomplex aan de Strevelszicht nr. 2 uit 1969 is gebouwd op een soort woonterp en bestaat uit twee blokjes van tweelaagse duplexwoningen. De duplexwoningen met terugliggende inpandige balkons hebben een sterke gelijkenis met de Woningwet duplexwoningen aan de Gerard Alewijnzstraat en de Ds. Sleswijk Visserstraat van de architecten Groeneveld en De Kluiver uit 1960. De

buitendijkse gronden langs de Waaloevers maakten deel uit van de zogenaamde waterpercelen. Deze waren van belang voor zowel de vlascultuur, als nat weide-, hooi- en grasland en voor de griend- of rijshoutcultuur. Tegenwoordig zijn deze gronden voornamelijk in gebruik als tuinen.

Van nr. 137-159 is de structuur aan beide zijden van de dijk verdicht en vormt een historisch ensemble van dijkbebouwing. Tot aan het einde van de Waaldijk naar het westen heeft de bebouwing een grote schaal en staat tot meer afstand van de dijkkruin. In samenhang met de voortuinen heeft de dijk hier een meer residentieel karakter. Het tegenovergelegen binnendijkse groene talud zorgt dat de dijkstructuur beleefbaar blijft. De buitendijkse woningen hebben langgerekte kavels die flauw aflopen naar de Waal. Vanaf de Waal gezien vormen de tuinen een groen beboomd aanzicht met privaat karakter. Vanaf de Waaldijk zijn er echter nauwelijks doorzichten naar de Waal.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk; door de samenhang tussen de bebouwing aan beide zijden van de dijk en de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit door het dorpse karakter.

Complex Strevelszicht uit 1969 (Waaldijk nr. 2) met duplexwoningen en typerende loggia's op een groene terp aan de dijk.

De vlasschuur (Rijksstraatweg 125a b.j. 1920) tussen Waaldijk en Rijksstraatweg.

Karakteristieke verdichting met historische lintbebouwing t.h.v. Waaldijk 2-8.

Karakteristieke verdichting met historische lintbebouwing t.h.v. Waaldijk 2-8.

RO_C. RIJKSSTRAATWEG
REDELIJK HOGE/HOGE WAARDE (LANGE LIJN)

Zicht op 't Zwaantje.

Arbeiderswoningen nr. 166-172 bj. 1910 in de bocht van de Rijksstraatweg en 't Zwaantje.

Oorspronkelijke functie:	Dijk, Rijksstraatweg en RTM trac
Huidige functie:	Weg en woongebied
Elementen:	Historische vooroorlogse bebouwing, jonge naoorlogse bebouwing en erven, kavel-, teen- en bermsloten, toegangsbruggen en dammen, holo's
Beplanting:	Groenstructuur van voortuinen, groenbermen, essen
Periode:	Ca. 1821 deels dijk trac volgend

Beschrijving: De Rijksstraatweg is deels parallel aan de Waaldijk aangelegd op de poldervloer en valt deels samen met het trac van de polderdijken en kaden. De vroegere naam van de Rijksstraatweg was Koninklijke Straatweg. Straatwegen waren de eerste bestrate wegen van Nederland en vormden interregionale verbindingswegen. Vanaf 1821 bevond Rijsoord zich met de aanleg van de Rijksstraatweg daarom op een Europese verbindingroute tussen Den Haag en Parijs. Hierdoor passeerden reizigers en kunstenaars door het vladorpje en deden daarbij ook de herbergen naast de brug aan. Op de plek van de herberg het Wapen van Rijsoord bevond zich sinds tenminste 1676 ook een tolhuis, rechthuis en gemeentehuis. Vanaf 1888 ontwikkelde zich in het dorp een kunstenaarskolonie. Op de zolder van de herberg was een atelier ingericht voor de kunstenaars voor zomercursussen. Achter de herberg werd pension Noorlander gebouwd waar kunstenaars de zomer konden doorbrengen. Met de aanleg van de Rijksstraatweg en de daarnaast gelegen RTM trambaan, die in 1904 in gebruik werd genomen, groeide het dorp Rijsoord. De Rijksstraatweg wordt beschreven van west tot oost in twee delen. Het deel van Zwet tot 't Zwaantje en van 't Zwaantje tot de Rijsoordsebrug.

RO_C1. Van Zwet tot 't Zwaantje

De Rijksstraatweg heeft hier een landelijk groen en open karakter door de kleinschalige overwegend eenlaagse historische bebouwing met kappen. Het dijkprofiel is beleefbaar door de hoogteverschillen en delen met groen talud. De rooilijn verspringt en de bebouwing staat afwisselend op, aan of op enige afstand onderaan de dijk. Regelmatige openingen tussen de bebouwing bieden uitzicht op het achterliggende polderlandschap. Aan de achterzijde van de percelen bevinden zich aan beide zijden van de dijk sloten. Op enkele plekken zijn kavelsloten rondom de percelen nog aanwezig.

Tussen de buurtschappen Zwet en 't Zwaantje volgt de Rijksstraatweg de dijk tussen de polder Nieuw-Reijerwaard en de Binnenlandse Polder Oost- en West-Barendrecht. Dit deel wordt Veren Ambacht genoemd. De Zwet markeert de grens tussen verschillende poldersystemen. Tot de Voorweg bevindt de historische lintbebouwing zich voornamelijk aan de zijde van de polder Nieuw-Reijerwaard. Het betreft grotendeels aaneengesloten eenlaagse blokjes arbeiderswoningen met kap parallel aan de dijk op het dijkniveau. Opvallend zijn de samenhangende rijtjes woningen van nr. 380-396 (1923-1925). Openingen tussen de bebouwing bieden

zicht op de achterliggende polder. Aan de Veren Ambachtzijde wordt het achterliggende bedrijventerrein afgeschermd door een groene buffer met enkele woningen op de poldervloer. Op nr. 333 en 337 bevindt zich historische bebouwing. Vanaf de Voorweg naar 't Zwaantje neemt de dichtheid van de bebouwing aan beide zijden toe. Aan beide zijden bevinden zich samenhangende rijtjes eenlaagse arbeiderswoningen met kap en voortuinen. Aan de zijde van Veren Ambacht bevinden de woningen zich op de poldervloer aan een parallelweg. Het dijktalud tussen de dijkweg en de parallelweg is aangeplant met een rij essen. Aan de zijde van polder Nieuw-Reijerwaard van nr. 286-242 bestaat de bebouwing uit samenhangende rijtjes tweelaagse dijkwoningen met kappen uit 1935 ontsloten vanaf dijkniveau. Hierna wordt de bebouwing tot aan 't Zwaantje weer meer gefragmenteerd en bestaat aan beide zijden afwisselend uit rijtjes arbeiderswoningen en individuele woningen. Een karakteristiek rijtje arbeiderswoningen in gele baksteen met sierlijke rollagen bevindt zich op nr. 168-172 bj. 1910. Aan de Veren Ambachtzijde valt het gebouw bj. 1930 van vroegere School met de Bijbel op, tegenwoordig de Christelijke Fanfare op nr. 287. Op de hoek van de Noldijk bevond zich halte 't Zwaantje van de RTM tramlijn.

RO_C2. *Van 't Zwaantje tot de Rijksstraatweg nr. 27*
De Rijksstraatweg heeft hier afwisselend een meer dorps karakter met een wat smaller profiel en een meer open karakter met losse bebouwing in een groene setting en meer residentieel karakter richting de Rijsoordsebrug. De bebouwing aan de zijde van de polder Nieuw-Reijerwaard bevindt zich in een groene kraag

onderaan de dijk die het zicht op het achterliggende kassengebied ontnemt. De historische lintbebouwing tussen nr. 160-148 bestaat hier uit eenlaagse arbeiderswoningen met kap evenwijdig aan de dijk, door wegverhogingen zijn op enkele plaatsen holo's ontstaan (ongelijkvloerse overgangen tussen dijk en woningen, ontstaan door inklinking en ophoging van het dijkprofiel). Achter deze woningen bevond zich het RTM tracé dat nu een fietspad is met aan beide zijden essen. Een teensloot scheidt het woongebied van de achterliggende tuinbouwgronden. Aan de Waalzijde bevindt zich de monumentale boerderij Waalzicht (nr. 169) in een groene setting met doorzichten naar de Waal. Op enkele plekken zijn kavelsloten rondom de percelen nog aanwezig.

Vanaf de woning op nr. 148 tot 138 bevindt zich tussen de percelen van de woningen en de weg een bermsloot. Vanaf nr. 142 bevindt zich aan de polderzijde gemengde vrijstaande bebouwing in een groene setting van privetuin. Enkele woningen hebben een voornamer karakter. Op nr. 142 bevindt zich op afstand van de weg een voornamer villa uit 1930. Op nr. 140 en 138 bevinden zich twee aan elkaar gespiegelde witte eenlaagse villa's uit 1910. Op nr. 136 en 134 bevinden zich twee geschakelde identieke eenlaagse woningen met tentdak uit 1930. Daartegenover aan de Waalzijde bevindt zich op nr. 165b een vlasloods uit 1930. Vanaf nr. 153 tot de kruising met de Lagendijk heeft de weg een open en groen karakter met alleen fragmenten dijkbebouwing in het groene talud van de Waaldijk. Bij de kruising met de Waaldijk bevond zich van 1906-1966 de hulpwatertoren van de ge-

Jaren 30 woningen onderaan de dijk met een groen dijktalud beplant met essen.

Verspringende rooilijnen met meer vrijstaande bebouwing aan de zijde van Veren Ambacht en meer aaneengesloten lintbebouwing met holo aan de zijde van polder Nieuw-Reijerwaard.

Historische lintbebouwing met bermsloot aan de Rijksstraatweg in 1904 aan de zijde van polder Nieuw-Reijerwaard.

Arbeiderswoningen met sierlijke rollaag op nr. 166-172 bj. 1910 in de bocht van de Rijksstraatweg en 't Zwaantje.

meentelijke rivierwaterleiding t.h.v. nr. 147. Vanaf de Legendijk tot de Geerlaan heeft de weg een meer residentieel karakter met breed profiel. Van nr. 76-54 heeft de bebouwing aan beide zijden een meer voornaam karakter met villa's en boerderijen, waaronder enkele monumenten en een burgemeesterswoning, op ruime groene percelen en entrees tot de tuinen met bruggetjes over de bermsloot langs de weg. Op nr. 50 en 137 een villa en op nr. 52 een gebouw van de marechaussee, deze bestaat uit drie eenlaagse woningen en een garage. Op nr. 62 bevindt zich een voorname villa met tuinaanleg. Aan de Rijksstraatweg 125a bevindt zich een voormalige vlasloods uit 1920. Hierlangs takte een spoor af voor het laden en lossen van vlas onder de overkapping.

Op de Johannes Postschool (nr. 99) uit 1920 is de capitulatie getekend in 1940. Er bevindt zich tevens een buste van generaal Winkelman. Op nr. 95-97 bevindt zich de Opstandingskerk uit 1884. In de richting van de Rijsoordsebrug is er open zicht over de Waal. In de kom van de Rijksstraatweg en de Waalweg bevindt zich het Wapen van Rijsoord dat een belangrijke rol speelde in de geschiedenis van Rijsoord. Op het kruispunt van de landing van de brug, de Rijksstraatweg en de Waalweg bevindt zich een fraai ensemble van historische bebouwing. Op nr. 43 bevindt zich de Ned. Herv. Kerk gebouwd in 1833 op de plek van een oudere kerk. De rechthoekige kerk met schilddak is fraai omlijst met linden. De waterloop die het perceel van het kerkhof ten oosten begrenst is een hoofdwatergang. Deze is via een stuw en inlaat verbonden met de Waal. Op nr. 33 bevindt zich het voormalige hoofdkantoor met bedrijfscomplex van de Vlasserij Van Nes en later

kunststoffenhandel Van Nes (bj. 1957 en gemeentelijk monument). Achter het complex is een nieuwbouwwijk verzezen. Tot aan de kruising met de Achterambachtseweg heeft de Rijksstraatweg een zeer ruim wegprofiel met een groene middenberm met essen met een bermsloot tussen de woonkavels met relatief jonge vrijstaande bebouwing.

RO_C3. *Van de Rijksstraatweg nr. 27 tot de Lange-weg*

De Rijksstraatweg volgt hier de oude kade en polderweg gelegen tussen de polder Strevelshoek en de polder van Sandelingen Ambacht. De polderweg heeft hier afwisselend een open karakter met aan weerszijden kassengebieden. Karakteristiek zijn de kavelsloten rondom de agrarische percelen.

RO_C1 en RO_C2. Hoge waarde.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Vanwege de betekenis voor de stedenbouwkundige en culturele ontwikkeling van Rijsoord; door de plaatselijke samenhang en context tussen de bebouwing en omgeving; vanwege het zichtbare historische en dorps karakter.

RO_C3. Redelijk hoge waarde.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis*

Vanwege de betekenis voor de ontwikkeling van Rijsoord.

Historische lintbebouwing met holo aan de Rijksstraatweg aan de zijde van polder Nieuw-Reijerwaard.

Huidige situatie Rijksstraatweg met voorname villa's en herenhuizen (nr. 76 - 54) in een groene setting van privégroen ontsloten door toegangsbruggetjes over de berm-sloot.

Voormalige burgemeesterswoning aan de Rijksstraatweg.

De Rijksstraatweg met het tramspoor.

Het voormalige hoofdkantoor en bedrijfscomplex van Vlasserij Van Nes (nr. 33, bj. 1957).
Het achterliggende terrein is ontwikkeld tot woongebied.

Historisch aanzicht van de brug over de Waal met tramspoor.

RO_D. WAALWEG
HOGE WAARDE

Zicht op de herberg, op de achtergrond het torentje van de Ned. Herv. Kerk aan de Rijksstraatweg 33.

Het (gesloopte) Pension Noorlander aan de Waalweg 3 dat een belangrijke rol speelde in de kunstenaarskolonie van Rijsoord.

Oorspronkelijke functie:	Oeverwallen, rivierdijk, secundaire waterkering, buurtschap Strevelshoek
Huidige functie:	Dijklint en secundaire waterkering, buurtschap Strevelshoek
Elementen:	Dijk, bebouwing, sloopshelling, buitendijkse gronden, oevers en afwateringssysteem
Beplanting:	Dijktalud met wilgen, populier en privaat groen
Periode:	Bedijking Nieuw-Reijerwaard ca. 15 ^{de} eeuw grotendeels 11 ^{de} eeuwse tracé volgend

Beschrijving: De Waalweg bevindt zich op de zuidoever van de Waal en maakt deel uit van de bedijking van de polder Strevelshoek en Rijsoord. De polder wordt aan de zuidzijde begrensd door de Langeweg. Deze achterkade vormt de grens met polder Heerjansdam. Tussen de Waalweg en de Langeweg bevindt zich een restant open polderlandschap waarvan de slotenverkeveling nog aanwezig is. Hier wordt het Waalbos ontwikkeld met meanderende wandelpaden en waterbergingspartijen onder beheer van Natuurmonumenten. Aan de Waalweg bevindt zich het gehucht Strevelshoek dat vanaf 1817 een zelfstandige gemeente was bestaande uit vijf huizen. Langs de Waalweg bevindt zich binnendijks vrijstaande bebouwing met ruime doorzichten naar het achterliggende open polderlandschap. Tussen de Waalweg en de percelen bevindt zich een teensloot. De percelen worden via dammen en bruggen ontsloten. Bij enkele percelen is deze sloot gedempt. De Waalzijde is onbebouwd. Hier bevindt zich een grasberm met rietkragen, wilgen en populieren. Direct achter het Wapen van Rijsoord bevindt zich aan de Waalweg 1 een woning met tentdak uit 1924 (industriefunctie?). Aan de Waalweg nr. 3 bevond zich Pension Noorlander van Volksje Noorlander, dat een belangrijke pleisterplaats werd van de kunstenaarskolo-

nie rond haar neef de Nederlands-Amerikaanse kunstenaar John H. Vanderpoel. Dit pension is gesloopt. Aan de Waalweg 11 bevindt zich de korenmolen uit Rijsoord die is verplaatst van de Waaldijk. Aan de Waalweg 23 (1920) bevond zich de poldermolen en daarna een stoomgemaal die het polderwater uitsloeg op de Waal. De hoofdwatgang loopt ten westen van het perceel en staat in verbinding met de Waal via een inlaat. Op nr. 27, 37, 39, 45, 53 bevinden zich karakteristieke historische panden als tuinderswoningen en boerderijen met schuren. Op de hoek van de Waalweg bevindt zich een sloopshelling. Tussen de bocht en de Langeweg bevindt zich een open gebied met buitendijkse gronden. De oevers zijn begroeid met riet en wilgenbosjes.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk; door de samenhang tussen de bebouwing en het landschap en de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit door het landelijke en open karakter.

Waalweg met zicht op de korenmolen en woningen.

Waalweg met historische boerderij en beplanting van populieren in de berm langs de Waal.

Karakteristieke tuinderswoning (nr. 27) met garage en toegang via dam met hecpalen.

Waalweg met karakteristieke tuinderswoning met loods en treurwilg.

De beeldbepalende boerderijplaats Waalweg 39.

RO_E. LANGEWEG EN POLDER STREVELSHOEK
REDELIJK HOGE WAARDE (REstant POLDERVERKAVELING EN LANGEWEG)

Polderweg, achterkade en polderrestant

Langeweg omstreeks 1970.

Langeweg met tuinderswoning (nr. 5 uit 1934).

Oorspronkelijke functie:	Achterkade en polderweg
Huidige functie:	Dijklint en secundaire waterkering
Elementen:	Polderweg, achterkade, kadesloot met toegangsbruggen en dammen, historische bebouwing, polderrestant met slotenverkaveling
Beplanting:	Lint- en erfbeplantingen
Periode:	Bedijking Nieuw-Reijerwaard ca. 15 ^{de} eeuw grotendeels 11 ^{de} eeuwse tracé volgend

Beschrijving: De Langeweg vormt de achtergrens of achterkade van het ontginningsblok tussen Ridderkerk en (de polder) Heerjansdam en werd pas vanaf de jaren 30 bebouwd. Aan weerszijden van deze achterkade loopt een kadesloot. Aan de zijde van Ridderkerk is deze kadesloot een hoofdwatgang. Aan de zijde van Heerjansdam is de sloot regelmatig geduikerd of gedempt. De erven en percelen worden via dammen en bruggen over de kadesloot ontsloten. Aan weerszijden van de Langeweg bevinden zich (glas-)tuinbouw bedrijven. De bebouwing bestaat uit vrijstaande jongere en historische tuinderswoningen, bungalows, loodsen, kassen en andere opstallen. Het private groen van de erven rondom de woningen, sloten langs de ijle bebouwing en de open percelen voor landbouw en recreatie geven de Langeweg een open, groen en agrarisch karakter. Op de Langeweg 1 bevindt zich een karakteristieke tuinderswoning met schuur uit 1930. De kavelsloot aan de oostzijde van dit perceel is een hoofdwatloop. De bungalow (Langeweg nr. 3b bj. 1975) met tuinaanleg tot diep in de polder is beeldbepalend. Op Langeweg nr. 1, 5 en 7 bevinden zich historische (tuinders-) woningen. Op nr. 7 is het erf omsingeld door een brede kavelsloot en opgaande erfbeplanting. De polderstructuur en slotenverkaveling is aangetast door ontwikkelingen t.b.v. de ontwikkeling tot natuur- en wandelge-

bied. Tussen Waalweg nr. 2 en de Waaloevers bevindt zich een klein complex van buiten- en botenhuisjes (Waalweg nr. 4-34). Enkele van deze dateren uit 1960.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context*

Vanwege de relatie met de ontstaansgeschiedenis van polder Streveldshoek; vanwege de samenhang tussen de kade en het polderrestant.

RO_F. LAGENDIJK
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Poldergrens, dijk en lintbebouwing
Huidige functie:	Dijk met lintbebouwing
Elementen:	Historische dijkbebouwing, restanten polderlandschap, boerderijplaatsen, begraafplaats
Bepanting:	Dijktalud met linden, essen, wilgen, populier en privaat groen als atlasceder
Periode:	Inpoldering ca. 1400

Beschrijving: De Lagendijk is een van de historische lange lijnen van het gebied en vormt de scheiding tussen de polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard. De dijk verbindt het centrum van Ridderkerk met de Waaldijk bij Rijsoord. Tussen 1906 en 1966 leidde het zicht van de Lagendijk naar de hulpwatertoren aan de Rijksweg (t.h.v. nr. 147) van de gemeentelijke rivierwaterleiding. Met de aanleg van de Rijkswegen A15 en A16 werd de Lagendijk doorsneden. De gelijkvloerse kruising werd in de loop der jaren vervangen door een viaduct. De Lagendijk bevindt zich in een glastuinbouwgebied. De tuinderij kwam op na de neergang van de vlascultuur. De Lagendijk heeft een smalle dijkkruin en is aan beide zijden bebouwd. Opvallend zijn de verschillende ontginningsrichtingen aan beide zijden van de dijk. Openingen tussen de bebouwing bieden zicht op het achterliggende landschap.

Aan de zijde van de polder Oud-Reijerwaard is de dijk dicht bebouwd en bevindt de lintbebouwing zich overwegend op en aan de dijk. De verkavelingsrichting in deze polder is evenwijdig aan de dijk. De historische bebouwing is overwegend eenlaags met een kap en veelal evenwijdig georiënteerd aan de dijk. De rooilijn verspringt licht en biedt soms ruimte voor groene voortuinen. Opvallend is het voormalige gebouw voor de gereformeerde kerk op nr. 281 uit 1918.

Aan de zijde van polder Nieuw-Reijerwaard bevinden de woningen van de boerderijen en tuinderijen zich op enige afstand van de dijk op de poldervloer. De woonhuizen bevinden zich met hun erven op de 'koppen' van de van de dijk schuin weglopende kavels. Deze zijde van de Lagendijk heeft daardoor een groen en agrarisch karakter. Aan de voet van het groene dijktalud bevindt zich de teensloot. De entree tot de erven geschiedt middels bruggen en dammen over de teensloot wat het landelijke karakter versterkt. De erven zijn ingericht als weiden, boomgaarden en siertuinen. De perceelsloten zijn soms nog intact. Enkele beeldbepalende bomen geven karakter aan het geheel. T.h.v. de historische boerderijplaats op nr. 150 bevindt zich een rij knotwilgen langs de sloot. Op nr. 152 bevindt zich een groepje essen. T.h.v. nr. 154 en 162 bevinden zich linden op het dijktalud. T.h.v. nr. 162a bevindt zich een rijtje populieren op het dijktalud, ook het erf zelf draagt met de dichte erfbeplanting als groene kamer bij aan het landelijke karakter van de dijk. Op het erf van nr. 166 en 172 bevindt zich een atlasceder. T.h.v. nr. 180 bevindt zich een rijtje linden op het dijktalud. De historische bebouwing uit de jaren 30 van de twintigste eeuw aan beide zijden van de dijk en de groene erfinrichting vormen samen een karakteristiek ensemble. Op de hoek van de Lagendijk (nr. 182-184 bj. 1930) en de Rijksweg

Het voormalige kerkgebouw van De Gereformeerde Gemeente Kerk

Achterzijde van De Gereformeerde Gemeente Kerk

Ensemble van lindebomen en historische bebouwing t.h.v. nr. 180.

bevindt zich een ensemble van drie eenlaagse woningen met kap, omgeven door groen opgaande erfbeplanting. Aan de zijde van de Rijksweg wordt het erf afgeschermd door een boomsingel bestaande uit es, lijsterbes en esdoorn. Van nr. 154-162 zijn de erven van de tuinderijen en (agrarische) bedrijven wat meer utilitair en stenig ingericht, de teensloot en de kavelsloten tussen de percelen zijn veelal gedempt. Op nr. 158 bevindt zich een beeldbepalende tuinderswoning met mansarde-tentdak.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk; door de samenhang tussen de bebouwing en het landschap en de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit door het agrarische karakter.

Ensemble van historische bebouwing en bomensingel op de hoek van de Lagendijk (nr. 182 en 184) en de Rijksweg.

VROEG 20STE-EEUWS WOONGEBIED

RO_G. MAURITSWEG
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie: Kerkepad en polderweg
Huidige functie: Woongebied
Elementen: Historische bebouwing, kavelsloot (even zijde)
Bepanting: Berken en privaat groen
Periode: Begin 20ste eeuw

Beschrijving: De Mauritsweg is de verlenging van polderweg de Kerkweg die de kern van Ridderkerk verbond met de Waaldijk (voorheen Oudlandsedijk) in de polder Oud-Reijerwaard. Een informele landweg was al in gebruik toen in het begin van de twintigste eeuw de Kerkweg werd verlengd en via de Mauritsweg werd doorgetrokken naar de Rijksstraatweg. Aan de even zijde worden de achtertuinen begrensd door een kavelsloot. Rond dit kruispunt bevinden zich de Johannes Postschool (nr. 99) uit 1920 en de Opstandingskerk uit 1884 op nr. 95-97. De straat wordt door de A15 doorsneden. Patrimoniums Woningstichting Rijsoord bouwde in de jaren 20 van de twintigste eeuw tenminste 50 arbeiderswoningen aan deze straat. De bebouwing aan beide zijden van de straat bestaat overwegend uit eenlaagse samenhangende rijtjes woningen met kap en enkele individuele woningen. De meeste rijtjes woningen zijn voorzien van een voortuintje met gemetselde lage tuinmuurtjes, gebouwd in samenhang met de woningen, of lage hagen. Soms zijn deze verwijderd. De tweelaagse woningen met kap aan de westzijde van de straat zijn in de jaren 30 gebouwd. De overige eenlaagse historische bebouwing met kap is tussen 1910 en 1925 gebouwd. De woningen hebben over het algemeen een sobere architectuur met een enkele verbijzondering als dwarskappen of raampartijen. Daar waar de rooilijnen naar voren verspringen ontbreken voortuin-

tjes. In de straat zijn berken aangeplant. Het kruispunt met de Rijksstraatweg naderend gaat de bebouwing van samenhangende rijtjes over in individuele bebouwing. Op de Mauritsweg 12 bevindt zich een bijzonder pand van het Volksbelang uit 1914 in art deco stijl, een gebouw voor bijeenkomsten van de gemeenschap. In 1956 werd het gebouw De Bron op nr. 1 gebouwd in opdracht van de gereformeerde gemeente. Deze verving het gebouw van Volksbelang. Naast De Bron, op nr. 1a, bevindt zich een woning met mansardekap en erker uit 1930.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid*
Vanwege de stedenbouwkundige samenhang; door het zichtbare en beleefbare historische karakter van de bebouwing.

Historisch aanzicht van de woningen van Patrimoniums Woningstichting Rijsoord.

Zicht vanaf de Rijksstraatweg op de Mauritsweg met op de rechterhoek het voormalige postkantoor.

Historisch aanzicht van de Mauritsweg.

Arbeiderswoningen met lage gemetselde tuinmuren en hagen uit het begin van de 20ste eeuw van Patrimoniums Woningstichting.

Tweelaagse woningen met lage gemetselde tuinmuren en hagen uit de jaren 30 van de 20ste eeuw.

Verenigingsgebouw van het Volksbelang uit 1914.

RO_H. VOLKSTUINVERENIGING RIJSOORD
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Volkstuinencomplex
Huidige functie:	Volkstuinencomplex
Elementen:	Kavelsloten, tuinhuisjes, opstallen en tuinen
Beplanting:	-
Periode:	1919

Beschrijving: Ten oosten van de Mauritsweg en ten zuiden van de Rijksweg bevindt zich een volkstuinencomplex. De Vereniging ter bevordering van de verkrijging van onroerend goed door landarbeiders, Volkstuinvereniging Rijsoord in de volksmond, is in 1919 opgericht. De Landarbeiderswet van 1918 bood de mogelijkheid om aan landarbeiders op voordelige voorwaarden geld van het Rijk te lenen om een eigen woning te bouwen op een stuk grond, dat in de vrije tijd kon worden bewerkt. Naast de verbouw van voedsel werden er ook huisdieren en kleinvee gehouden zoals varkens. De sloten rondom de tuinen voorzagen in de watervoorziening. Op het complex heeft jaren een (nood)woning gestaan. Permanente woningbouw heeft niet plaatsgevonden. Het complex is, zoals een groot deel van de complexen die onder de Landarbeiderswet werden opgericht, in gebruik gebleven ten behoeve van nuts- en volkstuinen. In de loop der jaren werd het complex verkleind door de aanleg van de Rijkswegen en knooppunt A15/A16 en de aanleg van de omringende sportvelden. Het complex heeft een agrarisch open karakter. Vaste beplanting is beperkt. Het groene karakter wordt ontleend aan de singelbeplanting rondom de sportvelden en de groene randberm met populieren langs de Rijksweg. Het hele complex wordt omzoomd door sloten.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid*
Vanwege de relatie met de Landarbeiderswet van 1918; door de bijdrage aan de instandhouding van kleinschalig agrarisch karakter.

NAOORLOGSE WOONGEBIEDEN

Na de oorlog wordt Rijsoord vanaf 1950 op kleine schaal uitgebreid. In de eerste ontwikkelingen van woongebieden volgen de straten het onderliggende verkavelingspatroon haaks op de Waaldijk en de Vlasstraat die als nieuwe ontsluitingsweg wordt aangelegd. De Vlasstraat met teensloot vormt tevens een groene buffer tussen het woongebied en het tuinbouwgebied. In de groene zone tussen de Linnenstraat en de Gerard Alewijnszstraat worden scholen en maatschappelijke voorzieningen aangelegd. Deze gebouwen hebben geen bijzondere cultuurhistorische waarde. Zeer bijzonder is het zelfbouw bungalowparkje aan de Sandelingeweg, ontwikkeld en gebouwd door arbeiders van Thomsen's Havenbedrijf in Rotterdam naar een ontwerp van de vermaarde architect H. Th. Wijdeveld.

De luchtfoto is van omstreeks 1978/1979 met de nieuwbouw en sportvelden. De Geerlaan tussen Rijsoord en Ridderkerk was niet doorgetrokken via een viadukt over de A15/A16.

RO_I. WITBLOEM-, BLAUWBLOEM- EN LINNENSTRAAT *Wederopbouw woongebied*
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie: Woongebied
Huidige functie: Woongebied
Elementen: Historische bebouwing
Bepanting: Privaat groen
Periode: 1955

Beschrijving: De eerste naoorlogse woningen werden gebouwd in 1955 haaks op de Vlasstraat aan de Witbloem-, Blauwbloem- en Linnenstraat. Scheepsbouwbedrijf Verolme liet hier woningen voor het eigen personeel bouwen. De straten volgden het onderliggende slotenpatroon. De sobere bebouwing bestaat uit samenhangende blokjes van tweelaagse woningen met een kap. Het straatprofiel zonder trottoir van de Wit-

bloemstraat met kleine voortuintjes is opvallend smal en heeft daardoor een hofachtige uitstraling.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context*

Vanwege de relatie met Scheepsbouwbedrijf Verolme; vanwege de stedenbouwkundige en architectonische samenhang en de samenhang met het ontginningspatroon.

Doorkijkje vanaf de Vlasstraat.

Witbloemstraat met het smalle hofachtige straatprofiel.

Blauwbloemstraat met het smalle hofachtige straatprofiel.

RO_J. SCHALKSEDIJKJE EN SANDELINGEWEG ZEER HOGE WAARDE

Het Schalksedijkje aan het begin van de 20ste eeuw.

Zicht op de Waaloevers van het Schalksedijkje.

Oorspronkelijke functie:	Dijklint en woongebied
Huidige functie:	Dijklint en woongebied
Elementen:	Historische bebouwing, bungalowpark, bungalows, beeldhouwwerk
Bepanting:	Openbaar groen, privaat groen, wilgen, populieren, rietkragen, beeldbepalende coniferen en atlasceders
Periode:	14 ^{de} eeuw en 1958-1960

Beschrijving: Het Schalksedijkje maakt onderdeel uit van de afdamming van de Waal. De dijk heeft een groen en kleinschalig karakter met een smalle dijk-kruin. De eenlaagse vrijstaande bebouwing met kap bevindt zich aan de binnendijkse zijde van de dijk, omlijst door groene voortuinen en erven. Het buitendijkse talud is deels geprivatiseerd afgeschermd met opgaand groen maar biedt overwegend zicht op de Waal. Aan de oevers groeien rietkragen en knotwilgen. Op de hoek van de Rijksstraatweg en het Schalksedijkje bevinden zich twee karakteristieke arbeiderswoningen uit 1792 (nr. 2-4). In de bocht van de dijk t.h.v. nr. 22 bevindt zich een fraai ensemble van woning met voortuin met boomgaardje en buitendijks wilgen en populieren. In deze bocht gaat het Schalksedijkje over in de Sandelingeweg. Het bungalowparkje 'Thomsensoord' aan de Sandelingeweg is eind jaren 50 van de twintigste eeuw ontwikkeld en voorgefinancierd door Thomsen's Havenbedrijf uit Rotterdam. Thomsen's stond indertijd onder leiding van de idealistisch bevlogen havenbaron J. Ph. Backx die zich inzette voor de maatschappelijke en sociale ontwikkeling van Rotterdam in het algemeen en de arbeidersklasse in het bijzonder. Het zelfbouw-systeem van de bungalows werd geïntroduceerd in Nederland door de bekende professor en architect H. Th.

Wijdeveld (1885-1987) die kosteloos zijn medewerking verleende aan dit project. Een bouwcommissie van medewerkers van het bedrijf heeft in ploegendiensten de woningen zelf gebouwd. Het bungalowparkje van 17 eenlaagse identieke bungalows in ruime groene setting was karakteristiek voor deze periode. In het oorspronkelijke plan zou de groenstructuur bestaan uit een openbaar groengebied. De bewoners gaven echter de voorkeur aan priv tuinen. De priv tuinen van de bungalows zijn voorzien van beeldbepalende bomen als coniferen en atlasceder, beïnvloed door de moderne landschapsstijl. Het openbare gebied is aangeplant met bosplantsoen. Op 19 november 1960 waren de woningen gereed. Er wordt dan zelfs op de televisie aandacht aan geschonken. Op die dag onthult de directeur J.Ph. Backx een bronzen beeld voor de bewoners van beeldhouwster Hank Hans, dat bestaat uit drie dansende kinderen. Het is geplaatst op een centraal gelegen plantsoen op het terrein. Hank Hans (1919-2015) werkte veel in de regio Rotterdam en regelmatig in samenwerking met architect Kees Elffers. Zij ontwierp onder andere een penning voor de Rotterdamse Kunststichting en het beeld 'Sterker door Strijd' dat zich bevindt in de hal van het Rotterdamse Stadhuis.

Motivering: *ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, zeldzaamheid, representativiteit*
 Relatie met de inpoldering en ontginningsgeschiedenis; de relatie met denkbeelden over de maatschappelijke ontwikkeling van arbeiders in het algemeen en de Rotterdamse havenarbeiders in het bijzonder; door de stedenbouwkundige en architectonische samenhang; herkenbaarheid van historische structuren en bouwstijlen; door de zeldzaamheid van zelfbouwprojecten onder architectuur in de wederopbouwperiode, representatief voor de denkbeelden van H.Th. Wijdeveld en J.Ph. Backx.

De zelfbouw bungalows van 'Thomsensoord' in aanbouw.

Ontwerp van de zelfbouw bungalows en openbaar groengebied van H. Th. Wijdeveld (bron Het Nieuwe Instituut).

Bronzen beeld van beeldhouwster Hank Hans, geschonken in 1960 door Thomsen's Havenbedrijf ter ere van de oplevering van het bungalowpark op het plantsoen t.h.v. Sandelingweg nr. 16 (Bron wikipedia).

Karakteristieke bungalow uit 1958-1960 met samenhangende beeldbepalende beplanting en bomen als blokhagen, atlasceder, lariks en conifeer.

OOSTENDAM

Deelgebied beschrijving

Na de afdamming van de Waal in de veertiende eeuw ontwikkelde zich rond de dam en de Pruiwendijk het dorp Oostendam. De ligging ten zuidoosten van Ridderkerk en de Rijkswegen A15/A16 maken dat het dorp enigszins afgezonderd gesitueerd is. Het is dan ook meer georiënteerd op Hendrik-Ido-Ambacht waar het direct tegenaan ligt. Tot 1885 maakte Oostendam formeel deel uit van deze gemeente. De grens tussen Ridderkerk en Hendrik-Ido-Ambacht lag midden in het havenbekken. Dit bekken lag buiten de uitwateringssluis die in 1505 werd aangelegd. De haven vervulde een belangrijke rol in de binnenvaart en vlasindustrie, vanwege de aansluiting van de Waal op de Noord. In 1950 werden de sluis en het havenbekken volgestort. Tegenwoordig is er geen fysieke verbinding meer tussen de Waal en de Noord.

Voetgangersbruggetje over de Waal ter hoogte van de Pruiwendijk 300 die Oostendam met de Kerkstraat in Hendrik-Ido-Ambacht verbindt.

Oostendamse haven.

RO_K. DIJKLINT PRUIMENDIJK
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Waterkering
Huidige functie:	Dijklint en secundaire waterkering
Elementen:	Historische vooroorlogse bebouwing, jonge naoorlogse bebouwing en erven, holo's, teen- en kavelsloten, boerderijplaatsen en buitendijkse gronden (waterpercelen), nes
Beplanting:	Privaat groene voortuinen, erfbeplantingen, groen dijktafstand, buitendijkse groenstructuur aan de Waal, streekeigen beplanting als wilgen, acer, essen
Periode:	ca. 14 ^{de} eeuw grotendeels 11 ^{de} eeuwse tracé volgend

Beschrijving: De Pruimendijk is ontstaan op de oeverwallen van de Waal en onderdeel van de afdamming van de Waal. Samen met de Molendijk en de Lagendijk vormt de Pruimendijk de bedijking van de Oud-Reijerwaardse Polder. De Lagendijk vormt de scheiding tussen de Oud- en Nieuw-Reijerwaardse Polder. De Pruimendijk volgt grotendeels het Middeleeuwse tracé uit de elfde eeuw langs de rivier de Waal. De Pruimendijk loopt van Oostendam tot aan de kruising met de Rijksstraatweg bij de brug van Rijsoord. De dijk heeft een smalle weg op de kruin. Buitendijks bevindt zich tussen het dijklint en de Waal een zone van zogenaamde waterpercelen. Deze buitendijkse percelen land waren naast gebruik als hooi-, weide- en grasland ook belangrijk voor de rijshoutproductie en vlasindustrie. Hier werd het vlas geroot in de Waal en werden grondstoffen en producten af- en aangevoerd vanaf de Waal. De perceelslootjes, of zijarmen van de Waal zijn karakteristiek voor deze buitendijkse gronden.

Tracé Rijksstraatweg - A16

De entree vanaf de Rijksstraatweg tot de Pruimendijk wordt gemarkeerd door de rijksmonumentale boerderij op Pruimendijk 1. Binnendijks bevindt zich vrijstaande karakteristieke historische bebouwing (nr. 3,5,7). De

dijk heeft hier een smal intiem profiel. Vanaf de kruising met de Rijsoordsestraat tot de Govert Flohilstraat wordt het profiel van de straat breder. Hier heeft vanaf 1960 nieuwbouw plaatsgevonden en de dijklintstructuur aangetast door binnendijkse ophoging en schaalvergroting. De Rijsoordsestraat zelf is smal en leidt naar de Rijksstraatweg. Hier bevindt zich historische bebouwing. Het betreft eenlaagse bebouwing met kap in een pandsgewijze invulling (nr. 30, 28, 26, 24, 22, 20 & 15, 15a, 21).

Tussen de Govert Flohilstraat en de A16 heeft het dijklint een kleinschalig, intiem en groen karakter. Overwegend jonge bebouwing afgewisseld met enkele historische panden wisselen elkaar in een structuur van losse bebouwing af. De bebouwing is overwegend eenlaags met kap, afwisselend haaks of evenwijdig aan de dijk. Tussen de dijk en de Waal bevond zich een structuur van percelen voor hakhout, boomgaarden, weilanden en tuinen omringd door sloten. Ook deze 'waterpercelen' werden geëxploiteerd als nat hakhoutbos, ook wel 'rijshout' genoemd. De groene waterkanten hebben ook tegenwoordig nog een gemengd karakter van tuinen, hakhout wallen en rietkragen. Van nr. 214-270 bevinden zich aan de Waal kassencomplexen. Koudegrondtuinders waren er al langer.

Pruimendijk begin 20ste eeuw.

Splitsing Rijksstraatweg (links) en de Pruimendijk (rechts).

De Pruimendijk in Oostendam.

Historische Ida Hoeve (nr. 137) is gesloopt.

De glastuinbouw heeft zich vanaf de jaren 20 ontwikkeld in het gebied.

Binnendijks bevindt de jongere bebouwing zich tussen de A16 en de Govert Flohilstraat op enige afstand van de kruin onderaan de dijk met verspringende rooilijnen. De voortuinen geven het lint een groen karakter. De rijksmonumentale boerderij Burghoeve (nr. 1) markeert de overgang van de Pruimendijk naar de Rijksstraatweg. Karakteristieke historische bebouwing van nr. 15-17 en nr. 23 ligt evenwijdig tegen de dijkkruin aan. Door ophoging ontstonden zogenaamde holo's. Vanaf de Flohilstraat naar het westen is de poldevloer opgehoogd en is de jonge bebouwing gelijk aan de kruin van de dijk. Mede door schaalvergroting is het dijklintkarakter minder herkenbaar. Het achterliggende stratenpatroon van de naoorlogse woongebieden volgt het historische ontginningspatroon. Een ensemble in de bocht van de dijk van 3 gestaffelde duplexwoningen (nr. 33, 35, 37 bj.1970) in structuralistische stijl uit 1970 is karakteristiek.

Buitendijks bevindt de overwegend jonge bebouwing zich meer aan de dijk op kruinniveau. Er bevinden zich enkele karakteristieke jaren 70 en 80 gebouwen, zoals de bungalow van nr. 22a en het gebouw van de Theetuin op nr. 14. De vooroorlogse tuinderswoning met loods van nr. 12 en de vroeg-naoorlogse arbeiderswoningen van nr. 10 zijn karakteristiek.

Tracé A16- kruising Tarwestraat

Van nr. 116 -144 bevindt zich in de bocht om de landtong van De Nes een wat meer geconcentreerd ensemble van historische lintbebouwing. Een nes is een landtong gevormd door de meanderende rivier. De Nes is

hier doorsneden door de A16. Van nr. 50-78 bevindt de historische lintbebouwing zich aan twee zijden van de dijk. De buitendijkse woningen hebben langgerekte kavels die flauw aflopen naar de Waal. Op nr. 172 bevindt zich een historisch boerderijcomplex uit 1900. Vanaf de Waal gezien vormen de tuinen een groen beboomd aanzicht met privaat karakter. Vanaf de Pruimendijk zijn er nauwelijks doorzichten naar de Waal. Op nr. 146 bevindt zich een gebouw voor de vlasroterij uit 1914/1935. Karakteristiek zijn twee buitendijkse dijkwoningen op een smal deel van de dijk op nr. 190 bj. 1920 en nr. 192 bj. 1928 waardoor het hoogteverschil tussen de Waal en dijk goed wordt ervaren.

Een bijzonder aardkundig element is De Nes, die deels door de Rijksweg wordt doorsneden. Een 'nes' of 'nisse' is een landtong die gevormd wordt door de meanderende rivieren. Als de bocht en de landtong te scherp worden wordt de tong vaak afgesneden door een watergang van het land en ontstaat een eilandje. Deze nes is voor de indamming van de Waal ontstaan. Na de indamming is De Nes buitendijks komen te liggen. De natte gronden en oevers zullen als grasland en voor griendcultuur in gebruik zijn geweest. Aan de oostzijde is De Nes weer aan de buitendijkse oevers van het vasteland aangegroeid. Op De Nes bevindt zich een boerderijcomplex met gebouwen uit 1890 en 1900.

Tracé Tarwestraat - Damstraat

Tussen de Pruimendijk nr. 188-190 is de buitendijkse oever zeer smal. Hier bevinden zich enkele oever- en pleziertuintjes met aanlegplaatsen voor boten. Aan beide zijden van de dijk bevinden zich hagen en opgaand groen en heeft de dijk een smal profiel. Binnendijks op

de poldervloer bevinden zich enkele kassencomplexen. Tot de kruising met de Tarwestraat is de bebouwing gemengd met rijtjes en vrijstaande bebouwing en afwisselend open zichten over de Waal. Vanaf de kruising met de Tarwestraat tot de Damstraat is de lintbebouwing weer dichter aaneengesloten van structuur.

Binnendijks bevindt zich een woongebied uit de jaren 60 en 70 van de twintigste eeuw. Op de hoek van de Tarwestraat (Pruimendijk 99) bevindt zich het gebouw van de PK Immanuel Kapel, hier bevond zich eerst een noodkerkgebouw dat in 1946 uit Oude Tonge is overgebracht. De kerk is meerdere keren verbouwd en uitgebreid. Op nr. 101 bevindt zich een tweelaagse schoolmeesterswoning met kap uit 1935. Van nr. 105-113 bevinden zich eenlaagse arbeiderswoningen met kap en voortuinen op enige afstand van de dijk. Tot aan de Roggestraat heeft de dijk hier een groen en dorps karakter. Vanaf de Roggestraat maakt de dijk een scherpe bocht richting de dam en volgt het verloop van de Waal. Het dijklint is tussen nr. 115 en 135 aan beide zijden dichter bebouwd. Voortuintjes ontbreken. De historische bebouwing bestaat uit individuele en korte samenhangende rijtjes. Karakteristiek is de binnendijkse schuur uit 1900 (nr. 115-117 naast nr. 119) en de arbeiderswoningen op nr. 131, 133, 135. Op nr. 135a en b bevinden zich twee geschakelde bungalows uit 1972. Deze hebben vrij uitzicht over het buitendijkse gebied.

Buitendijks is het samenhangende rijtje van 3 woningen met mansardekappen beeldbepalend (nr. 272, 274, 276) en de vrijstaande arbeiderswoning (nr. 278). Achter deze woningen heeft het buitendijkse gebied een grote diepte. Openingen tussen de bebouwing geeft

fraaie groene doorzichten naar het buitendijkse. Op enige afstand van de weg onderaan de dijk bevindt zich een vrijstaande woning (nr. 280) uit 1915 in een ruime groene setting van tuinen en weilanden. Hierna volgt tot de kruising met de Tarwestraat een beeldbepalend ensemble van dubbele eenlaagse arbeiderswoningen (nr. 284, 286, 288, 290, 292, 294, 296) en een boerderij (nr. 300) aan de buitendijkse zijde. Het talud aan de binnendijkse zijde is onbebouwd. Op enige afstand van de voet van de dijk bevindt zich haaks georiënteerd de naoorlogse woonbuurt. Tussen nr. 300 en 302 bevindt zich het Ambachtspad dat via een brug over de Waal leidt naar de Kerkstraat in Hendrik-Ido-Ambacht.

Vanaf de kruising met de Tarwestraat wordt het karakter landelijker en groener. De bebouwing bevindt zich afwisselend aan en op enige afstand van de dijk met voortuinen. Hier bevond zich de historische boerderijplaats Ida Hoeve. Deze is gesloopt. Het klompenhok (bakhuisje?) is behouden. Het complex is omgeven met een beeldbepalende gemengde houtopstand bestaande uit onder andere acer, rode beuk, schietwilg, vleugelnootboom, populier en eik. Aan de buitendijkse zijde tegenover het complex bevindt zich beeldbepalende historische bebouwing. Eenlaagse bebouwing met kappen uit 1915 (nr. 304, 406), drie samenhangende eenlaagse arbeiderswoningen met kap uit 1925 (nr. 308, 310, 312) en een tot woningen omgebouwd gebouw van de School met de Bijbel uit 1914 (nr. 318, 320, 322, 324). Op nr. 332 bevindt zich een vrijstaande woning uit 1935 omgeven door een tuin. De historische bebouwing nabij de kruising met de Damweg vormt aan weerszijden van de dijk een samenhangend

Karakteristieke dijkwoning Pruumendijk nr. 23 uit 1910.

Ensemble van historische lintbebouwing.

Gestaffelde duplexwoningen aan de Pruimendijk nr. 33, 35, 37 uit 1970.

Van nr. 116 -144 bevindt zich in de bocht om de landtong van de Nes een wat meer geconcentreerd ensemble van historische lintbebouwing.

Boerderij op nr. 172 met uitzicht over de Waal.

ensemble. Binnendijks bevinden zich twee eenlaagse arbeiderswoningen met kap uit 1900 en 1884 (nr. 153, 159). Buitendijks bevinden zich twee samenhangende eenlaagse arbeiderswoningen met kap uit 1900 (nr. 350, 352), een schuur parallel aan de dijk uit 1950 (nr. 354) en een complex van een woning en een schuur uit 1930 (nr. 354), Binnendijks zijn in de berm essen aangeplant.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Van hoge waarde door de relatie met de ontginnings- en waterstaatkundige ontstaansgeschiedenis van Ridderkerk; door de samenhang tussen de bebouwing aan beide zijden van de dijk en de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit door het afwisselend dorpse en landelijke karakter.

Ensemble van historische buitendijkse lintbebouwing met zichtbaar binnendijks dijktaalud t.h.v. de Tarwestraat.

De Nes gelegen in de Waal langs de Pruimendijk met historische boerderijplaats Pruimendijk nr. 130.

Beeldbepalend uitzicht over de buitendijkse gronden aan de Waal t.h.v. Pruimendijk 280.

RO_L. DAMSTRAAT, DAMWEG EN HAVENHOOFD
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Dam en haven
Huidige functie:	Dam
Elementen:	Historische bebouwing, dijklichaam, dijktrap
Bepanting:	Groen dijktaalud, privaat groen, acer
Periode:	14 ^{de} eeuw en 1958-1960

Beschrijving: De Damstraat vormt de oostelijke af-damming van de afgedamde rivierarm de Waal. In het westen is de Waal afgedamd bij Heerjansdam. Het deel de Damstraat loopt in het westen over in de Pruimendijk en was vroeger aan twee zijden bebouwd. Aan de oostzijde van de Waal bevindt zich het deel van de dam gelegen in de gemeente Hendrik-Ido-Ambacht. Op de Damstraat bevindt de historische bebouwing zich aan de buitenzijde van de dijkkrui. De straat heeft een pandsgewijze invulling van nagenoeg aaneengesloten eenlaagse bebouwing met kap. Oriëntatie is afwisselend haaks en evenwijdig aan de dijk. De achterzijde van de woningen bevond zich aan het bekende poldertje de Kleine Noord. Binnendijks is het groene dijktaalud beplant met esdoorn. Binnendijks onderaan de dam heeft de Damweg een gemengd karakter met samenhangende rijtjes arbeiders- en burgerwoningen en boerderijcomplexen. De rooilijn verspringt en biedt soms ruimte aan voortuinen. Karakteristiek zijn de arbeiderswoningen dwars op de Damweg nr. 40-42 b.j. 1915, het woonhuis op nr. 10 b.j. 1915 met ingezwenkte gevel van gele baksteen en het woonhuis op nr. 8 b.j. 1922 met erker en balkon.

Het havenhoofd bestond uit kaden met bebouwing aan een havenbekken rondom een uitwateringssluiss die in de zestiende eeuw was aangelegd. De sluis was een belangrijke schakel van de Noord naar Hendrik-Ido-

Ambacht en Heerjansdam voor de binnenvaart. In 1950 is dit havenbekken gedempt en het sluiscomplex gesloopt. Met de aanleg van het Noordeinde raakte het restant van het buitendijkse havenbekken afgesneden van de Noord. Aan het huidige pleintje bevindt zich een pandsgewijze invulling van karakteristieke historische eenlaagse bebouwing met kappen. Alleen het pand op nr. 1, een voormalig koffiehuis, is tweelaags. In de plantvakken zijn linden aangeplant. De bebouwing vormt een ensemble met de tegenoverliggende straatwand gelegen in Hendrik-Ido-Ambacht. Het Havenhoofd gaat over in de groene oever langs de Waal gelegen tussen de Dam en de N915.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, zeldzaamheid*

Vanwege de relatie met de inpoldering en waterstaatsgeschiedenis; vanwege de landschappelijke en stedenbouwkundige samenhang; vanwege de beleefbaarheid en de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit.

Het Havenhoofd met de nog ongedempte buitendijkse haven rond 1922.

Kaart van Oostendam met sluis en haven bij de afdamming van de Waal rond 1900.

Historische tweezijdige bebouwing van de Damstraat.

Tegenwoordige restant van het ongedempte havenbekken. Dit stond voor de aanleg van het Noordeinde nog in verbinding met de Noord maar is sindsdien afgesneden van de rivier.

Damstraat op de dam en onderaan de dam de binnendijkse Damweg.

Tegenwoordige eenzijdige bebouwing aan groen dijktafud met acer beplant.

Doodlopende deel van de Damweg.

RO_M. WEGBEPLANTING RIJKSWEGEN
REDELIJK HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Wegbeplantingsstructuren
Huidige functie:	Wegbeplantingsstructuren
Elementen:	Water- en groenstructuren
Beplanting:	Populierenplantages
Periode:	1960-1980

Beschrijving: De Rijkswegen werden door het ministerie van Rijkswaterstaat in samenwerking met Staatsbosbeheer van beplanting voorzien ten behoeve van de landschappelijke inpassing. Schaal en ritme van de beplantingen en waterpartijen voor de afwatering van de wegen pasten bij de maat van het Rijkswegenet. Snelgroeïende populierenplantages vormden groene schermen en overgangen van de wegen naar het omringende landschap. Naast het visuele aspect was ook het anti-geluid van de ruisende populieren van belang om geluidshinder te verminderen. De populier was enorm populair als wegbeplanting. Tegenwoordig worden de opstanden vaak vervangen door gemengd plantsoen. Rond de Geerlaan bij het kruispunt A15/A16 bevinden zich nog de karakteristieke populierenopstanden en -plantages.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid*
Vanwege de landschappelijke inpassing van de Rijkswegen; vanwege de beleefbaarheid van de populierenplantages.

Toe- en afritten naar Rijsoord rond 1960. Links boven de Mauritsweg.

Toe- en afritten naar Rijsoord ter hoogte van de Kerkweg en de Mauritsweg rond 1960. In het midden de afslag naar A15.

Bepantingsstructuren Rijkswegen t.h.v. de Mauritsweg en Geerlaan.

Populierenplantage in grid aangeplant t.h.v. de Geerlaan.

Populierenplantage in grid aangeplant t.h.v. de Mauritsweg.

Bepantingsstructuren Rijkswegen t.h.v. de Geerlaan.

Populierenopstanden t.h.v. de verbindingweg.

OUDE MOLEN & CREZÉEPOLDER

Deelgebied beschrijving:

De buurtschap Oude Molen is gelegen op de Oostmolendijk die de bedijking vormt van de polder Oud-Reijerwaard. De rug van het gebied wordt gevormd door de achterkade de Oudelandsedijk, de scheiding tussen twee ontginningen in de polder. De buurtschap bevond zich rondom een korenmolens van de Ambachtsheerlijkheid Ridderkerk die in 1721 werd verworven door Cornelis Groeninx en Catharina van Zoelen. Na de sloop in 1930 is de gedenksteen van de molen naar Huys ten Donck verplaatst. Op de voormalige molenplaats bevindt zich tegenwoordig de diervoederhandel Kranendonk. In de buurtschap bevonden zich ook enkele uitwateringssluisjes en twee poldermolens

voor de uitwatering van de polder, deze zijn later vervangen door gemotoriseerde watergemalen.

Door rivieraanslibbingen van de Merwede/Noord groeiden de buitendijkse gronden. Deze werden in de loop van de negentiende en twintigste eeuw in delen bekaad. De Veerdam vormde de scheiding tussen Het Zand en de Veerpolder waar zich het veerpont naar Kinderdijk bevond. Tussen de buitendijkse landen en de Oude Bospolder bevond zich de watergang het Oostendamseगत en later Molengat dat in open verbinding stond met de Noord. Het buitendijkse gebied, tegenwoordig Crezépolder, is vanaf 2015 omgevormd tot natuurgebied.

De Oostmolendijk verbindt het centrum van Ridderkerk in het westen met Oostendam. Buitendijks ligt de Oude Bospolder, de huidige Crezépolder (Kaart rond ca 1900).

RO_N. OOSTMOLENDIJK, BUURTSCHAP OUDE MOLEN
HOGE WAARDE
RO_O. OUDELANDSEWEG EN POLDERRESTANT
REDELIJK HOGE WAARDE

Het historische profiel van de dijk met de korenmolen en dubbele arbeiderswoning uit 1925 (nr. 60-62).

Het gemaal bj. 1935 (nr. 58) ter vervanging van de watermolen met links van het gemaal de dubbele arbeiderswoning uit 1925 (nr. 60-62).

Oorspronkelijke functie: Dijk, buurtschap, polderrestant
Huidige functie: Dijk en buurtschap
Elementen: Dijk, achterkade, polderrestant, tussenboezem, historische, gemaal en hevel, historische bebouwing, restant molenplaats, teensloten, kadesloten, kavelsloten.
Beplanting: Erfbeplanting, treurwilg, rode beuk, ceder, coniferen
Periode: 14de eeuw

Beschrijving:

Oostmolendijk en buurtschap Oude Molen

De Oostmolendijk maakte onderdeel uit van de primaire waterkering van hoge zeedijken van de polder Oud- en Nieuw-Reijerwaard. De Oostmolendijk is het oostelijke deel van de Molendijk, die bestaat uit de Westmolendijk in het centrum van Ridderkerk, Middenmolendijk langs de Vlietlaan en vanaf de Rotterdamseweg overgaat in de Oostmolendijk. Richting Oostendam krijgt de Oostmolendijk een landelijker karakter met uitzicht over het natuurgebied van de Crez epolder en de Noord en de polder Oud-Reijerwaard. Voor Oostendam kruist de dijk de A15 en de N915. Bij Oostendam takt de dijk aan op de dam die weer overgaat in de Veersedam in Hendrik-Ido-Ambacht. De dijk heeft een breed profiel en is eenzijdig aan de binnendijkse zijde bebouwd.

Aan de voet van het talud bevond zich binnendijks een watergang op het bovenland. Deze watergang, Kulk genoemd, liep van het wiel tussen de Kerkweg en de Lagendijk in de dorpskern naar Oude Molen en speelde als tussenboezem een rol in de waterhuishouding. Erven en percelen werden via dammen en bruggen over deze watergang ontsloten. Ter hoogte van de buurtschap Oude Molen werd het water van de Kulk met behulp van een watermolen en later gemaal uitge-

slagen op de Noord via het Molengat. De dijk is in de jaren 60 verzwaard. Deels is de Kulk toen gedempt en/of geduikerd maar restanten zijn nog aanwezig.

Aan de dijk bevond zich de molenplaats van molen Kranendonk. Hieromheen ontwikkelde zich de buurtschap Oude Molen. De molen was van oorsprong een heerlijkheidsmolen. Voor de bouw van de molen uit 1721 bevond zich op deze molenplaats ook al een korenmolen, vermoedelijk sinds de vijftiende eeuw. Na de sloop in 1930 is de gedenksteen van de molen naar Huys ten Donck verplaatst.

De bebouwing aan de Oostmolendijk bevindt zich binnendijks. De bebouwing van het buurtschapje Oude Molen concentreert zich rond de oorspronkelijke molenplaats van korenmolen Kranendonk bj. 1721, genoemd naar de laatste molenaar, die in 1930 is gesloopt. Ter vervanging van de molen werd een graanmaaldery gebouwd, deze is bij de dijkverzwaring in 1964 gesloopt. De bebouwing bevindt zich zowel onderaan de dijk als op het flauwe dijktalud van het bovenland. Op nr. 40 en 42 worden de erven ontsloten door een brug over de Kulk. Aan de achterzijde worden de huiskavels begrensd door een sloot. Karakteristiek zijn de woning met garage omkaderd door opgaand groen op nr. 40 bj. 1920, de landbouwschuur op nr. 42a bj. 1950 evenwijdig aan de dijk en het gemaal uit 1935

op nr. 5 gelegen op de voormalige molenplaats Kra-
nendonk. Via de hoofdwaterloop dwars op het gemaal
wordt het polderwater via een hevel uitgeslagen op de
Noord. Op nr. 60-62 bevindt zich een dubbele arbe-
derswoning dwars op de dijk b.j. 1925. De boerderij-
plaats van de Paradijshoeve op nr. 82 met een schuur
met woning uit 1930 is gelegen op enige afstand onder-
aan de dijk.

Oudelandseweg en polderrestant

De Oudelandseweg is de oude achterkade van de ont-
ginning. Parallel aan beide zijden van de kade bevinden
zich kadesloten. Aan de polderweg bevinden zich enkele
tuinderijen waarvan de erven via bruggen en dam-
men zijn ontsloten. Tussen de Oudelandseweg en Oost-
molendijk bevindt zich een polderrestant met slotenver-
kaveling.

Landelijk weids en open karakter van de dijk afgewisseld met het
opgaande groen van buurtschap Oude Molen met rechts de karakte-
ristieke woning omkaderd door opgaand groen op nr. 40 b.j. 1920.

RO_N. Oostmolendijk en Buurtschap Oude Molen Hoge waarde

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en
context, zichtbaarheid*

Vanwege de relatie met de inpoldering en waterstaats-
geschiedenis; door de samenhang van landschap en his-
torische bebouwing; door het beleefbare historische en
landelijke karakter dat bijdraagt aan de ruimtelijke kwa-
liteit.

RO_O. Oudelandseweg en polderrestant Redelijk hoge waarde

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en
context*

Vanwege de relatie met de inpoldering en waterstaats-
geschiedenis; door de samenhang tussen landschap en
historische bebouwing.

Kaart uit de 17de eeuw met de haven van Ridderkerk in het buitendijkse gebied, het huidige Donkersloot. Via een zijarm van de Merwede (huidige De Noord) is de haven aan twee zijden verbonden met de rivier.

Rond 1900 is de Ridderkerkse haven alleen nog aan de zuidoostelijke zijde verbonden met De Noord. De buitendijkse voorlanden werden deels bekaad.

Lokale rierendcultuur in de Gorzen.

In 1910 worden een nieuwe haven en havenkanaal aangelegd.

POLDER DONKERSLOOT EN WOUDE, HET ZAND EN DE GORZEN

Deelgebied beschrijving

In het buitendijkse gebied gelegen tussen Slikkerveer en Het Nieuwe Veer, vond een proces van aanwas plaats door rivieraanslibbingen van de Merwede (de huidige Noord). Hier ontstond een voorland van buitendijkse slikken, gorzen en grienden. Het buitendijkse gebied behoorde tot de overstromingen in de veertiende eeuw toe aan Alblasserwaard, gescheiden door een onaanzienlijke nevengeul, de Donkersloot. De hoofdgeul van de Merwede liep toen langs de Molendijk van de Riederwaard. Door grote waterlozingen vanuit de Alblasserwaard ontstond zo'n grote geul tussen het voorland en de Alblasserwaard dat deze nevengeul de hoofdgeul werd en de oude hoofdgeul uiteindelijk kromp tot sloot en deels werd gedempt en verlandde. Na vele twisten werd het gebied Donkersloot in 1814 aan Ridderkerk toegewezen.

Deze moerassige landen werden gebruikt als nat gras-, hooi- en weideland en met rijshout beplant en later (deels) bekaad. Door dit gebied liep een zijarm van de Merwede. Deze watergang werd vernoemd naar de voorloper van de Merwede, een onbeduidende kreek Donkersloot genaamd. Deze watergang verbond de haven van Ridderkerk in twee richtingen met de rivier de Merwede. Deze watergang werd de Ridderkerkse of eerste (Oude) Haven genoemd. De buitendijkse havenkom van Ridderkerk scheidde het gebied in een noordelijk deel en een zuidelijk deel. Het noordelijke deel gelegen tussen de Ringdijk en de Donkersloot werd ingepolderd tot polder Woude en de Kerkepolder. Het zuidelijke ingepolderde deel tussen de Molendijk en de Donkersloot heet Het Zand. Het noordelijke deel van de watergang werd opgeheven. Het deel gelegen tussen

de Donkersloot en de Merwede werd ook ingepolderd en heet polder Donkersloot. Deze inpolderingen vonden plaats in de zeventiende eeuw. Het oostelijke deel fungeerde na de inpoldering als verbindingroute naar de Merwede.

In 1910 werd aangevangen met de aanleg van een nieuwe haven en havenkanaal. Deze tweede haven lag ten noorden van Het Zand en het kanaal liep ten oosten van polder Donkersloot. De eerste oude haven werd gedempt en was gesitueerd ter hoogte van het kruispunt van de Ringdijk/Westmolendijk en de Havenstraat. In Het Zand en polder Woude en Kerkepolder vestigden zich in de twintigste eeuw o.a. tuinders, bedrijven en fabrieken en de rioolzuivering. In de jaren 70 werd opnieuw een nieuwe (derde) haven aangelegd met jachthaven. Het oude havenkanaal van de tweede haven werd afgedamd bij de Donkerslootsedijk. De rioolzuivering werd verplaatst naar het gebied de Gorzen dat tot recreatiebos werd ontwikkeld. Het buitendijkse deel is in beheer als griendbos. In de jaren 90 van de twintigste eeuw werd op Het Zand een woonwijk ontwikkeld. Door onder andere de aanleg van de Rotterdamseweg, ontsluitingswegen en de ontkenning van onderliggende landschappelijke structuren en patronen is het gebied gefragmenteerd geraakt.

Een historische lange lijn is het afgedamde oude havenkanaal en de Donkerslootseweg. In polder Woude volgt een waterstructuur onderaan de Ringdijk min of meer de oude loop van de Donkersloot. De waterstructuur tussen de Lorentzweg aan de voet van de Rotterdamseweg volgt deels de loop van de eerste oude Ridderkerkse haven/Donkersloot.

In de jaren 60 werd het industriegebied Donkersloot achter de Havenstraat ontwikkeld in de oude Kerkepolder. Aan de Staalstraat 13 (bj. 1960) staat nog een karakteristiek loodscomplex en aan de Zinkstraat 5 (bj. 1970) bevindt zich een karakteristiek bedrijfsverzamelcomplex met bovenwoningen.

Ontwikkeling van het nieuwe industriegebied Donkersloot in 1968 met karakteristieke loodsen (Staalstraat 13, bj. 1960).

Karakteristiek bedrijfsverzamelcomplex met bovenwoningen Zinkstraat 5 (bj 1970).

DO_A. HAVENSTRAAT
HOGE WAARDE

De Havenstraat in gedempte toestand met de middenberm met dubbele rij linden.

De Havenstraat met achter de jonge bebouwing het voormalige havenziekenhuisje (nr. 55).

De Havenstraat met gemengde bebouwing.

Oorspronkelijke functie: Haven en industriegebied
 Huidige functie: Lintbebouwing
 Elementen: Historische bebouwing
 Beplanting: Openbaar plantsoen, linden
 Periode: 14de eeuw - gedempt begin 20ste eeuw

Beschrijving: In 1910 werd een nieuwe haven en havenkanaal aangelegd. De historische buitendijkse eerste 'oude' (Ridderkerkse) haven die van de Ringdijk tot de Staalstraat liep en via het havenkanaal in open verbinding stond met De Noord werd hierbij gedempt. Bebouwing bevond zich ten noordwesten van de havenkom. Historische bebouwing met gemengd industrieel karakter is nog deels aanwezig. Op de plaats van het havenbekken bevindt zich nu een plantsoen met een deels enkele en deels dubbele rij linden. De historische bebouwing van de Havenstraat bestaat uit een straatwand met pandsgewijze individuele eenlaagse bebouwing met verschillende kapvormen. Op enkele kleine openingen na is de straatwand nagenoeg aansluitend. De bebouwing heeft een gemengd karakter en bestaat uit (arbeiders-)woningen, loodsen en andere opstallen. Het merendeel van de historische bebouwing is gebouwd tussen 1900-1940. Beeldbepalend zijn: het monumentale havenziekenhuisje op nr. 55 met penanten en schilddak, twee jaren 30 woningen met tussenliggende loods (nr. 61, 65, 67), woning op nr. 81, twee samenhangende rijtjes arbeiderswoningen uit 1939 (nr. 75, 77, 79) en 1938 (nr. 83, 85, 87), een dubbele arbeiderswoning uit 1920 (89, 91), een voormalige tweelaagse gasfabriek uit 1906 (nr. 93) en bijbehorend bijgebouw en afsluitend een tweelaagse woning uit 1935 (nr. 95) met overhoekse tuin.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid, zeldzaamheid*

Relatie met de inpoldering en waterstaatsgeschiedenis, door de zichtbare historische bebouwing, door de relatieve zeldzaamheid van restanten van historische havenstructuren.

De oude haven, thans Havenstraat, aan het begin van de 20ste eeuw. Vanwege hoog water gaven trappetjes toegang tot de verhoogde vloeddeuren van de panden.

Eerste oude Ridderkerkse haven rond 1900.

Gemaaltje tweede oude haven.

Tweede oude Ridderkerkse haven aangelegd vanaf 1910.

De verbouwde gasfabriek rond 1920, nu Havenstraat 93.

DO_B. HAVENKANAAL (TWEEDE OUDE HAVEN)
REDELIJK HOGE WAARDE

Het havenkanaal (of de tweede oude haven) die is aangelegd in 1910 en in directe open verbinding stond met De Noord.

Oorspronkelijke functie:	Haven
Huidige functie:	Watergang, waterbuffer, parksingel
Elementen:	Watergang, havenkade oevers, beplanting, veerpont, gemaal
Bepanting:	Grasoevers en taluds, rietkragen, gemengd bosplantsoen
Periode:	1910 aanleg, transformatie 1970

Beschrijving: In 1910 werd een nieuwe haven en havenkanaal aangelegd die de eerste oude haven (thans Havenstraat) verving. In 1970 werd het havenkanaal afgedamd, vanaf toen de tweede oude haven, en een buitendijks havenbekken (de derde haven) bij de Gorzen aangelegd. Het havenkanaal verloor hierdoor haar functie en werd deels gedempt. Fragmenten van het kanaal zijn als parksingel opgenomen in het stedenbouwkundige plan maar vertoont weinig samenhang met de omgeving. De hoogteverschillen van de beka-

ding van het kanaal is nog zichtbaar en beleefbaar. Het havenkanaal is een hoofdwatergang en ter hoogte van Noordmansstraat nr. 35 bevindt zich een stuw en het vijnzelgemaal 't Zand.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zeldzaamheid*
Relatie met de inpoldering en waterstaatsgeschiedenis, door de relatieve zeldzaamheid van restanten van historische havenstructuren.

Afdamming van het havenkanaal (of de tweede oude haven) tussen 1976 en 1979.

Huidige restant van het havenkanaal is ingericht als parksingelstructuur.

DO_C. DE GORZEN, HET GRIENDBOS EN HET NIEUWE VEER
HOGE WAARDE

Oorspronkelijke functie:	Buitendijks gebied voor riet- en rijshoutculturen
Huidige functie:	Recreatiegebied, waterbuffer, griendcultuur
Elementen:	Kaden, rioolwaterzuivering, gemaal, waterpartijen, veerpont
Bepanting:	Grastaluds, gemengd bosplantsoen en griendcultuur
Periode:	16 ^{de} /17 ^{de} eeuw, ontwikkeling tot recreatiegebied vanaf de jaren 60-70 van de 20 ^{ste} eeuw

Beschrijving: In de zeventiende eeuw werden het buitendijkse gebied Het Zand en polder Donkersloot en Woude bedijkt. Het buitendijkse gorzengebied bleef lang onbekend. Pas in de jaren 60 werden delen bekaad. Hiervan zijn nog restanten zichtbaar. Herkenbaar is nog het groene dijklichaam de Donkerslootsedijk. Het buitendijkse deel bestaat als vanouds uit akkers en griendculturen. Het binnendijkse gebied is in de jaren 60-70, door rijksbeleid met betrekking tot openluchtrecreatie en bufferzones, ontwikkeld tot recreatiebos met waterpartijen rondom een rioolwaterzuivering en gemaal.

In het westen vormde de kade Het Nieuwe Veer de begrenzing tussen de uitmonding van de eerste Ridderkerkse Oude Haven en de Crez epolder. Aan het kadehoofd bevond zich een veerpont aan De Noord naar Kinderdijk in de Alblasserwaard.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid*

Vanwege de relatie met de inpoldering en waterstaatsgeschiedenis, door de samenhang van landschap en abiotische en biotische aspecten; door de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit.

Zicht op de uitmonding op De Noord van het eerste oude Ridderkerkse havenkanaal. Rechts bevindt zich de kade Het Nieuwe Veer die naar het veer richting Alblasserdam/Kinderdijk leidde.

Buitendijkse grienden en gorzenpolders.

Rioolwaterzuivering in de Gorzen.

Het recreatiebos is aangelegd in de jaren 60 en 70.

Typisch is het gemengde bosplantsoen en de grote (zwem-)waterpartijen.

Zicht vanaf het dijklichaam Donkerslootsedijk op gevel van gemaal en het recreatiegebied links en de buitendijkse gorzen met griendcultuur rechts.

DO_D. SCHANS EN VOORMALIGE WERF
HOGE WAARDE

Historische/karakteristieke objecten

- Ringdijk nr. 390 Machineloods, bijgebouwen en opstallen (ca. 1950)
- Twee aanlegsteigers

Oorspronkelijke functie: Haven, werf en waterleidingbedrijf
 Huidige functie: Haven en industrieterrein
 Elementen: Haven, loodsen en opstallen, aanlegsteigers, steenbestorte oevers
 Bepanting: Diverse wilgenbegroeiing en oeverbepanting zoals groot hoefblad
 Periode: Vanaf de 19de eeuw ontwikkeling van haven en werven

Beschrijving: Rond de Schans, de voormalige scheepswerf van De Groote en Van Vliet en het terrein van het voormalige gemeentelijke Waterleidingbedrijf bevindt zich een karakteristiek ensemble van industrieel erfgoed. De machinebouwloods uit 1950 (Ringdijk 390) is van zeer hoge cultuurhistorische waarde. Gelegen aan de oever vormt het samen met de bijgebouwen en opstallen een waardevol ensemble. De met steen bestorte groene oevers zijn begroeid met spontane oeverbegroeiing als wilg en groot hoefblad. Langs de oever bevinden zich ook (restanten van) twee karakteristieke aanlegsteigers.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid, representativiteit*

Van hoge waarde door de relatie met de ontwikkeling van de werkrivier van Ridderkerk; door de samenhang tussen de bebouwingskarakteristiek, havens en werven en rivieroever; door de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de groene oevers; vanwege de relatieve zeldzaamheid van karakteristieke historische haven- en industriecomplexen.

Machineloods, bijgebouwen en aanlegsteiger aan de rivieroever

Karakteristiek ensemble van industrieel complex (Ringdijk 390) aan groene rivieroever met restanten van aanlegsteigers gezien vanaf de Noord

Detail van de historische of Algemene Rivierkaart (2de herziening serie 1 1914-1954) (Bron RCE: Leven met Water)

DO_E. OEVER MET BAKENBOMEN
REDELIJK HOGE WAARDE

(Tussen Ringdijk 368 en de Ridderhaven)

Oorspronkelijke functie:	Oever en oevermarkering
Huidige functie:	Oeverbeplanting
Elementen:	Met steen bestorte oevers en lijnbepanting
Bepanting:	Lijnbeplanting van populier en wilg
Periode:	Bekading en ontwikkeling buitendijks gebied vanaf begin 20ste eeuw

Zicht vanaf De Noord op de oever met bakenbomen

Beschrijving: Tussen de Ringdijk 368 en de Ridderhaven heeft de oever een groen aanzicht. De oever is met steen bestort en aangeplant met lijnbepanting van populieren. Deze populieren dienden ter markering van de oeverlijn voor de scheepvaart. Ze werden vanaf de jaren 30 van de vorige eeuw, bij de riviernormalisaties, als bakens ingezet voor begeleiding van het scheepvaartverkeer. Tot op heden fungeren de bakenbomen onder bepaalde rivieromstandigheden (hoogwater) en op bepaalde locaties (bochten en kribben) nog steeds als begeleiders van de scheepvaart. Vooral bij hoogwater, geven de bakenbomen een duidelijke markering aan. De bomen zijn zichtbaar op de radar. Vanwege technologische verbeteringen in de scheepvaart (radar, radarbakens, e.d.) hebben de bomen hun functie verloren. Dit is reden voor Rijkswaterstaat om voor deze bomen een soort uitsterf beleid te hanteren.

Motivering: *samenhang en context, zichtbaarheid*
Vanwege de samenhang tussen de bakenbomen, rivieroever en vaarweg; door de bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de groene oevers.

DO_F. RESTANT VOORLAND CREZÉEPOLDER
REDELIJK HOGE WAARDE

(Tussen Ringdijk 368 en de Ridderhaven)

Oorspronkelijke functie:	Buitendijks voorland met griendcultuur
Huidige functie:	Getijdennatuur
Elementen:	Restant verkavelingsstructuur en uitwateringsgeul het Molengat
Bepanting:	Riet- en graslanden
Periode:	Bekading en ontwikkeling buitendijks gebied vanaf begin 20ste eeuw

Beschrijving: Het buitendijkse voorland was gelegen tussen de Oostmolendijk en de Oude Bospolder. Hiertussen liep een uitwaterings- en vaargeul, het Molengat, waar de polder Oud-Reijerwaard via een sluis en later gemaal op uitwaterde en de haven van Oostendam op aansloot. Delen waren bekaad. Na WO 2 werd het hele gebied bedijkt ten behoeve van landbouwgrond en vormde het samen met de Oude Bospolder de Crez e polder. Recentelijk is het gebied ontpolderd en

omgevormd tot getijdennatuur. Van de oude waterstructuur, verkaveling, bekading en dijkstructuur is nog weinig zichtbaar.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis*

Van redelijk hoge waarde door de relatie met de ontwikkeling van buitendijks voorland naar inpoldering en de betekenis voor het polderwatersysteem

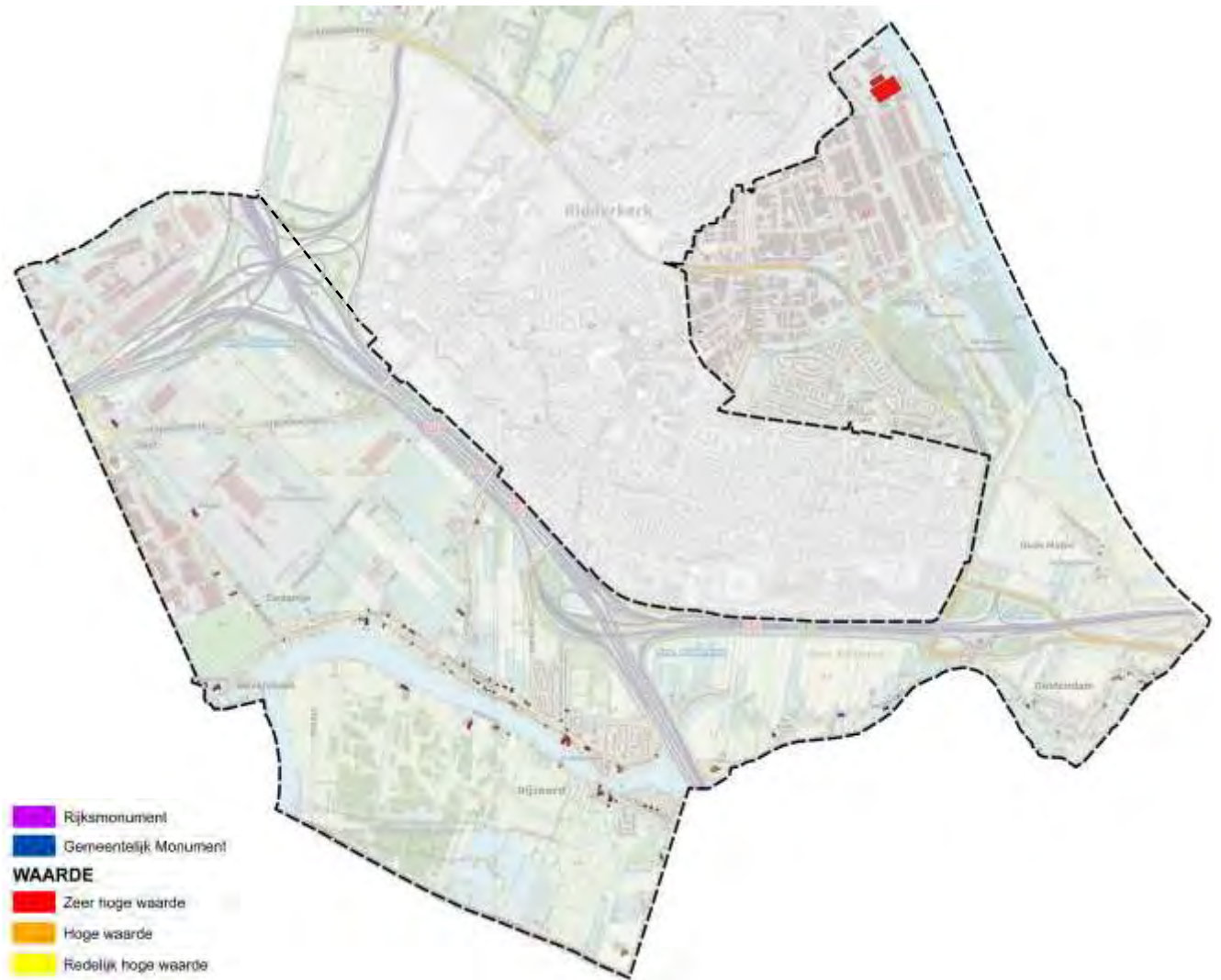

Zicht vanaf de Oostmolendijk op de getijdennatuur van de Crez e polder

HISTORISCHE BOUWKUNST

RIJSOORD, OOSTENDAM EN DONKERSLOOT

ZEER HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 4

Oorspronkelijke functie: Villa
 Huidige functie: Villa
 Bouwjaar: 1910-1915 (MIP)

Omschrijving: Vrijstaande VILLA (terugliggend) op samengestelde plattegrond met vrijstaande garage. Onderkelderd. Baksteenarchitectuur met Jugendstil accenten. Eenlaags met zadeldak en nokschousteen, nok parallel aan de Rijkstraatweg. Rode kruispannen met aan voor- en achterzijde aangekapte originele dakpannen, aan de zijkanten voorzien van rode dakleien. Kopse gevels met overstek, houten windveren en bakgoten op geprofileerde gootklossen. Rood metselwerk in kruisverband met uitspringende, gepleisterde plint. Rondom siermuurankers. Houten schuifvensters met meerruits bovenlichten en natuurstenen, gedecoreerde lateien en brede stenen onderdorpels. Aan voorzijde trapeziumvormige erker, gedekt met rode dakleien. Originele houten deur met gedecoreerde latei en langwerpige vensters aan weerszijden. Aan de achterzijde links uitbouw, waarschijnlijk later gebouwd. Tuin rondom met groen, bomen en parkeerplaatsen van grind.

Bijzonder kenmerk: Loggia waarvan de twee ranke gietijzeren kolommen met basement en kapiteel de bovenliggende bouwlaag dragen. Vensters voorzien van houten luiken.

Motivering: *Zichtbaarheid, zeldzaamheid, representativiteit, conservering, gaafheid.*

Van zeer hoge cultuurhistorische waarde door de markante verschijningsvorm (hoekpositie), door de tamelijk unieke architectuur met originele elementen en gaafheid.

ZEER HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 97

Oorspronkelijke functie: Pastorie van de Opstandingskerk
 Huidige functie: Kerkelijke werkruimte, gebouw De Fontein
 Bouwjaar: 1917 (zie gevel) 1967 volgens BAG

Omschrijving: Vrijstaand GEMEENSCHAPSGEBOUW, onderkelderd. Baksteenarchitectuur met Jugendstil accenten. Tweelaags met deels plat dak met omlopend schild en deels zadeldak (voorzien van windwijzer), waarvan nok haaks op de weg. Rode tuile du nord dakpannen. Houten windveren en bakgoten. Linker beuk risalerend. Rood metselwerk in kruisverband met uitspringende, gepleisterde plint. Houten schuifvensters met meerruits bovenlichten, op de begane grond bovenlichten met glas-in-lood. Zijgevel met groot vierdelig venster. Bovenzijde gevelopeningen voorzien van een getoogde strek, onderzijde schuin gemetselde waterslagen. Linksboven aan voorzijde trapeziumvormige erker, met onderzijde uitkragend siermetselwerk. Houten voordeur met aan beide zijden langwerpige vensters ('melkmeisje') en bovenlicht. Entree voorzien van originele houten luifel met twee metalen trekstangen en onderzijde twee bakstenen treden. Boven entree in de gevel het bouwjaar '1917'. Geen voortuin, direct gelegen aan de straat.

Bijzonder kenmerk: Uitgemetselde erker in de top.
Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid, zeldzaamheid, representativiteit en conservering.*
 Van zeer hoge cultuurhistorische waarde door de directe ligging aan de straat en de cultuurhistorische samenhang met de naastgelegen Opstandingskerk, door de goede conservering en originele elementen.

ZEER HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 99,101,101A

Oorspronkelijke functie: Onderwijzerswoning/woonhuis hoofd basisschool (voorhuis). Achterhuis voor malige Chr. Basisschool, later Johannes Postschool. Op 15 mei 1940 werd hier de capitulatieovereenkomst getekend van de Nederlandse strijdkrachten aan de Duitsers.

Huidige functie: Woning en museum

Bouwjaar: 1920

Omschrijving: Voorhuis op samengestelde plattegrond. Links eenlaags en rechts tweelaags risalerend volume. Interbellum baksteenarchitectuur. Samengesteld dak, links zadeldak evenwijdig aan de weg, rechts zadeldak haaks op de weg. Rode tuile du nord dakpannen. Linkerzijde voorzien van aangekapte dakkapel en *dakvenster*. Houten windveren en bakgoten op geprofileerde consoles. Rood metselwerk in kruisverband met uitspringende, gepleisterde plint. Houten vensters in/of samengestelde kozijnen met bovenlichten en gedecoreerde natuurstenen lateien. Onderzijde vensters voorzien van geglazuurde dorpelstenen. Rechter voorzijde trapeziumvormige erker met balkon en *balkonhek*. Originele houten deur met luifel en langwerpige vensters aan weerszijden. Voortuin met gemetselde tuinmuur met smeedwerk. Rechterachterhuis op langwerpige plattegrond, eenlaags met *mansardedak* (vernieuwd) en haaks daarop een tweelaags volume. Nok haaks op de weg. Meerder nieuwe *dakramen*. Rood metselwerk, met gepleisterde witte plint en siermetselwerk bestaande uit banden van gele verblendstenen. Meerdere samengestelde vensters onder strekken en getoogde doorgang met siermetselwerk. Verdiepte entree, met lambrisering van decoratief en functioneel gebruik van tegels, die de hoeken omlopen. Geprofileerde bakgoot op consoles.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid, representativiteit en conservering.*

Van zeer hoge cultuurhistorische waarde door de cultuurhistorische relatie met de kerk en nr. 97, historie als voormalige school en originele details. Plek van lokale en nationale cultuurhistorische waarde als belangrijk historisch moment in de geschiedenis van Nederland: het begin van de bezetting van Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

HOGE WAARDE

DAMWEG 32

Oorspronkelijke functie: Schuur
Huidige functie: Schuur
Bouwjaar: 1976 (volgens BAG)

Omschrijving: Vrijstaande SCHUUR op vierkante plattegrond. Eenlaags met zadeldak, waarvan aan achterzijde onderste dakschild is aangekapt. Traditioneel ambachtelijke bouwstijl. Nok parallel aan de weg, iets teruggelegen. Rode en gesmoorde verbeterde Hollandse pan. Gevels zijn voorzien van donker houten, horizontale planken, voorzijde met rabatwerk en zijgevels met potdekselwerk. Voorzijde bakgoot op consoles. Overstekend, houten zadeldak met windveren en makelaar. Voor- en rechterzijde voorzien van een paar 4-ruits vensters

met houten omlijsting. Zowel voor- als linkerzijde zijn voorzien van houten, openslaande (opgeklampte) schuurdeuren. De rechterzijde heeft een *rolluik*. Omringd door parkeerplaats en stenen stoep. Onderdeel van bedrijfscomplex.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid, zeldzaamheid en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de eenvoudige functionele hoofdropzet, de gaafheid, door de markante hoekligging en gebruik van materiaal.

HOGE WAARDE

GEBROKEN MEELDIJK 1

Oorspronkelijke functie: Herenhuis
 Huidige functie: Herenhuis
 Bouwjaar: 1850 (ca. 1875 volgens MIP)

Omschrijving: Vrijstaand HERENHUIS op rechthoekige plattegrond. Gevels symmetrisch ingedeeld. Eenlaags onder kapverdieping met afgewolfd zadeldak. Nok parallel aan de weg. Blauw geglazuurde verbeterde Hollandse pannen (vernieuwd). Twee gemetselde schoorstenen op uiteinde nok en aan zijde Gebroken Meeldijk kleine dakkapel met schuifraam. Zijgevel (voorzijde) met bakgoot op gedecoreerde consoles. Kopgevel Noldijk in- en uitzwenkende lijstgevel met hoofdgestel. Metselwerk in kruisverband, wit geschilderd en met wit gepleisterde plint. Getoogde T-schuiframen onder getoogde strekken. Vensters kopgevel voorzien van schutters. Entree kopgevel met houten omlijsting, hoofdgestel op consoles. Entree lange zijgevel in

ondiepe entreeportiek met omlijsting met rozetten en kuifje in top (hout/pleisterwerk). Grote ijzeren lantaarns naast entree voor- en zijgevel. Rechter kopgevel enkele smallere vensters en muurankers. Rondom tuin in barokke stijl. Achterzijde garage.

Bijzonder kenmerk: Bijzondere deuromlijstingen. Langs dijk sierlijk gietijzeren traliewerk met twee toegangshekken met gecanneleerde pijlers. Langs weg ijzeren traliehekwerk.

Motivering: *Zichtbaarheid, conservering en gaafheid.* Van hoge cultuurhistorische waarde door de ligging op de hoek, door de karakteristieke en rijke detaillering en de gaafheid (ondanks wijzigingen).

HOGE WAARDE

LAGENDIJK 174

Oorspronkelijke functie: Woning en schuur
 Huidige functie: Woning en schuur
 Bouwjaar: 1965

Omschrijving: Verhoogde eenlaagse SCHUUR bij tuinderswoning op rechthoekige plattegrond onder schilddak met uilenbord, nokrichting haaks op de weg. Ensemble van voorhuis met schuur, voorhuis van beperkte cultuurhistorische waarde (L-vormig volume, rood metselwerk in halfsteensverband, met gesmoorde pannen op samengesteld schilddak). Sobere Post 65 baksteenarchitectuur. Schuur opgetrokken in geel metselwerk in halfsteensverband. Dak gedekt met rode Muldenpannen, bakgoot rondom. Dakkapel rechterzijde en zowel aan linker- als rechterkant twee kleine dakramen. Rechterzijde voorzien van twee schuur-

deuren en linkerzijde van een stalen schuurdeur tot aan bakgoot. Rechterzijde twee kleinere stalen deuren. Tussen deuren in, meerdere kleinere 6-ruits vensters. Bovenzijde gevelopeningen voorzien van halfsteens rollaag, onderzijde vensters voorzien van geglazuurde bakstenen dorpels. Rondom erf.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de historie van het tuinbouwgebied, de eenvoudige hoofdpzet en de gaafheid van een grote naoorlogse utilitaire schuur.

HOGE WAARDE

LAGENDIJK 281

Oorspronkelijke functie: Bethelkerk
 Huidige functie: Leegstaand
 Bouwjaar: 1918

Omschrijving: Vml. KERKGEBOUW op T-vormige plattegrond met zadeldak, deels onderkelderd aan achterzijde. Nok hoofdvolume parallel aan Lagendijk en achtergelegen volume haaks op het hoofdvolume met afgeplat zadeldak en steekkappen. Gesmoorde kruispan. Baksteenarchitectuur in eclectische stijl. Kopgevels voorzien van een tuitgevel en voorzijde van een houten lijstgoot, achtergevel als puntgevel uitgevoerd. Symmetrische gevelindeling ingedeeld in zeven traveeën, gescheiden door gemetselde steunberen. Top steunbeer bekleed met lei-achtige stenen. Rode baksteen in kruisverband. Uitspringende, gepleisterde witte plint. Onder lijstgoot siermetselwerk. Middelste travee verhoogd tot topgevel met steekkap. Top opgetrokken in wit geschilderde natuurstenen. Vijf middelste traveeën voorzien van hoge rondboogvensters en rollaag, onderzijde dorpelstenen. Buitenste traveeën

drie kleinere rondboogvensters met daaronder open-slaande deuren. Rondom deuren wit kader en getoogde strek met aanzetstenen. Alle vensters voorzijde zijn *dichtgetimmerd*. Bovenzijde steunberen voorzien van twee witte muurankers. Zijgevels voorzien van muurankers ter hoogte van verdieping. Linker gevel voorzien van twee ijzeren 6-ruits rondboogvensters en rollaag. Beide zijgevels bovenin klein lichtrooster met daaronder groot half rond venster, *dichtgetimmerd*. Uitgemetselde schoorsteen achter dakvlak.
Bijzonder kenmerk: Onderin middelste travee natuursteen met tekst: *Eerste steen gelegd door D(?)*. *D.O. Overduin 27 juni 1918*. Links achter vml. kerk een schuurtje, begroeid.
Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid en zeldzaamheid*.
 Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de markante verschijningsvorm, de prominente ligging en door de historie als voormalige kerk.

HOGE WAARDE

LAGENDIJK 371

Oorspronkelijke functie: Hotel Roos/café Bellevue
 Huidige functie: Restaurant
 Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Vml. HOTEL/CAFÉ op rechthoekige, samengestelde plattegrond, deels onderkelderd. Oorspronkelijk eenlaags volume met mansardedak en uitgemetselde schoorsteen, nok parallel aan de Lagendijk. Linkerzijde eenlaags met plat dak en gemetselde *schoorsteen*, aan achterzijde *uitbouw* bedekt met dakleer en bekleed met houten panelen. Donkere verbeterde Hollandse dakpannen. Voor- en achterzijde later geplaatste *dakkapellen*. Kopgevels voorzien van houten windveren en voorzien van een houten dakgoot. Baksteenarchitectuur met neorenaissance accenten. Rood metselwerk in kruisverband. Uitspringende, donker gepleisterde plint. Gepleisterde grijze 'speklagen' ter hoogte van boven- en onderdorpel. Ter hoogte van vensters twee grijze gepleisterde stenen aan weerszijden. Vensters met markiezen met daarboven grijs geschilderde, boogvelden met tegels en ontlastingsbogen met sluitstenen, onderzijde vensters voorzien van geglazuurde bakstenen dorpels. Vml. terugliggende overhoekse entree (dichtgezet) met deur met daarboven halfroond afdakje in gevelvlak. Geen treden meer aanwezig. Voorzijde (Lagendijk) 2 entreedeuken. Voorzijde terras.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid en conservering.*
 Ondanks wijzigingen van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de historie (ligging aan vml. trambaan, Rijksstraatweg en functie als café /hotel), markante verschijning op hoekpositie en de redelijke gaafheid van gevelindeling en onderdelen.

HOGE WAARDE

MAURITSWEG 12

Oorspronkelijke functie: Verenigingsgebouw Volksbelang
 Huidige functie: Woonhuis (appartementen)
 Bouwjaar: 1914

Omschrijving: Vrijstaand vml. VERENIGINGSGEBOUW op samengestelde plattegrond. Eenlaags onderkapverdieping met afgeknot zadeldak. Nok haaks op de weg. Eclectische bouwstijl. Blauw gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Voorgevel met eenvoudige windveren en zijgevels met bakgoot op consoles. Metselwerk in staand verband en wit geschilderd, met gepleisterde plint. Voorzijde meerdere vernieuwde vensters met bovenlicht en rollaag, bakstenen onderdorpel. Vernieuwde *voordeur* met aan beide zijden een ijzeren lantaarn. Halverwege gevel voorzijde twee kleine ingebouwde ruiten met links getal 19 en rechts getal 14 (bouwjaar). Tussenin gevelsteen met tekst *Volksbelang*. Linker en rechter hoek gevel gemetselde liseen met op de top een stenen piron. Zijgevels meerdere meerruits rondboogvensters met bakstenen onderdorpel. Middendeel zijgevels smalle rondboogvensters over twee etages. Kleine voortuin met ijzeren traliehekwerk.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zeldzaamheid en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde door de historie als voormalig verenigingsbouw, de cultuurhistorische relatie met de woningen aan de Mauritsweg en de bijzondere architectonische elementen.

HOGE WAARDE

OOSTMOLENDIJK 58

Oorspronkelijke functie: Poldergemaal bij de Oude Molen
 Huidige functie: Leegstaand
 Bouwjaar: 1904 (gevelsteen) of 1935 (BAG)

Omschrijving: Voormalig GEMAAL dat water van de Kulk (tussenboezem) uitsloeg in de Noord. Vrijstaand gebouw op rechthoekige plattegrond, gelegen aan de onderzijde van de dijk in de polder. Eenlaags flauw hellend zadeldak, met dakleer bedekking. Nok haaks op de dijk. Sobere eclectische baksteenarchitectuur. Voor- en achtergevel windveren op consoles. Beide zijgevels vernieuwde *bakgoten*. Metselwerk in kruisverband. Rechterzijde stalen 12-ruits vensters onder toog en schuin gemetselde onderdorpels. Linkerzijde voorzien van n stalen 12-ruits getoogd venster en een nieuwe *garagedeur*, voorzien van stenen latei. Voorzijde twee kleinere stalen getoogde vensters onder een getoogde strek met aanzetstenen. Tussen vensters grote gedenksteen met data en namen (“Gesticht in 1904 door:” de

rest niet goed leesbaar). Onderzijde gevel gepleisterd. Achterzijde twee kleine stalen getoogde 6-ruits vensters onder gemetselde toog en schuin uitgemetselde waterslagen. Onderzijde getoogde opening (tongewelf) voor waterdoorgang en vijzel (verdwenen). Aan beide zijden gemetselde penanten met uitsparing voor schot of deuren.

Bijzonder kenmerk: Gedenksteen. Binnenzijde restant van vijzel te zien.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zichtbaarheid en zeldzaamheid.*

Van hoge cultuurhistorische waarde door de cultuurhistorische relatie met het landschap, de historie als voormalige gemaal en open ligging onderzijde dijk.

HOGE WAARDE

PRUIMENDIJK 12

Oorspronkelijke functie: Boerderij 'De Pannestee'
 Huidige functie: Woning met schuur
 Bouwjaar: 1938

Omschrijving: WONING en SCHUUR op samengestelde plattegrond.

Woning: Eenlaags onder kapverdieping. Zadeldak, nok parallel aan de straat. Blauw gesmoorde verbeterde Hollandse dakpannen. Dakkapel voorzijde, gemetselde schoorsteen achterzijde. Overstekende omlopende brede bakgoten op consoles. Sobere interbellum baksteenarchitectuur. Metselwerk in halfsteensverband met hoog trasraam in donkerder steen tot rollaag onder vensters. Meerdere samengestelde vensters met bovenlichten in glas-in-lood. Linker gevel meerdere langwerpige vensters en ingekorte deur naar voormalig balkon. Rechter gevel vensters voorzien van *zonneschermen*. Boven gevelopeningen licht uitkragende donkergrijze bakstenen, onder dorpelstenen. Originele houten voordeur met natuurstenen dorpel en zijlicht. Bakstenen trede tot entree. Voorzijde gevel voorzien van twee meegemetselde lage bloembakken. Voortuin met grind en gemetselde erfafscheiding.

Tussen woning en schuur, eenlaags tussenlid met plat dak. Voorzien van venster en deur. Metselwerk in halfsteensverband met trasraam in donkerder steen tot rollaag onder vensters.

Schuur: Eenlaags onder kapverdieping, samengestelde plattegrond van rechthoekig hoofdvolume met gedeeltelijke verlenging naar achteren toe. Zadeldak met nok haaks op de weg. Donkere verbeterde Hollandse pan en met een paar kleine dakramen. Traditionele baksteenarchitectuur. Rood metselwerk in kruisverband. Trasraam in donkerder steen. Kopgevels voorzien van luchtrooster in de nok, zijgevels met houten bakgoten. Voorgevel links grote, houten schuifdeur, rechts twee kleinere deuren met latei waartussen een venster met gemetselde waterslag. Midden op voorgevel naambord met tekst: PANNESTEE. Linker zijgevel vier lange muurankers vanaf midden gevel tot dakgoot. Zes kleinere (dichtgemetselde?) vensters en grote, houten schuifdeur. Achtergevel met staldeuren met meerruits bovenlicht en ramen met roedeverdeling. Verlenging achterzijde eveneens met meerruits vensters en staldeuren en luiken aan de achterzijde. Voorzijde erf stenen pleintje van asfalt.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid, zeldzaamheid en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de complexmatige aanleg, markante ligging en als representatief voorbeeld van een redelijk gave voormalige interbellum boerderij met losstaande schuur.

HOGE WAARDE

PRUIMENDIJK 130, 130A-C, 132

Oorspronkelijke functie: Boerderij
 Huidige functie: Zorgcentrum De Neshoeve en woning
 Bouwjaar: 1900 (mogelijk ouder, ca. 1945)

Omschrijving: WONING en SCHUUR op samengestelde plattegrond, verbonden door tussenlid. Schuur: eenlaags rechthoekig volume onder hoge kapverdieping. Afgewolfd zadeldak met dakschild aan achterzijde, nok parallel aan de weg. Gesmoorde pannen. Meerdere later geplaatste *dakramen*, *dakkapellen*. Overstekende omlopende bakgoten op gedecoreerde consoles. Traditionele baksteenarchitectuur. Rood metselwerk in Noors verband. Kapse kant (west) met meerdere samengestelde vensters met *zonneschermen*. Onderzijde voorzien van geglazuurde dorpelstenen. Getoogde vensteropening (voormalige staldeuren) met pui met openslaande deuren en bovenlichten. Kleinere deuren met getoogde strek. Kapse kant (oost) met getoogde staldeuren, stalvenster met roede verdeling en twee vensters in de top.

Woning: L-vormig volume, tweelaags met zadeldak en steekkap, *dakkapel* en *dakvenster*, gesmoorde pannen en nokschoorstenen. Traditionele baksteenarchitectuur, metselwerk in Noors verband. Entree in noordgevel, meerdere samengestelde vensters, deels met blank glas-in-lood en met luiken. Oostgevel met dakoverstek en zuidzijde met erker en balkon. Tussenlid met *dakkapel*, vensters en toegangen.

Tuin in landschapsstijl met terrassen en veel bomen en de Waal aan oost- en zuidzijde.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de complexmatige aanleg van woning en schuur (ensemble) en de bijzondere historisch landschappelijke situering op het voormalige schiereiland De Nes, gelegen aan de Waal.

HOGE WAARDE

PRUIMENDIJK 236-238

Oorspronkelijke functie: Boerderij
 Huidige functie: Woning met bedrijfsruimte
 Bouwjaar: 1885

Omschrijving: WONING met BEDRIJFSRUIMTE, op rechthoekige plattegrond, schuur is links breder dan het voorhuis. Eenlaags volume met zolderverdieping. Nok evenwijdig aan de Pruiwendijk. Zadeldak gedekt met gesmoorde holle pannen (straatzijde) en rode pannen (achterzijde), nokschuursteen en *dakkappelen*. Traditioneel ambachtelijke bouwstijl. Geel metselwerk in kruisverband, grijs gecementeerde plint en siermetselwerk (strekken). Muurankers in kop- en zijgevels. Entree in kopgevel met bovenlicht waarin levensboom. Aan weerszijden vensters met luiken. Op de verdieping

twee gekoppelde schuifvensters onder rollaag, waarboven driehoekig veld met vermelding van het bouwjaar. Zijgevel eveneens met 6-ruits schuifvensters en luiken en entree met bovenlicht. Moderne *entreepui* achter houten schuifdeur met loopdeur, waarboven bovenlicht met roedeverdeling. Achtergevel met stalramen en entree, gevel deels gepotdekseld. Kopgevel met geprofileerde windveer. Lijstgoot voorhuis op houten geprofileerde gootklossen, t.h.v. schuurdeel aan gootbeugels.

Bijzonder kenmerk: Twee kleuren dakpan.

Motivering: *Zichtbaarheid, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde als goed bewaard gebleven en herkenbare voormalige boerderij, markante ligging direct aan de Pruiwendijk.

HOGE WAARDE

PRUIMENDIJK 354C

Oorspronkelijke functie: Schuur
 Huidige functie: Bedrijfsgebouw
 Bouwjaar: 1950

Omschrijving: Voormalige SCHUUR, nu bedrijfsgebouw. Rechthoekig bouw volume met zadeldak met wolfseinden, gedekt met gesmoorde kruispannen. Nokrichting haaks op de Pruumendijk. Eenlaags volume onder kap, met eenlaagse aanbouw aan de achterzijde. Functionele traditioneel ambachtelijke baksteenarchitectuur. Metselwerk in kruisverband met een grauwe baksteen. Gesloten kopgevel met lange schietankers en een ijzeren getoogd venster met roedeverdeling in de top. Zijgevel met moderne *entreepui* achter gevelhoge

houten schuifdeur en twee getoogde stalvensters. Eenvoudige muurankers onder mastgoot. Dakoverstek met afgedekte windveer op klossen. Achtergevel met inrijdeuren, potdekselwerk en half rond venster in de top.
Bijzonder kenmerk: Groot schuurvolume direct aan en haaks op - de Pruumendijk
Motivering: *Zichtbaarheid, zeldzaamheid en gaafheid.*
 Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de gaafheid (met ondergeschikte wijzigingen), als representatief voorbeeld van utiliteitsbouw en vanwege de zeldzaamheid als groot naorlogs schuurvolume, haaks gepositioneerd op de Pruumendijk.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 1 EN 3

Oorspronkelijke functie: Boerderij en zomerhuis
 Huidige functie: Boerderij en woonhuis
 Bouwjaar: 1911

Omschrijving: Boerderij met WOONHUIS en aangebouwde SCHUUR van het type Vlaamse Schuur (nr.3), terugliggend vanaf de weg, ontsloten door een brug. ZOMERHUIS (nr. 1) en restanten van BOOMGAARDEN. Boerderij op samengestelde plattegrond. Woonhuis eenlaags onder kapverdieping, zadeldak met wolfseind en rode geglazuurde kruispannen, nok haaks op de weg met nokpiron en nokschorsteen. Links dakraam, rechts dakkapel met steekkap met kruispannen. Bakgoot op houten klossen en windveer. Grijs plint, rood metselwerk in staand verband, oranje en geel siermetselwerk in de togen en rollagen, geglazuurde donkere stenen in speklagen (verblendsteen), sier- en staafankers. Ramen met oorspronkelijke bovenlichten met glas-in-lood. Voorgevel met entree (deur vervangen) en geprofileerd driedelig kozijn met oorspronkelijke zij- en bovenlichten met glas-in-lood. Afgeronde keramische onderdorpelstenen. Luikje zijgevel. Schuur onder zadeldak met gesmoorde gegolfde pannen, opgetrokken in rood metselwerk in kruisverband met strekken boven gevelopeningen. Kopgevels met inrijdeuren, stalvensters en ronde vensters met roedeverdeling. Zijgevel

met 12-deling stalvensters en staldeuren. Bakgoot op klossen. Zomerhuis eenlaags met zadeldak. Aanbouw voorzien onder lessenaarsdak. Gevels van gele baksteen, diverse ramen en deuren, zolderluik in achtergevel. Schoorsteen. Dakpannen gesmoord. Houten windveer, makelaar, goot op klossen. Muurankers. Kleine dakkapel met steekkap.

Zomerhuis op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak gedekt met gesmoorde gegolfde pannen, nokschorsteen, dakkapel en *dakraam*. Aanbouw onder lessenaarsdak. Opgetrokken in traditioneel geel metselwerk in kruisverband met staafankers, bakgoot op klossen en houten windveren. Entree aan erfzijde. *Vensters* vernieuwd. Houten (schuif)deur. Restanten van twee fruitboomgaarden aan voorzijde. Recente *bijgebouwen* zonder waarde.

Bijzonder kenmerk: Hoofdopzet van woning met grote aangebouwde schuur.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid en gaafheid.*

Van hoge cultuurhistorische waarde als karakteristieke Vlaamse schuur boerderij, typerend voor de ontwikkeling van het gebied en vanwege de zeldzaamheid en gaafheid van het ensemble als agrarisch complex bestaande uit boerderij, erf, zomerhuis, boomgaard en bijbehorend land.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 6-8

Oorspronkelijke functie: Twee-onder-een-kap
 Huidige functie: Twee-onder-een-kap
 Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Gespiegelde twee-onder-een-kap Woningen op samengestelde plattegrond. Tweelaags met schilddak, met geglaazuurde Hollandse pannen. Oorspronkelijke dakkapellen. Zakelijk expressionistische architectuur. Symmetrische gevelindeling. Terugliggende entree met voordeur, loggia op de verdieping onder latei. Zijgevels met uitbouw en balkon. Rode plint, waarboven geel metselwerk in Noors verband met terugliggende voeg, en siermetselwerk. Bijna gevel

brede mee-ontworpen houten plantenbak. Overwegend oorspronkelijke kozijnen met roedeverdeling (m.u.v. grote *ongedeelde vensters* op de begane grond), toiletvensters met glas-in-lood en donkere dorpelstenen, *zonnescerm*. Zijgevels met eenvoudige staa-fankers. Buitendaks gemetselde schoorstenen.
Bijzonder kenmerk: Loggia en schoorstenen.
Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid, representativiteit en gaafheid.*
 Van hoge waarde vanwege de markante verschijningsvorm, redelijke gaafheid, unieke vormgeving en samenhang tussen de woningen onderling.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 12

Oorspronkelijke functie: Villa
 Huidige functie: Villa
 Bouwjaar: 1915

Omschrijving: Vrijstaande VILLA op vierkante plattegrond met tuin. Eenlaags met kapverdieping en kelder. Nokrichting evenwijdig aan de straat. Samengestelde kap, bestaande uit een schilddak met wolfseind, aankapping eveneens afgewolfd en met nokpirons. Licht risalerend linker gevelgedeelte aan straatzijde onder steekkap. Eclectische bouwstijl, rood metselwerk in staand verband, met gecementeerde plint. Siermetselwerk in houten omkaderd fries. Gedeeltelijk originele kozijnen met roedeverdeling in de boven-

lichten en geel kathedraalglas, luiken, waarboven gedecoreerde stenen latei en met diepe stenen waterslagen. Originele aangepakte dakkapel met roedeverdeling in de bovenlichten en bewerkte kozijnenstijlen. Zijentree met originele deur en bovenlicht. Dak gedekt met rode tuile du nord pannen, sierlijke houten windveren. Brede getimmerde bakgoot op geprofileerde klossen, overlopend in de fries. *Aanbouw* en aangebouwde *garage*.

Bijzonder kenmerk: Houten omkaderd fries.

Motivering: *Representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde vanwege de hoge mate van gaafheid van de architectonische details, kenmerkend voor de architectuur uit het interbellum.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 41

Oorspronkelijke functie: Villa
 Huidige functie: Villa
 Bouwjaar: 1917

Omschrijving: Vrijstaande VILLA in royale groene tuin op samengestelde plattegrond, terugliggend van de weg. Samengesteld dak, met nok overwegend haaks op de Rijksstraatweg. Zowel zadeldaken als deels plat dak met zijschilden. Hoofdhuis eenlaags met kelder en verdieping onder zadeldak. Eclectische bouwstijl. Roodgeel gemêleerd metselwerk in kruisverband. Siermetselwerk in de boogvelden, ontlastingsbogen en rollagen. Bewerkte lateien boven vensters. Houten erker op gemetselde borstwering aan voorzijde met glas-in-lood in de bovenlichten, sierlijk bewerkte houten klossen

waarboven balkonhekwerk. Origineel entreekozijn met deur, glas-in-lood, natuurstenen neuten en onderdorpel en onder aangekapt afdak. Zijgevel met getrapte vensters en zijentree. Lijstgoot op geprofileerde gootklossen (vernieuwd) en eenvoudige windveren. Markant uitgemetselde schoorsteen.

Bijzonder kenmerk: Afwerking van erker.

Motivering: *Representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde vanwege de kenmerkende vroeg 20e-eeuwse eclectische bouwstijl, de kwaliteit van de detaillering en de ligging in het groen. Mogelijk interieurwaarde aanwezig (trap, tussenportaal, stucplafonds ed.).

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 46A EN B

Oorspr. functie: Woning en Spaarbank Raiffeisenbank
 Huidige functie: Administratiekantoor en woning
 Bouwjaar: 1969

Omschrijving: KANTOOR en aangebouwde WONING op rechthoekige plattegrond met knik. Gelegen op de hoek van de Rijksweg en de Mauritsweg. Getrapte bouwvolumes in hoogte oplopend; een- en tweelaags met souterrain, onder plat dak en met markante uitgemetselde schoorsteen. Functionalistische bouwstijl. Begane grond vijf treden opgetild boven souterrain. Plint gepleisterd met grote stalen drie- en vierdelige glaspuien voor het kantoorgedeelte onder doorlopende betonnen latei. Gevels opgetrokken in geel metselwerk in halfsteens verband. Woning met grote enkelvoudige en samengestelde vensters onder betonnen lateien. Linker en rechter zijgevel blind uitgevoerd. Smalle dakrand, tweede verdieping met bredere daklijst. Entrees terugliggend, gescheiden door brede penant.

Bijzonder kenmerk: Gootuitsparing midden in voorgevel, afgeschuinde hoek bij kantoor en decoratieve herhaling van betonnen tussenstijlen naast entree kantoor.

Motivering: *Zichtbaarheid, representativiteit en conservering.*

Van hoge waarde als lokaal zeldzaam voorbeeld van een functionalistische bouwstijl, waarbij wonen en werken worden gecombineerd. Markante hoofdvorm, zichtbaar gelegen op de hoek van de straat en redelijk gaaf.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 53, 55

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 18de-eeuws

Omschrijving: Direct aan de straat gelegen WO-NING. Nokrichting haaks op de straat. Zadeldak gedekt met rode oude holle pannen en *recente dakvensters*. *Nokschoorsteen* vervangen. Aanbouw aan linker zijde onder zadeldak met rode holle pan. Eenlaags met verdieping en zolder onder dak. Traditioneel ambachtelijke bouwstijl, opgetrokken in gele IJsselsteen met gepleisterde plint en rode anderhalf steens strekken boven de gevelopeningen. Tuitgevel met vlechtwerk, *afdek-kap* en uitgemetselde hoeken. Halfronde bekroning op

tuit. Muurankers tegen voor- en zijgevels. *Kozijnen en ramen* met roedeverdeling (vervangen), waaronder waterslag of rollaag. Voordeur met natuurstenen neuten, bovenlicht en *lantaarn*. Nr. 55 onder dezelfde kap gelegen als nr. 53. Rood *metselwerk* (vervangen) met twee ronde vensters, moderne *zijentree onder latei* en eenvoudige staaftankers.

Bijzonder kenmerk: Halfronde bekroning op tuit.
Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid en conservering.*

Ondanks wijzigingen van hoge waarde vanwege de ouderdom en karakteristieke ligging aan een historisch lint in de hoek van de Rijksweg, tegenover de brug.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 68

Oorspronkelijke functie: Villa
 Huidige functie: Villa in 't Sunneke
 Bouwjaar: 1925

Omschrijving: Vrijstaande VILLA op taps toelopen kavel, ontsloten via brug over de vaart, met groene voortuin en erf. L-vormige plattegrond, tweelaags met zolderverdieping onder dak. Steekkap met schuin dak-schild, dakvlakken gedekt met rode OVH pannen. Overstek met eenvoudige windveer. Buitendaks gemetselde schoorstenen. Nokrichting haaks op de straat met steekkap. Ambachtelijk traditionele bouwstijl. Rood metselwerk in Noors verband met siermetselwerk. Doorlopende naar voren

springende gevelbanden ter hoogte van onder- en bovendorpels van kozijnen. Gemetselde erker aan voorzijde met balkonhek. Oorspronkelijke kozijnen met roede-verdeling, ruitvormig venster in voorgeveltop. Entree in zijgevel achter gemetselde borstwering, met stoepje en onder houten luifel met bovenlicht.

Bijzonder kenmerk: ruitvormig venster met siermetselwerk.

Motivering: *Representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde vanwege de hoge mate van gaafheid, de karakteristieke vormgeving en bijzondere situering op de kavel.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 76

Oorspronkelijke functie: Villa Henny
 Huidige functie: Villa
 Bouwjaar: 1920 (gevelsteen)

Omschrijving: 19e-eeuwse eclectische vrijstaande VILLA, op hoekkavel deels omsloten door water en ontsloten met brug. Woning op samengestelde plattegrond, tweelaags onder plat dak met gedeeltelijk schuine dakschilden. Gepleisterde plint, waarboven rood metselwerk in kruisverband met doorlopende gevelbanden ter hoogte van onder-, wissel- en bovendorpels van kozijnen. Strekken of togen met gedecoreerde sluitsteen en tegelwerk in de boogvelden. Entree in risalerend geveldeel met verhoogde geveltop en bewerkte balusters, waartussen bouwjaar. Voor- en zijgevel met

erker, aan voorzijde voorzien van houten hekwerk en terugliggende gevel op de verdieping onder overstek. Rechter zijgevel eveneens met hoger opgetrokken geveldeel en *dakkapellen*. Deels originele (geprofileerde) houten kozijnen met glas-in-lood in de bovenlichten en afgeschuinde waterslagen. Originele voordeur met hekwerk onder hangende luifel. Dakschilden gedekt met gesmoorde tuile du nord (vernieuwd).

Bijzonder kenmerk: Balusters en jaartal in de top.
Motivering: *Zeldzaamheid, representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde als redelijk gave villa met authentieke details, representatief voor de 19e eeuw en gelegen in een groene omgeving, deels omsloten door water.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG ACHTER 97

Oorspronkelijke functie: Oosterkerk

Huidige functie: Opstandingskerk

Bouwjaar: 1889, architect Abr. Pijl (Alblasserdam), aannemer A. den Boer.

Uitbreiding (zijvleugels) 1916, uitbreiding (achtergevel naar achteren verplaatst t.b.v. extra ruimte) 1919, restauratie 1967, nieuwe entree 2004.

Omschrijving: ZAALKERK uit de 19e eeuw met invloeden uit de Neogotiek. Verder teruggelegen van de weg. Eenbeukige kerk met zadeldak, lagere uitbouw aan achterzijde en twee terugliggende langgerekte volumes aan weerszijden welke plat zijn afgedekt. Voorzijde rechthoekige *nieuwe entree* met rondboog, plat afgedekt. Lantaarn met klokkenstoel, waarvan de uivormige spits vervangen is door een spits met tentdak. Oorspronkelijk schoon metselwerk *gepleisterd* met donkere plint. Rondboogvensters met glas-in-lood en *voorzetbeglazing*. Voorgevel geleed door lisenen met op de buitenste lisenen een vaas op afdekplaat. Tussen lisenen rand van gemetselde rondbogen. Boven entree twee galmgaten. Zijgevels met lisenen en muurankers. Dak gedekt met mastiek (oorspronkelijk pannen), dakranden voorzien van recente afdekplaten en goten zijn eveneens vervangen.

Bijzonder kenmerk: Vazen op de hoekpilasters.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid en conservering.*

Ondanks wijzigingen van hoge cultuurhistorische en sociaalmaatschappelijke waarde als gereformeerde kerk in Rijsoord. Van belang als cultuurhistorisch ensemble met naastgelegen pastorie (De Fontijn) uit 1917. Ondanks wijzigingen blijft architectuur afleesbaar.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 124-126

Oorspronkelijke functie: Twee-onder-een-kap woningen
 Huidige functie: Twee-onder-een-kap woningen
 Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Symmetrische twee-onder-een-kap WONINGEN op rechthoekige plattegrond met voortuin. Twee bouwlagen onder overstekend schilddak. Nokrichting parallel aan de straat. Flauw hellend dak met twee authentieke dakkapellen, rode verbeterde Hollandse pannen. Sobere interbellumarchitectuur. Rood metselwerk in halfsteensverband met siermetselwerk, zoals de rollagen boven de vensters en omlopende gevelband. Afgeschuinde erkers met gemetselde borstwering, waarboven lijstwerk met houten balkon hekwerk. Kozijnen met originele glas-in-lood bovenlichten en betonnen onderdorpels. Zijgevels met uitgemetselde waterslagen. Originele dubbele openslaande balkondeuren op de verdieping. Terugliggende opengeverkte entree op de hoeken met originele deuren, glas-in-lood bovenlichten en onder een uitkragende betonnen latei die rust op een gemetselde hoekkolom. Terrazzo stoepje. Nokschoorsteen en uitgemetselde schoorstenen. Omlopende brede getimmerde bakgoten.

Bijzonder kenmerk: Erkers en hoekaccenten met entrees

Motivering: *Samenhang en context, representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde vanwege het ensemble van de symmetrische woningen. Gaaf in hoofdvorm en details. Kenmerkend voor de interbellumarchitectuur.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 125A

Oorspronkelijke functie: Vlasserij/vlasoverslag

Huidige functie: Bedrijfsgebouw

Bouwjaar: 1920

Omschrijving: Voormalige vlasserij en vlasoverslag Van Nes, nu BEDRIJFSGEBOUW op rechthoekige plattegrond. Gelegen direct aan de Rijksweg en tegen de Waaldijk. Asymmetrisch en in hoogte onderbroken zadeldak, met (dichtgezette) vensterpartij op het noorden gericht. Nok evenwijdig aan de straat. Voorzijde met schuine overkapping (bitumen) op houten spant met houten bakgoot. Traditioneel ambachtelijk utilitair gebouw. Opgetrokken in rood metselwerk in kruisverband met muurankers en schietankers, gecementeerde plint. Begane grond voorgevel (Rijksweg) en

rechter zijgevel deels wit geschilderd. Begane grond met vernieuwde *gevelpuien*. Achtergevel (Waaldijk) met bouwsporen van dichtgezette gevelopeningen onder segmentbogen. Enkele vensters voorzien van een schuin gemetselde waterslag. Zijgevels met overstek op houten klossen en met windveer. Vernieuwde *bakgoot*. **Bijzonder kenmerk:** Zaagdak.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zichtbaarheid en zeldzaamheid.*

Van hoge waarde als een van de laatste zichtbare restanten van de vlasindustrie aan de Waaldijk in Rijsoord. Ondanks wijzigingen gaaf in hoofdvorm en markant gelegen direct aan de weg. Herinnert aan de vlasfabriek op deze locatie.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 133

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 1920

Omschrijving: Vrijstaande WONING op rechthoekige plattegrond in royale tuin. Eenlaags onder zadeldak met gemetselde hoekschoorstenen. Nokrichting evenwijdig aan de weg. Traditioneel ambachtelijke bouw, met klassieke elementen. Donkere plint, waarboven wit geschilderd metselwerk, zijgevels met tuit en muurankers, zinken *deklijst* en zinken goten. Zesruits schuifvensters (vervangen) met blauwe persiennes en blauw geschilderde waterslagen. Entree met klassieke omlijsting met kroonlijst op sierlijke consoles, natuurstenen onderdorpel en neuten. Deur met bovenlicht met gekleurd glas. Zijgevel met erker en tweedelige vensters. Zadeldak met blauw geglaazuurde OVH pannen en houten bakgoot, dakkapel met eenvoudige klauwstukken. Voor- en achtergelegen tuin met hekwerk, twee lantaarnpalen en een bijgebouw.

Bijzonder kenmerk: Entree met klassieke omlijsting.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid en conservering.*

Van hoge waarde vanwege de vrijstaande ligging met riante tuin en voorname uitstraling.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 134 EN 136

Oorspronkelijke functie: Woningen
 Huidige functie: Woningen
 Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Twee identieke vrijstaande WONINGEN op een vierkante plattegrond met tentdak. *Garages* verbonden onder plak dak. Eenlaags onder dak met op elke zijde oorspronkelijke dakkapellen met zijwangen van bitumineuze rode geschubde shingles en geknipte *losanges*. Interbellum architectuur met invloeden uit het zakelijk expressionisme. Rood metselwerk in kruisverband met siermetselwerk rondom entree. Tentdak met rode tuile du nord pannen, fors overstek met bewerkte houten klossen waarop de bakgoot rust. Boenbord van bakgoten sierlijk bewerkt, evenals de windveren van de dakkapellen. Karakteristieke nokschoorsteen. Houten kruiskozijnen met luiken en afgeschuinde gemetselde waterslagen, *glas met roosters* vervangen. Entreekozijnen uitgevoerd als ‘melkmeisje’, met stoepje.

Bijzonder kenmerk: Tentdak en siermetselwerk rondom entree.

Motivering: *Samenhang en context, zichtbaarheid, zeldzaamheid en representativiteit.*

Van hoge waarde vanwege de unieke kapvorm en de samenhang tussen beide woningen. De karakteristieke 20e-eeuwse bouwstijl en detaillering, en vanwege de hoge mate van gaafheid van hoofdvorm en afwerking.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 165B

Oorspronkelijke functie: Vlasloods
 Huidige functie: Schuur
 Bouwjaar: 1930

Omschrijving: SCHUUR op rechthoekige plattegrond met aanbouw aan achterzijde. Eenlaags onder zadeldak met flauwe hellingshoek, gedekt met rode pannen. Aanbouw onder plat dak. Nokrichting haaks op de straat. Twee gemetselde nokschoorstenen. Traditioneel ambachtelijke bouwstijl, opgetrokken in rood metselwerk in Noors verband. Kopgevels met tuit en uitgemetselde schouders, zijgevels met eenvoudige staafankers. Gevelbeëindiging met rollaag. Getoogde entree met duimen, deuren niet aanwezig. Getoogde vensters

met houten kozijnen met 6-ruits roedeverdeling. Betonnen bakgoot op gootklossen met *afdekkap*. Getoogde houten strokendeur in zijgevel, waarnaast twee lage vierkante vensters. Erf afgescheiden door ijzeren *hekwerk* met roldeuren.

Bijzonder kenmerk: Getoogde vensters met 6-ruits roedeverdeling.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zeldzaamheid, representativiteit en gaafheid.*

Van hoge cultuurhistorische waarde als een van de weinige schuurvolumes aan de Rijkstraatweg. Representatief en gaaf voorbeeld van utiliteitsbouw.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 200

Oorspronkelijke functie: Woning
 Huidige functie: Woning
 Bouwjaar: 1920

Omschrijving: Vrijstaande WONING op rechthoekige plattegrond met aanbouw aan achterzijde. Nok evenwijdig aan de straat, terugliggend gelegen. Eenlaags onder mansarde kap. Traditionele woning met eclectische invloeden. Gepleisterde plint, met daarboven rood metselwerk in kruisverband. Zijgevels in geel metselwerk met rode rollagen boven de vensters. Voorgevel met verhoogde entree en glas-in-lood in het bovenlicht. (Schuif)kozijnen eveneens met glas-in-lood in het bovenlicht, persiennes en schuin gemetselde waterslagen. Boven vensters gemetselde anderhalfsteens strekken. Eenvoudige muurankers zichtbaar. Oorspronkelijke

aangekapte dakkapel met driedelige bovenlichten. Dak gedekt met gesmoorde tuile du nord met platte wel, uitkragend op de koppen met eenvoudige windveren, bakgoot en twee nokschoorstenen.

Bijzonder kenmerk: Zeldzame toepassing van tuile du nord met platte wel.

Motivering: *Samenhang en context, representativiteit, conservering en gaafheid.*

Van hoge waarde vanwege de gaafheid en eenvoud van de woning, de vrijstaande terugliggende positie t.o.v. de weg en de ligging in een groene tuin.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 287

Oorspronkelijke functie: Lagere school (Bijzondere School) De Zwaan
 Huidige functie: Muziekschool
 Bouwjaar: 1933

Omschrijving: Vml. Chr. lagere SCHOOL De Zwaan in traditionele bouwstijl met invloeden van de Delftse school. Eenlaags samengesteld volume met samengestelde kap van schilddaken en uitwaaiende dakschilden, rechts geknikte dakvoet, gedekt met rode Verbeterde Hollands pannen. Nok overwegend haaks op de dijk. Twee vleugels ter weerszijden van de entree. Opgetrokken in rood metselwerk in kruisverband. Entree via natuurstenen *traptreden*, dubbele deur en twee glas-in-lood vensters aan weerszijden en integraal gemetselde bloembakken. Kozijnen en vensterindeling vernieuwd, kenmerkende knik in voorgevelkozijnen behouden. Rollagen boven gevelopeningen en vensters voorzien van gemetselde waterslagen. Recente *dakkapel*. Dakoverstekken met in hoogte verspringende geprofileerde bakgoot. Niet originele schoorsteen.

Bijzonder kenmerk: Hoekige vleugels.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, zeldzaamheid en representativiteit.*

Van hoge waarde vanwege de karakteristieke en vrij gave hoofdform met steile dakvlakken en vanwege de cultuurhistorische betekenis als school. Representatief voor de bouwperiode en herkenbaar als school, verwijzend in naam naar het gehucht 'Zwaantje'.

HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 289 EN 289A

Oorspronkelijke functie: Boerderij Veelust
 Huidige functie: Woonhuis met bedrijf
 Bouwjaar: 1924 (volgens gevelsteen)

Omschrijving: WOONHUIS met achtergelegen SCHUUR. Eenlaags volumes met zadeldak. Nokrichting haaks op de weg. Rood metselwerk met grauwe plint, woonhuis opgetrokken in kruisverband en de schuur in halfsteensverband waarvan de zijgevels in Noors verband. Siermetselwerk boven de gevelopeningen en als beëindiging van de topgevel van de schuur. Traditioneel ambachtelijke stijl uit het Interbellum. Verdiepte entree onder toog, waarboven latei. Historiserende vensters met luiken en geglazuurde raamdorpelstenen. Sierankers. Op verdieping getrap venster. Geprofileerde windveer. Zijgevel met muurankers, recente *dakkapel*. Rode pannen. Voorgevel schuur met gevelsteen in de top, waaronder rond venster met roede-verdeling. Recente *overheaddeur*. Zijgevels met getoogde stalvensters met roede-verdeling, recente *overheaddeur* en vensters met ventilatiestrook. Dakbedekking niet oorspronkelijk.

Bijzonder kenmerk: Getrap venster op de verdieping en windveer woonhuis.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde vanwege de historische ligging aan een dijklichaam, verwijzend naar de oude verkaveling en kenmerkende redelijk gave bouwstijl.

HOGE WAARDE

WAALWEG 37, 37A, 37B

Oorspronkelijke functie: Woonhuis met vlasschuur
 Huidige functie: Woonhuis
 Bouwjaar: 1934

Omschrijving: Vml. boerderij bestaande uit WOONHUIS met gemetselde TUINMUUR en dwars op het woonhuis geplaatste SCHUUR en treurwilg. Eenlaags woonhuis onder zadeldak en tweelaags schuur onder mansardekap. Woonhuis gedekt met rode tuile du nord pannen en schuur gedekt met sneldekpannen. Woonhuis in roodgeel gemêleerde steen, gemetseld in kruisverband. Siermetselwerk boven vensters en getoogde entree, toog met sluitstenen. Terugliggende entree. Vernieuwde *vensters* met geglazuurde raamdorpelstenen. Zijgevels met gepleisterde strekken/lateien boven de vensters. Geprofileerde bakgoot op gootklossen. *Recente dakkapel*. Schuur in kalkzandsteen in kruisverband. Voorgevel met staafankers, rond venster in de top en recente en oorspronkelijke gevelopeningen onder togen. Achtergevel bekleed met plaatmateriaal.

Bijzonder kenmerk: Twee haaks op elkaar gelegen volumes.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid en conservering.*

Van hoge cultuurhistorische waarde als een van de laatste vlasschuren, die ondanks wijzigingen in vrij gave staat verkeert. Van belang voor de geschiedenis van Rijsoord als gebied waar vlas werd verbouwd en verwerkt.

HOGE WAARDE

ZEVENBERGSEDIJKJE 64 EN 64A

Oorspronkelijke functie: Boerderij
 Huidige functie: Woonhuis en winkel/bedrijf
 Bouwjaar: 1924

Omschrijving: Complex bestaande uit een WOONHUIS en aangebouwde SCHUUR, van het type Vlaamse schuur. Omgeving gewijzigd met *recente aan- en bijgebouwen*. Eenlaags met zadeldak, gedekt met rode tuile du nord pannen. Nokrichting haaks op de weg. Bouwstijl met invloeden uit het Interbellum en de 19e eeuw. Woonhuis in rood metselwerk in kruisverband met siermetselwerk in de strekken boven vensters en deur. Vensterbanken onder (vernieuwde) *vensters* met luiken. Gevelverhoging voorzijde met topgevel, sierspant en eenvoudige windveren. Markante gemetselde schoorsteen. Zijgevel met staafankers. Recente *dakkapel*, bakgoot op klossen. Schuur eveneens rood metselwerk in kruisverband. Vernieuwde entree, met 8-delig bovenlicht. Gevelsteen met jaar van herbouw (1924) boven entree. Originele vensters, ventilatie en houten delen in geveltop. Windveren.

Bijzonder kenmerk: Sierspant woonhuis en topgevel schuur.

Motivering: *Ontstaansgeschiedenis, samenhang en context, zeldzaamheid en conservering.*

Van hoge waarde vanwege het ensemble van woonhuis en schuur in kenmerkende bouwstijl van het Interbellum.

REDELIJK HOGE WAARDE

GEBROKEN MEELDIJK 3

Bouwjaar: 1880

Omschrijving: Vml. WOONHUIS van boerderij (bedrijfsgedeelte gesloopt) op rechthoekige plattegrond met TUIN, eenlaags met zadeldak (gesmoorde kruispan), *dakkapellen* en nokschorsteen. Rood metselwerk in kruisverband, lijstgevel, symmetrische gevelindeling, gevelopeningen met sierlijke omlijsting rond bovenlichten, deur met ijzeren roosterwerk, 'serliana' vensteropzet zijgevel bestaande uit drie enkele schuifvensters. Van belang vanwege de gave details van de 19^e-eeuwse architectuur, als restant van een boerderij en ligging aan een oud dijklint.

NOLDIJK 3

Bouwjaar: 1939

Omschrijving: Vrijstaande WONING op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak met steekkap (gesmoorde pan), gevelverhoging met uitgemetselde schoorsteen, brede getimmerde goten, *aanbouw*. Geel metselwerk in Noors verband met rode plint en siermetselwerk, erker, vensters met roedeverdeling, driehoekig topvenster, getoogde entree. Van belang vanwege de karakteristieke interbellum architectuur met gave details en de markante ligging aan een kruising.

PRUIMENDIJK 36

Bouwjaar: 1935

Omschrijving: Vrijstaande WONING met SCHUUR op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak (gesmoorde tuile du nord), overstek, rood metselwerk in Vlaams verband met siermetselwerk, schuine waterslagen in het gevelvlak, hoek- en stolpvensters, glas-in-lood, originele houten deur onder luifel. Schuur eveneens met zadeldak en opgetrokken in rood metselwerk, half rond venster in de top. Van belang vanwege de gave architectonische details

REDELIJK HOGE WAARDE

PRUIMENDIJK 93

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Vrijstaande WONING, op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak (gesmoorde tuile du nord), *dakkapel*, brede getimmerde bakgoten, windveer en aanbouw. Rood metselwerk in halfsteens verband, vensters met luiken, glas-inlood, entree met vensters aan weerszijden en bovenlicht (melkmeisje). Van belang als dijkwoning en vanwege de sobere baksteenarchitectuur.

PRUIMENDIJK NAAST 119 (HISTORISCHE 115-117)

Bouwjaar: ca. 1900

Omschrijving: Historische binnendijkse SCHUUR op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak (rode oude holle en gesmoorde pan), aankapping aan achterzijde onder lessenaarsdak, dakkapel, eenvoudige windveren, restant goot op houten klossen en gootbeugels. Deels geel metselwerk in kruisverband, deels rabatwerk, gevelopeningen onder rollagen, staafankers, luiken aan gehengen, rechthoekige vensters. Van belang vanwege de markante ligging op de hoek, deels verdiepte dijkligging, historische materialen en ouderdom.

PRUIMENDIJK 157, 159

Bouwjaar: 1884

Omschrijving: ARBEIDERSWONINGEN op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak (geglazuurde OVH pan), aanbouw(tjes) onder lessenaarsdak, nokschoorsteen, windveren. Geel metselwerk in kruisverband, siermetselwerk met rode steen, strekken, staafankers, gevelsteen en vensters met *luiken*. Van belang vanwege de markante ligging op de hoek en als karakteristieke eenvoudige arbeiderswoningen.

REDELIJK HOGE WAARDE

PRUIMENDIJK 318, 324

Bouwjaar: 1914

Omschrijving: Voormalige SCHOOL met ONDERWIJZERSWONING, nu woningen, op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak met aankapping (rode OVH pan), *dakkapellen*, lijstgoot, geel metselwerk in kruisverband, geled door lisenen, togen, ankers, gevelsteen: "Laat de kinderen tot mij komen" en getoogde gevelopeningen. Van cultuurhistorische waarde als voormalige school en onderwijzerswoning en vanwege de kenmerkende architectonische elementen

RIJKSSTRAATWEG 9

Bouwjaar: 1920

Omschrijving: TUINDERSWONING met haaks daarop gesitueerde SCHUUR, beide op rechthoekige plattegrond, eenlaags en onderkelderd, onder zadeldak (rode tuile du nord), *dakkapellen*, uitgemetselde schoorstenen, geprofileerde bakgoot en windveer. Rood metselwerk in kruisverband, driehoekige erker, sierankers, schuifvensters, entree als melkmeisje uitgevoerd. Stal met stalramen met zon-vorm in roede, hooiluk en *overheaddeur*. Van belang als vrij gaaf complex van woning en schuur, zowel woonhuis als schuur vrij rijk in details uitgevoerd.

RIJKSSTRAATWEG 45

Bouwjaar: 1932

Omschrijving: Vml. vrijstaande PASTORIE op rechthoekige plattegrond, tweelaags onder schilddak met steekkap (gesmoorde VH pan), dakkapel, brede overstekken, donkerrood metselwerk in Vlaams verband, balkon, glas-in-lood bovenlichten, langwerpige vensters bij trappenhuis, originele houten voordeur. Van cultuurhistorische waarde als pastorie, behorende bij de kerk en vanwege de karakteristieke interbellum architectuur met zakelijk expressionistische invloeden en prominente kap.

REDELIJK HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 52, 54

Bouwjaar: 1925

Omschrijving: WONINGEN met aangebouwde SCHUUR, mogelijk vml. Marechausseekazerne, op rechthoekige plattegronden. Woningen eenlaags met gevelverhoging, onder mansardekap (rode tuile du nord), dakkapel, nokschoorstenen, bakgoot op geprofileerde klossen, rood metselwerk in kruisverband, erkers, siermetselwerk, geglazuurde dorpelstenen en terugliggende entree. Schuur onder zadeldak, windveer, rood metselwerk in kruisverband, siermetselwerk, geglazuurde dorpelstenen, vensters met sierlijke stalen roedeverdeling, stalvenster en garagedeur. Van belang vanwege de functionele samenhang tussen wonen en werken en de architectonische samenhang, met karakteristieke interbellum details.

RIJKSSTRAATWEG 54A

Bouwjaar: 1925

Omschrijving: Vrijstaande SCHUUR op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak (rode pan), rood metselwerk in halfsteensverband, rollagen, rond vensters in de top, voormalig hijsdeuren, laddervensters met ijzeren roedeverdeling, vernieuwde schuifdeuren. Van belang vanwege de functionele en architectonische samenhang met nr. 52-54 en vanwege de utilitaire bouwstijl.

RIJKSSTRAATWEG 128

Bouwjaar: 1928

Omschrijving: Vrijstaande WONING op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder zadeldak (gesmoorde pan), *dakkapellen*, rood metselwerk in kruisverband met plint, erker, siermetselwerk, glas-in-lood bovenlichten, natuurstenen waterslagen, terugliggende entree, originele houten voordeur (melkmeisje). Van belang vanwege de gave architectonische details.

REDELIJK HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 131

Bouwjaar: 1937

Omschrijving: Vrijstaande WONING op samengestelde plattegrond, tweelaags onder samengesteld schilddak, (donker gekleurde VH pan), rood metselwerk in Noors verband, terugliggende voeg, rollagen, ronde vensters, entree onder diepe luifel met smal laddervenster en gemetseld muurtje en mee-ontworpen plantenbakken. Van belang vanwege de robuuste karakteristieke interbellum architectuur met zakelijk expressionistische invloeden.

RIJKSSTRAATWEG 135

Bouwjaar: 1928

Omschrijving: VILLA met HEKWERK op samengestelde plattegrond, tweelaags onder samengesteld dak (rode tuile du nord), overstekken, bakgoot, dakkapel, uitgemetselde schoorsteen, buitenkamers onder steekkap, balkon, rood metselwerk in Vlaams verband, rollagen, glas-in-lood bovenlichten, stolpramen, oorspronkelijke houten voordeur onder diepe luifel en houten hekwerk. Van belang vanwege de interbellum architectuur met zakelijk expressionistische invloeden, bijzondere hoofdvorm en gave details.

RIJKSSTRAATWEG 142

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: LANDHUIS op L-vormige plattegrond, eenlaags onder steil licht gebogen zadeldak met steekkap (gesmoorde en donkerroodbruine VH pan), uitgemetselde schoorsteen, dakkapel, balkon, brede getimmerde bakgoot, rood metselwerkwerk in Noors verband, donkere plint, rollagen, rond venster, vensters met ruitverdeling, gemetseld muurtje bij entree. Van belang vanwege de karakteristieke hoofdvorm, de ligging in het groen en de bijzonder interbellum architectuur met gave details.

REDELIJK HOGE WAARDE

RIJKSSTRAATWEG 143

Bouwjaar: 1920

Omschrijving: WONING op L-vormige plattegrond, deels een- en tweelaags, samengesteld zadeldak (roodbruin geglaazuurde tuile du nord), overstek en bakgoot op sierlijke ijzeren consoles, windveren en sierspant met makelaar. Geel metselwerk in kruisverband, gedecoreerd bandwerk en bijzondere kozijndetails. Toegang via brug. Van belang vanwege de kenmerkende eclectische architectuur met chalet invloeden en bijzondere details.

RIJKSSTRAATWEG 144

Bouwjaar: 1920

Omschrijving: Vrijstaande TUINDERSWONING op rechthoekige plattegrond, eenlaags onder mansarddak (gesmoorde tuile du nord), nokschoorstenen, lijstgoot, originele dakkapel, *dakvensters*, oranje en rood metselwerk in kruisverband, siermetselwerk, muurankers, T-schuifvensters, glas-in-lood bovenlichten en terugliggende entree. Toegang via brug. Van belang vanwege de bijzondere situering op het perceel en de hoge mate van gaafheid van volume en architectonische details.

RIJKSSTRAATWEG 173

Bouwjaar: 1800

Omschrijving: WONING en SCHUUR, beide op rechthoekige plattegrond. Woning eenlaags onder zadeldak met aankapping (rode tuile du nord), *dakkapel*, oranje metselwerk in kruisverband, vlechtwerk, rollagen, *vernieuwde vensters*. Schuur onder zadeldak met wolfseind (*golflaten*), gemetselde plint in kruisverband, potdekselwerk met luiken aan gehengen en schuurdeuren. Van belang als ensemble van woning en schuur, schuur redelijk uniek in materiaalgebruik, volgens opgave het oudste pand langs de Rijksstraatweg

REDELIJK HOGE WAARDE

WAALDIJK 129

Bouwjaar: 1953

Omschrijving: Vrijstaande WONING en GARAGE op rechthoekige plattegrond. Woning eenlaags onder zadeldak (grijze OVH) met karakteristieke nok-schoorstenen, dakkapellen, bakgoot op beugels, rood-geel metselwerk in Vlaams verband, ongedeelde vensters met persiennes, terugliggende entree en originele houten deur. Garage met asymmetrisch zadeldak, dakrand, garagedeuren in een punt, driehoekig venster. Van belang vanwege de sobere, karakteristieke traditionele Wederopbouw architectuur met gave details.

WAALDIJK 135

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Vrijstaande WONING op samengestelde plattegrond, tweelaags onder samengesteld dak (plat met omlopend schild, gesmoorde tuile du nord), gevelverhoging, overstek met brede getimmerde bakgoten, dakkapellen, balkons, rood metselwerk in klezorverband met donkere plint, enkele originele vensters met roedeverdeling, bijzonder getoogd entreeportiek. Van belang vanwege de kenmerkende interbellum architectuur met zakelijk expressionistische invloeden met bijzondere details en als vml. woning van de gemeentesecretaris.

WAALDIJK 175

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Vrijstaande WONING met ERFAFSCHEIDING op rechthoekige plattegrond, tweelaags onder zadeldak (grijze pan), nokschoorsteen met windveer (zeemeermin), loggia met sierlijk houten balkonhek, donkerrood metselwerk in kruisverband, plint van natuursteen, betimmering, samengestelde kozijnen, betonnen kader bloemvensters, betonnen luifel boven entree. Gemetselde penanten waartussen ijzerenbuis hekwerk en draaiende delen. Van belang vanwege de karakteristieke traditionele baksteenarchitectuur, met gave details.

REDELIJK HOGE WAARDE

WAALWEG 27

Bouwjaar: 1930

Omschrijving: Vrijstaande TUINDERSWONING met SCHUUR en HEKWERK op L-vormige plattegrond, eenlaags onder samengesteld zadeldak (gesmoorde VH pan), nokschoorstenen, *dakvenster*, brede getimmerde goot, rood metselwerk in halfsteensverband, donkere plint, rollagen, erker, stolpvensters, glas-in-lood, entree onder doorlopende hoekluifel, schuur met meerruits vensters met stalen roeden, schuurdeuren. Toegang via dam over berm-sloot. Hekwerk met betonnen penanten waartussen stalenbuis hekwerk. Van belang vanwege herinnering aan bedrijvigheid op deze locatie en vanwege de sobere interbellum architectuur met enkele gave details.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De cultuurhistorie van het buitengebied van Ridderkerk concentreert zich grotendeels langs de lange historische lijnen in het landschap van de polders Oud- en Nieuw-Reijerwaard. De aanleg van de Rijkswegen en knooppunten hebben grote impact gehad op het buitengebied. Toch bevatten de gebieden nog genoeg sporen van het verleden die het behouden waard zijn. De afgedamde rivier de Waal speelde een belangrijke rol in de ontwikkelingen van het gebied tot aan een internationale pleisterplaats voor kunstenaars. De dijken langs de Waal zijn redelijk gaaf gebleven. Sporen van de bloeiende vlasindustrie in Rijsoord en de scheeps- en machinebouw van Bolnes zijn veelal uitgewist. De sporen van dat verleden verdienen de nodige aandacht.

De oogst van deze inventarisatie, met objecten en structuren van agrarische en industriële aard is divers. Langs de grenzen van het onderzoeksgebied bevinden zich de grotere structuren, zoals de dijklinten langs de Waal en restanten binnendijkse en buitendijkse cultuurlandschappen. Bijzondere vermelding verdienen enkele laat negentiende- en vroeg twintigste-eeuwse uitbreidingen van de woongebieden en de samenhangende complexmatige (sociale) arbeiderswoningen in Bolnes. Deze getuigen van de verwevenheid tussen de bloeiperiode van industrie en scheepsbouw en de stedenbouwkundige ontwikkeling van Ridderkerk. De Ringdijk heeft aan de Maas een ‘werkrievier’ front en was en is een dynamisch gebied. Hierdoor is wel grotendeels het industriële karakter en erfgoed verloren gegaan.

De naoorlogse stedenbouw en architectuur blijken sneller te worden aangetast bij ruimtelijke transformaties. Het oorspronkelijke open, luchtige en groene karakter, een waardevol kenmerk van de naoorlogse nieuwe tuinstadgedachte, en de samenhang tussen de groenblauwe structuren en de bebouwing gaat dan vaak ver-

loren. In Bolnes zijn de groen-blauwe randen van de gebieden, die de overgangen naar het open buitengebied markeren, beeldbepalend. Ook de parksingelstructuur van de boezemsingel en de groen-blauwe wiggen dragen bij aan de identiteit en ruimtelijke kwaliteit.

Tijdens het onderzoek zijn we gestuit op enkele bijzondere naoorlogse objecten en complexen die, zoals bij het bungalowparkje ‘Thomsensoord’, ook regelmatig met ondersteuning van de scheeps- en machine-industrie tot stand kwamen. Het wooncomplex Slingehof, van architect Maarten Struijs, getuigt van de typologische vernieuwing in de Post 65 woningbouwopgave en is zowel stedenbouwkundig als architectonisch waardevol.

In het gebied Ridderkerk Donkersloot en Oostendam valt het verlies van de havenstructuren op. Ridderkerk heeft maar liefst drie keer haar havens vernieuwd en verplaatst. De relatie met het water en de havenstructuren is helaas verloren gegaan.

Als jong groen erfgoed is het beplantingsplan met de karakteristieke populierenlanen en -plantages van de

Rijkswegen A16/A15 en de knooppunten beeldbepalend. Bij de verjonging van het bomenbestand langs wegen (maar ook langs waterwegen en recreatiegebieden) wordt de populier tegenwoordig vervangen door andere loofsoorten. Hierdoor dreigt deze karakteristieke boom en dit type Nederlandse landschapsarchitectuur bestaande uit een spel van grote vlakken en lange lijnen te verdwijnen. In het algemeen zijn bomen, juist in de naoorlogse wijken en met name die zich op privetuinen en erven bevinden, kwetsbaar voor verwijdering. Herijken van het gemeentelijke bomenbeleid, de bomenlijst en bewustwordingscampagnes kan helpen het waardevolle boombestand te beschermen. De ontwikkeling van recreatiebossen in de jaren 60 en 70 zoals het Griendbos zijn karakteristiek voor de toenmalige visie op groen rondom steden. De Gorzen en het Griendbos dragen bij aan de ruimtelijke kwaliteit en maken verbinding met het buitenwater.

In het onderzoeksgebied hebben 43 landschappelijke en stedenbouwkundige structuren een cultuurhistorische waardering gekregen. Twee structuren zijn van zeer hoge waarde, 20 structuren zijn van hoge waarde en 21 structuren zijn van redelijk hoge waarde.

In het onderzoeksgebied hebben 77 cultuurhistorisch waardevolle objecten en ensembles een cultuurhistorische waardering gekregen. Hiervan zijn 6 objecten/ensembles van zeer hoge waarde, 37 van hoge waarde en 34 objecten/ensembles van redelijk hoge waarde. Naast de nieuw gewaardeerde panden kent het onderzoeksgebied 15 rijksmonumenten en 15 gemeentelijke monumenten en ensembles. Aangezien deze middels de

Erfgoedwet en de Monumentenverordening zijn beschermd, zijn deze niet nader beschreven en van een waardering voorzien.

Bovenstaande cultuurhistorische waarden zijn verbeeld op een cultuurhistorische waardenkaart die als basis kan dienen voor de vertaling van dit onderzoek naar het gemeentelijke bestemmingsplan/omgevingsplan.

AANBEVELINGEN

Regeling in het bestemmingsplan

Bij het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart is Dorp, Stad en Land uitgegaan van drie waardeningscategorieën: zeer hoog (rood), hoog (oranje) en redelijk hoog (geel). Het is aan te bevelen om per categorie een eigen cultuurhistorische regeling in het bestemmingsplan op te nemen. Wat betreft de ‘zeer hoog’ en ‘hoog’ gewaardeerde landschappelijke en stedenbouwkundige structuren stelt Dorp, Stad en Land voor om aan te sluiten bij de beleidslijnen ‘behoud van karakter’ en ‘continuïteit van karakter’ uit het erfgoedbeleid van de gemeente. Concreet betekent dit dat de betreffende structuren een dusdanig hoge cultuurhistorische waarde hebben dat het wenselijk is dat zij worden behouden. In het bestemmingsplan kan daarvoor de dubbelbestemming ‘Waarde - Cultuurhistorie’ worden toegekend. In de beschrijvingen van deze structuren (zie hoofdstuk 3) is aangegeven wat de karakteristieken en behoudenswaardige onderdelen zijn. De ‘redelijk hoog’ gewaardeerde structuren zijn weliswaar ondersteunend voor het totaal van cultuurhistorische waarden, maar zijn op zichzelf aangetast of van

beperkte cultuurhistorische waarde.

De beschermde regeling in het bestemmingsplan kan zich richten op het vastleggen van de contouren van de structuren in de enkelbestemming. Hier geldt de Ridderkerkse beleidslijn ‘inspiratie en respect’. Dorp, Stad en Land adviseert de gemeente bij nieuwe ontwikkelingen zoveel mogelijk rekening te houden met de bestaande cultuurhistorische structuren.

Aanwijzing tot gemeentelijk monument

Behoud staat ook bij de ‘zeer hoog’ en ‘hoog’ gewaardeerde panden voorop. Deze hebben een dusdanige hoge cultuurhistorische waarde dat het wenselijk is dat zij behouden blijven. Het gaat daarbij om de positionering op de kavel, gevelindeling, materialisering en kleurstelling zoals beschreven in hoofdstuk 3. Tevens adviseert Dorp, Stad en Land de gemeente onderzoek te doen naar de mogelijkheid om de ‘zeer hoog’ gewaardeerde panden aan te wijzen als gemeentelijk monument. Een toetsing van de waardering met die van de reeds aangewezen gemeentelijke monumenten kan onderdeel van dat onderzoek uitmaken, evenals een locatiebezoek waarmee de beschrijvingen en waarderingsverder kunnen worden gespecificeerd. De hoog gewaardeerde panden komen in aanmerking voor een aanwijzing tot beeldbepalend pand. Dorp, Stad en Land kan de gemeente hierbij eventueel ondersteunen door het opstellen van redengevende beschrijvingen of adviseren bij het aanwijzingstraject.

Ook voor de ‘redelijk hoog’ gewaardeerde panden geldt dat zij ondersteunend zijn voor het totaal van cultuurhistorische waarden, maar op zichzelf zijn aangetaast of van beperkte cultuurhistorische waarde zijn.

Dorp, Stad en Land stelt voor de bestaande bouwkundige structuur te behouden en sloop en nieuwbouw niet te stimuleren. Ook hier kan een aanwijzing als beeldbepalend pand overwogen worden of een dubbelbestemming Waarde - Cultuurhistorie in het bestemmingsplan.

Kansen voor borging cultureel erfgoed in het omgevingsplan

De nieuwe Omgevingswet en het daarbij behorende omgevingsplan biedt de mogelijkheid tot maatwerk voor bescherming van cultureel erfgoed, door het toekennen van verschillende beschermingsregimes, bestaande uit functies met regels, gekoppeld aan een bepaald werkingsgebied (gebied, plek of object). Per waarderingscategorie (zeer hoog, hoog, redelijk hoog) zoals gebruikt in dit onderzoek en zelfs per object of locatie, kunnen specifieke regels vastgesteld worden. In het omgevingsplan kunnen verboden worden opgenomen (bv. voor sloop), een vergunningplicht voor bepaalde zaken (bv. bij wijzigen van structuren of panden) en kan opgenomen worden wanneer advies gevraagd wordt aan de gemeentelijke adviescommissie. Ook bij toekenning van de functie gemeentelijk monument geldt dat verschillende niveaus van bescherming (zwaarder of lichter) kunnen worden toegekend aan specifieke objecten. Daarbij kan gedacht worden aan het verruimen of juist verzwaren van de vergunningplicht voor bijvoorbeeld wijzigingen aan het interieur, specifieke (onderdelen van) gevels en/of bijgebouwen.

Voor de toekenning van de functie gemeentelijk monument of monumenten met een ander beschermingsregime, zoals ‘cultuurhistorisch waardevol object’ of

‘beeldbepalend pand’, geldt dat ook regels moeten worden opgenomen ter voorkoming van aantastingen in de omgeving die ‘monumenten’ ontsieren of beschadigen¹. Op deze wijze kan ook door bescherming van de omgeving van monumenten een bijdrage worden geleverd aan de kwaliteit en betekenis van het monument zelf.

Het omgevingsplan biedt ook mogelijkheden om stads- en dorpsgezichten aan te wijzen, evenals (delen van) cultuurlandschappen. Hiermee kunnen grotere ruimtelijke structuren (historische linten, stedenbouwkundige ensembles) beschermd worden. Regels kunnen worden verbonden aan een vergunningstelsel voor bouw-, sloop- of aanlegactiviteiten, waarmee aantasting van - bijvoorbeeld - groenaanleg, zichtlijnen en hoofdmassa van bebouwing voorkomen kan worden.

Samenvattend wordt cultureel erfgoed in het omgevingsplan beschermd door:

1. Het toekennen van functies met een werkingsgebied, zonder of met een extra aanduiding (bv. gemeentelijk monument – boerderij, cultuurhistorisch waardevol object – zeer hoog of cultuurhistorisch landschap - hoog)². Meerdere functies voor n gebouw, plek of gebied zijn mogelijk, zoals de functie gemeentelijk monument, functie wonen en/of functie cultuurhistorisch landschap.

2. Het koppelen van regels aan een functie (m.b.t. vergunningstelsel, adviesplicht gemeentelijke adviescommissie, zorgplicht, omgeving van monumenten ed.). Voorkom daarbij stapeling van regels doordat verschillende functies elkaar overlappen.
3. Aanwijzing als gemeentelijk monument. In tegenstelling tot andere functies geldt hiervoor een verplichting vanuit de rijksregels, zoals het bijhouden van een register en een inperking van het vergunningvrij bouwen.

In het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) wordt het omgevingsplan voor iedereen toegankelijk gemaakt. De verschillende gebieden en objecten van de cultuurhistorische waardenkaart kunnen daarbij als ‘werkingsgebied’ (met functies) worden opgenomen.

Zie voor meer informatie: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, *Handreiking begrippenkader cultureel erfgoed onder de Omgevingswet*, april 2020.

Ruimtelijke ontwikkelingen tijdens de uitvoering van dit project

Ruimtelijke ontwikkelingen als transformatie, sloop en sloopvergunningverlening staan tijdens de uitvoering van een cultuurhistorische inventarisatie niet stil. Dorp, Stad en Land is hiervan niet altijd op de hoogte en adviseert ook altijd vanuit haar onafhankelijke positie.

¹ De Omgevingswet hanteert een vast begrippenkader. Onder monument wordt verstaan: een onroerende zaak die deel uitmaakt van cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed bestaat uit monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten en cultuurlandschappen. Aan deze begrippen is geen beschermingsregime gekoppeld, bescherming geschiedt door het opnemen van functies en daaraan gekoppelde regels in het omgevingsplan.

² De verschillende extra aanduidingen moeten wel worden uitgelegd in de toelichting of er moet verwezen worden naar een beleidsdocument.

Tijdens het onderzoek stuiten wij op de volgende situaties:

- Verleende sloopvergunning van Laantje 2, kerk van de Oud Gereformeerde gemeente;
- Het vervangen van een karakteristieke eind negentiende-eeuwse woning aan de Pruimendijk 194;
- Ontwikkeling van het bedrijventerrein Nieuw Reijerwaard. In de ruimtelijke opzet komt de historische polderweg de Voorweg grotendeels te vervallen;
- Sloop van de beeldbepalende historische Ida-Hoeve aan de Pruimendijk in Oostendam;
- Sloop van de woningwet duplexwoningen aan de Gerard Alewijnszstraat/Dominee Sleswijk Visserstraat;
- Herontwikkeling van het land achter de boerderij aan de Rijksstraatweg 9 en het verloren gaan van de agrarische context.

Wij adviseren de gemeente bij sloop en aantasting van cultuurhistorisch gewaardeerde structuren en objecten in het algemeen het volgende:

- a. Structuren en objecten te documenteren voor de transformatie of sloop.
- b. De cultuurhistorisch waardevolle elementen te bewaren en eventueel te herplaatsen.

Dorp, Stad en Land kan hierin eventueel adviseren.

Kunst in de openbare ruimte

In het onderzoeksgebied is tijdens de inventarisatie een aantal kunstwerken aangetroffen. Het gaat om gebouwgebonden (wand)kunst en vrijstaande beeldhouwwerken. De kunstwerken zijn van invloed op de kwaliteit van de ruimtelijke omgeving en hebben een relatie met

het gebouw waarvoor zij oorspronkelijk zijn ontworpen. Hoewel niet tot de opdracht behorend, wordt geadviseerd de wandkunst en kunst in de openbare ruimte verder in kaart te brengen omdat ook kunst kwetsbaar is voor sloop, vernieling, heling en verplaatsing. Eerder werd daarom al de kunst in de buitenruimte van het centrumgebied en de woongebieden geïnventariseerd en gewaardeerd. (Dorp, Stad en Land, *Aanvullend onderzoek cultuurhistorie. Kunst in de buitenruimte*, Rotterdam 2020).

De gesignaleerde kunstwerken (tevens de gesloopte) zijn opgenomen in de beschrijvingen, welke niet nastreven volledig te zijn wat betreft kunstwerken. Nader objectgegevens werden verkregen van: https://wikipedia.org/wiki/Lijst_van_beelden_in_Ridderkerk. Het documenteren van de kunstwerken stelt de gemeente verder in staat de kunstobjecten te onderhouden en te bewaren voor volgende generaties. Het verdwijnen van de twee hieronder genoemde kunstwerken, duidt het belang aan van een dergelijk onderzoek:

- Het lot van de wandkunst aan de gevel van de gesloopte gymzaal aan de Pretoriusstraat 33, een kleurrijk mozaïek, is ons onbekend.
- De wandkunst aan de gevel van sportcentrum de Beverbol, een door Scheepswerf Boele geschonken en hoogstwaarschijnlijk ook door Boele vervaardigd werk, is van sloop gered door inzet van vrijwilligers van Buurtpreventie Bolnes.

Ruimtelijke kwaliteit

Verschillende in dit rapport beschreven landschappelijke en stedenbouwkundige structuren zijn, ondanks hun

cultuurhistorische waarden, sterk aangetast dan wel niet meer herkenbaar. Dit betreft onder andere (delen van) de Ringdijk, Zevenbergscheweg, de Voorweg, de Blaak en de Blaakwetering. In de polder Donkersloot zijn de sporen van de havenkom, de haven en later het havenkanaal volledig verdwenen, ook de haven bij Oostendam is gedempt. Naoorlogse ontwikkelingen vallen snel ten prooi aan transformatie en aantasting. Dit geldt zeker ook voor de typerende naoorlogse architectuur en stedenbouw. De kenmerkende opbouw en groenblauwe structuren als wiggen, parksingels en parkways van naoorlogse wijken in Bolnes zijn regelmatig aangetast waardoor de ruimtelijke samenhang en kwaliteit af is genomen. Bijzonder kwetsbaar voor aantasting en verwijdering zijn individuele bomen en boomgroepen die zich in privé-tuinen en op erven bevinden. Bomen in de naoorlogse gebieden zijn extra kwetsbaar omdat ze vaak nog niet oud genoeg ogen en/of niet meer aansluiten op de smaak van de huidige bewoners. Door kap van karakteristieke ‘jaren 60 - 80’ bomen als coniferen, atlasceders, slangedennen en lariksen vallen groenstructuren die in grote mate gedragen worden door privaat groen, zoals aan de Leklaan, uit elkaar.

Hoewel dit rapport zich richt op het in kaart brengen en beschermen van bestaande waarden, beveelt Dorp, Stad en Land de gemeente aan te onderzoeken hoe de aangetaste structuren kunnen worden hersteld. Op deze manier worden de bestaande cultuurhistorische waarden in het gebied duidelijker leesbaar en wordt de ruimtelijke kwaliteit versterkt. Verder bevelen wij aan om bij nieuwe ontwikkelingen en transformaties de historische elementen, structuren en patronen als inspiratiekader in

te zetten. Zo worden de identiteit, ruimtelijke samenhang en cultuurhistorische waarde van Ridderkerk geborgd.

Communicatie en participatie

Het spreekwoord ‘onbekend maakt onbemind’ is in hoge mate van toepassing op erfgoed. Kennis van de omgeving en de aanwezige waarden draagt bij aan waardering en daarmee aan (draagvlak voor) behoud. Dorp, Stad en Land adviseert om eigenaren, bijvoorbeeld via een bewonersavond, te informeren over de waarde die aan hun pand of aan de structuur waaraan zij wonen, is toegekend in dit onderzoek. Deze bijeenkomsten kunnen ook gebruikt worden voor het ophalen van aanvullende informatie, die kan worden gebruikt om het verhaal dat bij een object of structuur hoort, aan te vullen. Dorp, Stad en Land kan hierin desgewenst ondersteunen.

In het kader van het Omgevingswet-‘denken’ wordt geadviseerd bij aanwijzing van nieuwe monumenten, ook de eigenaar vroegtijdig mee te nemen in het proces. De gemeente kan daarin een inspirerende en faciliterende rol spelen.

Onderzoeksgebied

Tot slot, het onderzoeksgebied betreft het buitengebied van de gemeente Ridderkerk. De cultuurhistorische waarden houden echter niet op bij de grenzen van de gemeente of het bestemmingsplan. De Waal vormt de grens tussen de Riederwaard en Zwijndrechtse waard. De ontwikkeling van een intergemeentelijke visie is van groot belang om de ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarden te borgen. Uiteraard geldt dit ook voor de gemeentegrenzen bij Barendrecht en IJsselmonde.

BIJLAGEN

WAARDERINGSTABEL

BIJLAGE: BEGRIPPENLIJST

In dit rapport worden verschillende begrippen gebruikt.

- Historische bouwkunst

Een synoniem voor historische bouwkunst is architectuur. Hieronder wordt verstaan het scheppen van ruimtevormen en het omvatten en overdekken hiervan. Het betreft de gehele ontwikkeling en de vormgeving van de inwendige ruimte en de omhulling hiervan. De versiering is na de constructie een belangrijk onderdeel van de architectuur. Dit onderzoek beperkt zich tot de uitwendige vorm van gebouwen en objecten alsmede de bijbehorende tuinen.

- Historische stedenbouwkunst

Hieronder vallen gebieden met een bijzonder historisch karakter. Dit kan bepaald zijn door de stedenbouwkundige opzet in relatie tot de geomorfologische ondergrond, de bijzondere nederzettingsstructuur, de opbouw in relatie met een bijzondere historische gebeurtenis of als voorbeeld van een bijzonder ontwerp of resultaat van een bekende ontwerper of stedenbouwkundige.

- Historische geografie

Richt zich op de invloed van de mens op de huidige verschijningsvorm van het landschap; het gaat om de wisselwerking tussen de mens en de fysieke omgeving welke tot uiting komt in landschappelijke elementen en ruimtelijke patronen.

Basiseenheden in cultuurhistorische waarderingen en beschrijvingen

In de beschrijving en waardering gebruiken wij termen die in de historische geografie worden gehanteerd als basiseenheden.

- Elementen of objecten worden over het algemeen gebruikt om zelfstandige ‘objecten’ in het landschap mee aan te duiden. Dit kan gaan om een sloot of een bouwwerk als kerk of brug.
- Elementen kunnen op zichzelf staan maar zijn weer opgebouwd uit verschillende onderdelen. Een kreek bestaat bijvoorbeeld uit de watergang zelf, de oevers en eeuwkanten.
- Elementen kunnen samen patronen en/of ensembles vormen.
- Patronen worden gevormd door min of meer gelijksoortige elementen zoals bijvoorbeeld een verkavelingspatroon, bebouwingspatroon of krekpatroon.
- Ensembles zijn opgebouwd uit ongelijksoortige elementen die ruimtelijk en functioneel met elkaar samenhangen. Zo bestaat een dijklint uit de dijk, de teensloten, de dijkbebouwing en beplanting. Een ensemble van een boerderijplaats kan zijn opgebouwd uit de bebouwing, kavelsloot, heul, boomsingel en boerentuin.
- Structuren bestaan uit grotere samenhangende structuurdragers. Zo is een polderstructuur opgebouwd uit elementen, ensembles en patronen als dijklinten, boerderijplaatsen, dijkbebouwing en slotenpatronen.

Als verzamelnaam spreken we in de regel bij historische bouwkunst en bouwwerken van ‘objecten’ en bij historische stedenbouw en historische geografie (landschap) spreken we over het algemeen van ‘elementen’.

In relatie tot de historische geografie worden de begrippen natuur, landschap en cultuurlandschap gebruikt. Deze begrippen zijn binnen en tussen de vakgebieden van historische geografie, ecologie en landschapsarchitectuur, landschaps- en natuurbeschermende organisaties en bij beleidsmakers geen vastomlijnde begrippen. In dit rapport maken wij gebruik van de begripsoomschrijvingen die gehanteerd wordt door Landschapsbeheer Nederland (Landschapsbeheer Nederland, 2010) en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

- Cultuurhistorie

De term cultuurhistorie wordt gebruikt voor het totaal aan sporen van menselijke activiteiten boven en onder de grond. Daarbij rekenen we iets tot ‘de cultuurhistorie’ vanaf het moment dat het verouderd raakt en er geen nieuwe exemplaren meer van worden gemaakt. De cultuurhistorische waarde van structuren, elementen, ensembles en objecten wordt bepaald door weging van verschillende criteria. Deze hebben betrekking op onder andere zeldzaamheid, de gaafheid, de situering en kunsthistorische waarde. Bij een cultuurhistorische waardebepaling kunnen afzonderlijk en/of in samenhang structuren, elementen, patronen, ensembles en objecten worden gewaardeerd.

- Landschap

Het begrip ‘landschap’ heeft een groot aantal betekenissen. Landschap kan refereren aan een bepaald gebied, aan een ruimtelijk relatiestelsel of ‘landschapsbeeld’. Hier wordt landschap gedefinieerd als het beeld, de betekenis en de beleving opgeroepen door de onderlinge relatie en samenhang van elementen, structuren en patronen in een bepaald gebied. Landschappelijke kwaliteiten worden bepaald door ruimtelijk waarneembare en beleefbare aspecten. Ze worden omschreven aan de hand van termen als open- en beslotenheid, organisch en geometrisch, horizontaal en verticaal, vloeiend en strak. Een landschap kan overwegend onder invloed van natuurlijke dynamiek ontstaan zoals de duinen. Dan spreken we van een natuurlijk landschap. Als een gebied overwegend onder dominante invloed van menselijk handelen is ontstaan, zoals polders, dan spreken we van cultuurlandschappen. Daarnaast kennen we als tegenhanger van ‘open groene’ landschappen ook het begrip stadslandschap. Hierin is de bebouwing dominant.

- Cultuurlandschap

Een cultuurlandschap is een landschap dat onder invloed van activiteiten van de mens is gevormd. We mogen ervan uitgaan dat heel Nederland een cultuurlandschap is. In cultuurlandschappen vormt en exploiteert de mens het landschap vaak voor en door agrarische activiteiten als veeteelt en akkerbouw. Maar ook door energiewinning zoals windmolenparken, de turfwinning en mijn-

bouw ontstaan cultuurlandschappen. Waar de oorspronkelijke exploitatie eindigt en de activiteiten en verstoring door de mens afneemt kan de ‘natuur’ soms terugkeren. Dit soort gebieden, zoals bijvoorbeeld gorzen en grienden, worden soms mensgebonden natuur genoemd. Alhoewel genoemd om hun natuurwaarden worden ze toch tot het cultuurhistorisch erfgoed gerekend omdat ze mede zijn gevormd door menselijk handelen. Binnen het cultuurlandschap onderscheiden we verschillende ‘vloeiende’ categorieën waarvan de scheidingslijnen uiteraard niet zeer scherp zijn:

- Cultuurhistorische landschapscomplexen en elementen zoals polderontginningen, dijklichamen en kanalen.
- Cultuurhistorisch groen erfgoed zoals dijkbeplanting, boomgaarden, eeuwkanten en geriefbosjes.
- Cultuurtechnische elementen zoals forten, molengangen en sluiscomplexen.
- Tuinhistorisch groen erfgoed zoals de tuinaanleg van buitenplaatsen, parken en begraafplaatsen maar ook groenstructuren van tuinsteden. Deze kenmerken zich door een bewuste architectonische aanleg.

- Natuur

Omdat we Nederland als een cultuurlandschap beschouwen, in belangrijke mate gevormd door handelen van de mens, kennen we nauwelijks natuurlijke landschappen. ‘Nieuwe natuur’, met de bekende grote grazers, wordt zelfs ook vaak gezien als een cultuurlandschap gevormd en gestuurd door de mens. Dat betekent niet dat er geen natuur is in Nederland. Hier verstaan we onder natuur dat deel van de omgeving dat nauwelijks verstoord wordt door de mens en een bijzondere onderlinge samenhang kent tussen biotische (flora en fauna) en a-biotische (water en bodem) aspecten.